

Гүнзгий мэд

MONGOLIAN ECONOMY

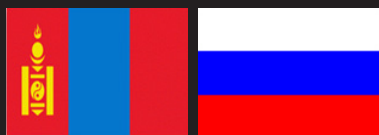
2016 оны 12 сар №20, 21 (122, 123)

mongolianeconomy.mn

Монгол, Оросын ард түмний сэтгэлд
дотно уур амьсгал, амьд харилцаа
байсаар байна

Азид бидэнд найдвартай бөгөөд
шалгарсан найз бий

Шалгуур давсан 95 жил

95 лет испытаний

Since 1934

МОНГОЛ ДААТГАЛ
ҮНДЭСНИЙ ДААТГАЛЫН КОМПАНИ

НӨХӨН ТӨЛБӨР

НӨӨЦ САН

ТЭРГҮҮЛЭГЧ

МОНГОЛ ОРНЫГ
ХАМАРСАН
**ДААТГАЛЫН
ӨРГӨН
СҮЛЖЭЭ**

www.mongoldaatgal.mn
www.fb.com/mongoldaatgal

1800-1990

ХАМГИЙН САЙХАН... ДАВТАГДАШГҮЙ АМТ МАРТАГДАШГҮЙ ДУРСАМЖ

БАГТААМЖ: 80-120 ХҮН

ХАЯГ: БЗД ДҮҮРЭГ 13-ХОРОО,
ЖУКОВЫН-55 ТОРГОВЫЙ ДОМ
ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ТӨВ

УТАС:
11-468266, 8001-8260

Милая Моя

БАГТААМЖ: 40-50 ХҮН

ХАЯГ: БАГШИЙН ДЭЭД, ОЮУТНЫ
ГУДАМЖ, ТАНАН ТӨВИЙН 1
ДАВХАРТ

УТАС:
70108260, 89018260

БАГТААМЖ: 50-100 ХҮН

ХАЯГ: БАЯНЗҮРХ ДҮҮРЭГ 1-Р ХОРОО
ТОКИОГИЙН ГУДАМЖ-2
"СЭРЖ ЭКСКЛЮЗИВ ХАУС" 2,3
ДАВХАРТ

УТАС:
11-453716, 8008-8260

ЧЕРВОНА РУТА
РЕСТОРАН УКРАЇНСКА КУХНЯ

БАГТААМЖ: 20-30 ХҮН

ХАЯГ: ХАН УУЛ ДҮҮРЭГ
11-Р ХОРОО MAX LUXURY
APARTMENT

УТАС:
77008260, 8003-8260

БАГТААМЖ: 30-50 ХҮН

ХАЯГ: ЧИНГЭЛТЭЙ ДҮҮРЭГ, 2-Р ХОРОО
ЧОЙМБОЛЫН ГУДАМЖ 26-Р БАЙР
УТАС:

11-316651, 8002-8260

ХҮЧИН ЧАДАЛ: 350 ХҮН

ХҮССЭН ГАЗАРТ ТАНЫ ОЧИЖ
ҮЙЛЧИЛНЭ
УТАС:
96968260

Монгол Улсын 2016 оны ШИЛДЭГ СЭТГҮҮЛ

mongolianeconomy.mn

Захиалгын үнэ
2017 оны 1-р сарын 1-ээс
~~15.000₮~~
10.900₮

MONGOLIAN ECONOMY JOURNAL

ҮҮСГЭН БАЙГУУЛАГЧ, ЭРХЛЭГЧ:
Д.Бэхбаяр (9999 4248)

**ҮҮСГЭН БАЙГУУЛАГЧ,
ОРЛОГЧ ЭРХЛЭГЧ:**
И.Отгонжаргал (8800 6228)

РЕДАКТОР:
С.Отгонцэцэг (9927 8928)

АНГЛИ ХЭЛНИЙ РЕДАКТОР:
О.Түвшин

ОРЧУУЛАГЧ:
Б.Энхмөнх

СЭТГҮҮЛЧИД:
Б.Үүрийнтуяа
Б.Энхцэцэг
Г.Орхон
Ц.Элбэгсайхан
А.Сэвжид
Г.Даваадорж
М.Билгүүн

ДИЗАЙНЕР:
Ш.Оюундарь

МАРКЕТИНГИЙН МЕНЕЖЕР:
Д.Барянжав (9409 2904)
Б.Дөлгөөнтамир (8608 0000)

ХАЯГ: Улаанбаатар, Чингэлтэй дүүрэг, I хороо,
Экспресс тауэр. 1101 тоот

ВЭБ: www.mongolianeconomy.mn

И-МЭЙЛ: info@mongolianeconomy.mn

УТАС: 976-7011 5476

15160 Улаанбаатар,
Төв шуудан, ш/х-2762

Борлуулах цэгүүд:
"Интер ном"
"Номин" супермаркетийн бүх салбар
BTSI супермаркет
"Аз орчлон" номын дэлгүүр
"Билэг" их дэлгүүрийн номын тасаг
"Good Price"-ийн салбарууд:
Сөүлийн гудамж
Зайсан
Их Монгол

 [facebook.com/
Mongolian.Economy](https://facebook.com/Mongolian.Economy)

 [twitter.com/
EconomyMongolia](https://twitter.com/EconomyMongolia)

 [youtube.com/user/
MongolianEconomy](https://youtube.com/user/MongolianEconomy)

ОХУ-ын Холбооны Хурлын Холбооны Зөвлөлийн Олон улсын хорооны дарга К.И.Косачев, Өнөөдрийн байдлаар энэ нь манай хоёр орны 95 жилийн албан ёсны харилцааны гол үр дүн болж байгаа бөгөөд энэ бол зөвхөн хий хоосон үг биш юм, page 14

Монгол Улсаас ОХУ-д суугаа Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайд Б.Дэлгэрмаа, Бид 95 жилийн турш үргэлж нэг зүгт харж ирсэн, page 19

ОХУ-аас Монгол Улсад суугаа Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайд Искандер Кубарович Азизов, Олон зүйл хийж гүйцэтгэсэн хэдий ч бүр ч ихийг хийх хэрэгтэй байгаа, page 27

Монгол сэтгэлтэй орос бүсгүй Тэр хэзээ ч харь хүний сэтгэлээр аливаа ажилд хандалгүй, жинхэнэ эх орноо Монголоор сольсон жирийн нэгэн орос эмэгтэй байсан, page 32

Харилцаа

- 8 Эрхлэгчийн зурвас
- 10 Монгол Улсын Гадаад харилцааны сайд Ц.Мөнх-Оргилын мэндчилгээ
- 11 Оросын Холбооны Улсын Гадаад хэргийн сайд Сергей Викторович Лавровын мэндчилгээ
- 12 Цаг хугацааны шалгуур давсан 95 жил
- 14 К.И.Косачев: Түүхээс ард түмнүүдийн олж авдаг хамгийн чухал хөрөнгө нь найрамдал юм
- 19 Б.Дэлгэрмаа: Монгол, Оросын ард түмний сэтгэлд дотно уур амьсгал, амьд харилцаа байсаар байна
- 22 Ялалтад тэмүүлсэн морьд
- 24 Хүндэтгэлийн хүлээн авалт
- 25 Азид бидэнд найдвартай бөгөөд шалгарсан найз бий
- 27 И.К.Азизов: Бид хөгжлийн шинэ боломжуудыг эрэлхийлэх хэрэгтэй
- 30 Шинэ түүхийн харилцаа Новосибирскийн цасан өвлөөс эхэллээ
- 32 Монгол сэтгэлтэй орос бүсгүй
- 34 Одонд хүрэх хүсэл
- 36 Найрамдлын гүүр

Дайн ба энх

- 38 Г.Жуков ба Монголын ард түмэн
- 39 Ахмад дайчдын өргөөнд болсон яриа
- 40 Орхиё
- 42 С.Батсүх: Дайснаа дарж, дархан цолоо мандуулна гээд л баярлаж явлаа
- 45 Гэрэл зураг түүх өгүүллээ

Эдийн засаг

- 45 Эдийн засгийн харилцааны эхлэх цэг
- 48 Уналтаас түншлэлд
- 50 Тоон мэдээ
- 51 ОХУ ирэх онд эдийн засгийн уналтаас гарна
- 52 Авилгын эсрэг В.Путины тэмцэл
- 55 Д.Жигжиднямаа: УБТЗ бол Монгол-Оросын найрамдалт харилцааны амьд түүх юм
- 58 Оросын цахиурын хөндий буюу Сколково
- 60 С.В.Опанасенко: Хямрал хоолны дуршилд нөлөөлдөггүй

Боловсрол, соёл

- 62 Монголын урлагийн орос школ
- 64 Монгол миний хувьд харийн орон биш
- 66 Монголын 60 мянган боловсон хүчинг Орост бэлтгэжээ
- 67 Анхны наймын нэг
- 68 Москвагаас ярьж байна
- 70 "Mongolian Economy" сэтгүүлийн асуулт
- 74 Мэдээлэл дэх Оросын орон зай
- 76 "Спартак"-т өнгөрүүлсэн цөөн хором

Одонд хүрэх хүсэл

Сансар судлалд хуучнаар социалист системийн улсууд зохих хувь нэмрээ оруулж байсны нэг нь Монгол Улс, page 34

Г.Жуков ба Монголын ард түмэн

Маршал Г.К Жуковын түүхэн гавьяаг монголчууд одоо ч ихэд үнэлдэг. Түүний дурсгалд зориулсан анхны хөшөөг Зөвлөлтөд биш, Монголд босгож байв., page 38

Орхиё

Байлдааны турш бид хүмүүсээ алдахгүйг хичээж уйгагүй элс ухан, газар гэр, нуувч малтана. Бидэнд сум маш үнэтэй байсан учраас тушаал өгвөл л гал нээхээс бус дур мэдэн буудах эрхгүй байсан., page 40

Монголын урлагийн орос школ

Орос орны хувь нэмэр манай ардын урлагаас аваад сонгодог урлаг: дуурь, балет, драм хүртэлх урлагийн бүх салбарын бүхий л төрөл жанрт шингээстэй., page 62

Содержание

К.И.Косачев: Дружба и есть тот самый важный капитал, который народы извлекают из истории. Необъятный степной край, в котором проживает три миллиона человек – это во многом определяет их характер, такой же широкий и открытый, как бескрайние монгольские просторы, с.86

Б.Дэлгэрмаа: В душе монгольского и российского народов - атмосфера близости и живые отношения , На протяжении 95 лет мы смотрели в одну сторону, с.91

И.К.Азизов: “Дорожная карта” нашего взаимодействия –это Среднесрочная программа Монголии преподавание русского языка в 40 столичных общеобразовательных школах в качестве эксперимента было увеличено с двух до трех часов в неделю, с.99

Русская женщина с монгольской душой Филатова : решила, что у них должен быть свой Артек – был создан Международный детский центр “Найрамдал”, с. 102

Отношения

- 82 Министр внешних сношений Монголии Ц.МУНХ-ОРГИЛ
- 83 Министр иностранных дел Российской Федерации Сергей Викторович Лавров
- 84 Проверенная временем 95-летняя история отношений
- 86 К.И.Косачев: Дружба и есть тот самый важный капитал, который народы извлекают из истории
- 91 Б.Дэлгэрмаа: В душе монгольского и российского народов - атмосфера близости и живые отношения
- 94 На Поклонной горе установят памятник монгольским лошадям
- 96 Торжественный прием
- 97 У нас в Азии есть надежный и проверенный друг
- 99 И.К.Азизов: “Дорожная карта” нашего взаимодействия –это Среднесрочная программа
- 102 Русская женщина с монгольской душой
- 103 Празднование 100-летия со дня рождения Ю.Цэдэнбала
- 104 Желание прикоснуться звездам
- 105 Братья, спаянные миролюбием и дружбой
- 106 Мост дружбы

Война и мир

- 108 Г.Жуков и монгольский народ
- 109 Беседа в доме ветеранов войны
- 110 Отставить!
- 112 С.Батсүх: Радовался возможности побеждать врагов и прославиться
- 114 Фотографии рассказывают об истории

Экономика

- 116 Точка отсчета экономических отношений
- 118 От спада до стратегического партнерства
- 120 Статистика
- 122 Старшие братья
- 124 Снежной зимой Новосибирска дан старт отношениям новой истории
- 126 В чем секрет успеха Путина в борьбе с коррупцией?
- 129 **Д.Жигжиднямаа: УБЖД является живой историей Монголо-Российской дружбы**
- 132 Сколково: “Кремниевая долина” по-российски
- 134 На пороге столетия
- 136 С.В Опанасенко: Кризис не влияет на аппетит человека

Образование и культура

- 138 **Оазис демократии**
- 140 Русская школа в монгольском искусстве
- 142 Для меня Монголия-не чужая страна
- 144 Более 60 тысяч монголов получили образование в вузах СССР и РФ
- 145 **Вопрос “Mongolian Economy”**
- 148 Один из первых восьми
- 150 Говорит Москва

Желание прикоснуться звездам

12 апреля 1961 года СССР запустил космический корабль Восток-1. Это было одним из самых рискованных шагов в истории науки, с.104

Г.Жуков и монгольский народ

Как ни странно, первый памятник знаменитому полководцу установили не в Советском союзе, а в Монголии, с.108

Отставить!

Когда впервые приехали в Монголию, вокруг простирались песчаные холмы, низкие сопки, изредка встречались юрты местных жителей и домашний скот, за которыми я с интересом наблюдал, с.110

Оазис демократии

Создание в 1963 году Государственного академического театра оперы и балеты, стало особым событием не только в Монголии, но и в Азии в целом, с.140

ДЭЛХИЙН ХӨТӨЧ
Бүтэн жилийн турш таны ширээн дээр

“Mongolian Economy” сэтгүүл
The Economist-ийн албан ёсны онцгой эрхтэйгээр **The World In**
сэтгүүлийг монгол хэлээр хоёр дахь жилдээ гаргах гэж байна.

Утас: 7011 5476, 8800 6228
9409 2904, 8608 0000

ЭРХЛЭГЧИЙН ЗУРВАС

Орос орон бидэнд нэг л дотно байдаг. ОХУ-д очихоор гадаадад очсон мэт сэтгэгдэл барагтай бол төрдөггүй. Багаасаа л сонсож, сурч ирсэн орос хэл, дуу соёл болохоор тэр байх. Тус улсад ажиллаж амьдардаг хүмүүс ч нутагтаа байгаа юм шиг л байдаг гэх. Энэ сэтгэлгээний эх үндэс нь олон жилийн найрамдалт харилцаа юм.

Хоёр орны 95 жилийн түүхэн харилцааны тухай өгүүлсэн тусгай дугаарыг бид монгол, орос, англи хэлээр хийлээ. Манай сэтгүүлийн хувьд гурван хэлээр тусгай дугаар гаргаж, хоёр орны хөгжлийн түүхийг цаасан дээр буулгалаа.

Мөн манай сэтгүүлийн сурвалжлах баг ОХУ-ын Новосибирск, Москва хотуудад очиж ажиллан, түүхийн гэрч болсон олон сайхан хүмүүстэй уулзлаа. Халхын голын дайнд байлдаж явсан 100 насны сүүдэр зооглож буй хоёр буурлын үгийг сонсож, архивлан авсандаа баяртай байна. Энэ л эгэл хүмүүсийн яриа эх орны өнөөгийн үнэ цэн ямар хүчээр олдсоныг хойч үед мэдүүлэх, таниулах учиртай юм. Мөн орос хүмүүсийн монгол орон, монгол түмний тухай сайн мэддэг, сайхан үгс хэлэхийг нь сонсох таатай байлаа. Монголчуудын сайн мэдэх ЗХУ-ын хошой баатар, Монгол Улсын баатар, сансрын нисгэгч В.А.Жанибеков хоёр улсын харилцааг “Хадгалан хамгаалж, үржүүлэн арвижуулах” хэмээн дөрөвхөн үгэнд маш том утга багтаан хэлэв.

Хоёр улсын хооронд дипломат харилцаа тогтоогоод 95 жил болжээ. Бүтэн зууны хугацаа. Хэн нь хэн бэ гэдгээ таних он жилүүд урсан өнгөрч, бид биенээ ч сайн таньсан. Амьдрал даваа гүвээтэй. Улс орнуудын харилцаа ч энэ даваа гүвээг туулан урагшилж, хөгждөг. Бид социализмын үеийн дотно болон ардчиллын 25 жилийн харилцаанаас сургамж авч, давуу болоод сул талаа харж, ирээдүйн хөгжлөө тодорхойлох ёстой.

Бид улам бүр глобальлагдсан дэлхийд ямар харилцаагаар цааш явахаа сайтар тодорхойлохын тулд хоёр улс биенээ судлах хэрэгтэй гэсэн үг ч гарч байгаа. Найрамдалт нөхөрлөлийн болон ахан дүүгийн харилцаа бус шинэ түүхийн шинэ харилцааг судлах гэж ойлгож болно. Гэхдээ мэдээж уламжлалт харилцаан дээрээ тулгуурлаад хөгжлийн, түншлэлийн шинэ ойлголтыг гаргаж ирэх тухай юм.

Бүтэн зууны түүхийн тухай бичихэд 200 нүүр ч хангалттай биш байлаа. Үнэхээр шалгуур давсан урт удаан он жилийн харилцаа юм. Мөн “Mongolian Economy” сэтгүүл хоёр орны албан ёсны харилцааны 95 жилийн ойг ОХУ-д хэрхэн тэмдэглэж байгаа тухай телевизийн нэвтрүүлэг бэлтгэн хүргэсэн. Бид Монгол, Оросын харилцааны баялаг түүхээр маш их бахархаж байна. Дараагийн зуу зуун жилд улам арвижуулан баяжуулж явна гэдэгт итгэлтэй байна.

Хоёр улсын түүхэн харилцааны тухай уншигчдад үнэн зөв, бодитой мэдээлэл хүргэхийг зорьсон энэ ажлыг маань дэмжиж, хамтран ажилласан ОХУ-аас Монгол Улсад суугаа Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайд И.К.Азизов, мөн Монгол Улсаас ОХУ-д суугаа Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайд Б.Дэлгэрмаа болон хоёр яамны хамт олонд чин сэтгэлээсээ баярлаж, талархсанаа илэрхийлье!

ЭРХЛЭГЧ Д.БЭХБАЯР

ПИСЬМО ОТ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Русские люди, почему-то, ближе к сердцу. Когда попадаю в Россию, не чувствуется, что я иностранка. Русский язык и русские песни знакомы моему слуху с детства. По словам наших соотечественников, проживающих в этой стране, жизнь в России – это то же, что и жизнь на родной земле. Источником такой близости наших народов являются долгие дружественные отношения.

В этом году отмечается 95-летие установления дипломатических отношений между Россией и Монголией. Другими словами, почти целый век. Прошли годы, мы узнали друг друга. Жизнь преподносит нам множество испытаний, через которые отношения тех или иных стран проходят обязательно. И в отношениях России и Монголии было их немало.

75 лет братских отношений при социализме и 25 лет партнерских отношений при демократии дали нам возможность учиться, увидеть слабые стороны нашего взаимодействия и определить путь развития в будущем. Народная мудрость говорит, что соседей не выбирают. Россия – наш вечный сосед. Россия, в свою очередь, считает, что с Монголией – молодой демократией – надо сотрудничать в новых формах, что неоднократно подтверждается из выступлений и высказываний руководителей России.

Становится также актуальной речь о том, что Монголии и России следует лучше изучать друг друга, чтобы определить, как расширить двусторонние отношения в условиях глобализации. Для успешного сотрудничества в дальнейшем недостаточно изучать опыт прошлого – опыт братских и дружественных отношений. Нам необходимо исследовать новые формы для новой истории сотрудничества. Но для формирования нового направления развития и партнерства, нам следует основываться на опыте прошлого.

Наша редакция подготовила специальный выпуск на монгольском, русском и английском языках, посвященный 95-летию установления дипломатических отношений между Россией и Монголией. С выпуском нашего журнала на трех

языках создается еще одна, хоть маленькая, история в двусторонних отношениях. На ваших руках выпуск, который рассказывает Вам о многолетнем сотрудничестве между монгольским и русским народами в XX, XXI веках.

В связи со этим выпуском группа журналистов нашего издания побывала с командировкой в двух городах России: Москве и Новосибирске. Брала интервью у двух ветеранов войны на Халхин-голе, которым почти сто лет. Мы очень рады, что беседа с ними и их ценные слова будут сохранены в нашем архиве. Пусть будущие поколения лучше узнают, какой ценой нам досталась независимость, плодами которой мы наслаждаемся сегодня. Мы встретили много добрых русских людей, которые своими знаниями и разговорами о Монголии оставили нам незабываемые впечатления. Советский космонавт, дважды Герой Советского Союза, Герой Монгольской Народной Республики В.А. Джанибеков очень метко определил отношения наших стран в двух словах – “сохранить и развивать”.

Данный выпуск содержит почти 200 страниц, и нам до сих пор кажется, что этого мало. Мы решили, что такой большой объем журнала необходим для отражения историй отношений, испытанных временем. Кроме этого, мы подготовили телевизионную передачу, где рассказывается о том, как в России отмечают 95-летие установления дипломатических отношений между Россией и Монголией. Специальный выпуск дал нам возможность лучше узнать о том, как богата история отношений наших двух государств. И надеемся, что в этом столетии они станут еще богаче.

Целью этого специального выпуска является объективное отражение истории и состояния отношений России и Монголии.

Хочу выразить огромную благодарность уважаемому Чрезвычайному и Полномочному Послу Российской Федерации в Монголии господину И.К. Азизову, Чрезвычайному и Полномочному Послу Монголии в Российской Федерации госпоже Б.Дэлгэрме, также сотрудникам обоих посольств за поддержку и содействие в нашей работе.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР Д.БЭХБАЯР

Монгол Улс

МЭНДЧИЛГЭЭ

Монгол Улс, ОХУ-ын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 95 жилийг ойг тохиолдуулан Монгол Улсын Гадаад харилцааны яамны нэрийн өмнөөс болон хувиасаа хоёр орны ард түмэнд чин сэтгэлийн баяр хүргэе.

Өнгөрсөн 95 жилийн хугацаанд Монгол, Орос хоёр улсын урт хугацааны, тогтвортой, нягт хамтын ажиллагааны бат бэх үндэс суурь тавигдаж, манай хоёр ард түмэн ах дүүгийн харилцаа холбоогоо бэхжүүлж, харилцан хүндлэл, хамтын бүтээн байгуулалт, түүхийн шалгуур давсан найрамдалт сайхан замыг хамтдаа туулж иржээ. Эрх тэгш, харилцан итгэлцлийн зарчимд суурилсан Монгол, Оросын уламжлалт найрсаг харилцаа өнөөдөр стратегийн түншлэлийн түвшинд амжилттай хөгжиж байгаад баяртай байна.

Энэ оны дөрөвдүгээр сард байгуулсан Монгол Улс, Оросын Холбооны Улсын Стратегийн түншлэлийг хөгжүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр нь манай хоёр улсын өргөн хүрээтэй түншлэлийн харилцааг шинэ шатанд гарган хөгжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой болсныг онцлон тэмдэглэхийг хүсч байна.

Монгол, Оросын стратегийн түншлэлийн харилцаа цаашид улам гүнзгийрэн хөгжиж, хоёр улсын хөгжил дэвшил, ард түмний сайн сайхны төлөө төдийгүй бүс нутгийн хамтын ажиллагаанд жинтэй хувь нэмэр оруулна гэдэгт итгэлтэй байна.

Монгол Улсын Гадаад харилцааны сайд
ЦЭНДИЙН МӨНХ-ОРГИЛ

Оросын Холбооны Улс

МЭНДЧИЛГЭЭ

Манай хоёр улсын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 95 жилийн ойг тохиолдуулан чин сэтгэлийн баяр хүргэж буйг минь хүлээн авна уу.

Монгол Улс нь Оросын холбооны улсын эртний бөгөөд итгэлт түнш билээ. Биднийг сайн хөршийн харилцаа, харилцан итгэлцэл, хүндэтгэл, бат бэх нөхөрлөлийн барилдлага нэгтгэдэг. Хоёр орны ард түмэн он цагийн турш, түүний дотор түүхийн огцом эргэлтийн үед ч нэг нэгэндээ дэмжлэг, туслалцааг тууштай үзүүлж байсан.

Сүүлийн хэдэн арван жилд хамтын хүчин зүтгэлээр харилцааг хөгжүүлэх үйлсэд ихээхэн үр дүнд хүрчээ. Хоёр талын хамтын ажиллагааг цаашид хөгжүүлэн бэхжүүлэхийн төлөөх талуудын эрмэлзлийг тэмдэглэхэд таатай байна. Энэ жил байгуулсан Стратегийн түншлэлийг хөгжүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр нь Монгол-Оросын харилцааг чиглэл бүрээр урагшлуулна гэдэгт найдаж байна.

Олон улсын тавцан дахь хамтын ажиллагаанд хүрсэн түвшинг өндрөөр үнэлж байна. Өнөө цагийн олон чухал асуудлыг шийдэх талаар Орос, Монгол нь ижил, төстэй байр суурь баримталдаг.

Ойн баярыг тэмдэглэн өнгөрүүлэх нь хоёр орны бүх салбарын харилцааг бэхжүүлж, манай ард түмнүүдийн сайн сайхан, Ази тивийн энх тайван, аюулгүй, тогтвортой байдлыг хангах үйлсэд хувь нэмэр оруулна гэдэгт итгэл төгс байна.

Оросын Холбооны Улсын Гадаад хэргийн сайд
СЕРГЕЙ ВИКТОРОВИЧ ЛАВРОВ

Түүх

Цаг хугацааны шалгуур давсан 95 жил

Г.ДАВААДОРЖ

Орос, Монгол хоёр улсын харилцаа 95 жилийн түүхэндээ хөгжлийн урт удаан хийгээд амаргүй зам туулж ирсэн. Энэ харилцаа нь зааварласан, үзэл сурталжсан, ахан дүүсэг хэв маягаас эхлээд холбоотны, сайн хөршийн, нөхөрсөг, эцэстээ стратегийн түншийн хэлбэрт шилжтэлээ олон даваа туулсан баялаг түүх болой.

Бараг 100 жил үргэлжилж буй манай хоёр орны албан ёсны харилцааны түүхийг нөхөрлөлийн 95 жил гэж нэрлэдэг нь тохиолдлын хэрэг биш. Энэ хугацаанд хоёр орны хооронд ч улс төрийн нэг ч мөргөлдөөн гараагүй билээ. Энэ бол цаг хугацааны сорилтыг давж чадсан, дэлхийн түүхэнд ховор тохиолддог хоёр талт харилцааны тод жишээ юм.

Ахан дүүс

XX зууны эхэнд монголчууд социалист хөгжлийн замыг сонгосон нь Орос, Монголын харилцаанд 70 жилийн турш “ахан дүүсийн найрамдалт

харилцаа”-ны хэв маяг зонхилоход хүргэсэн юм.

1921 оны долдугаар сард Монголд ардын хувьсгал ялж, дөрвөн сарын дараа Бүгд найрамдах монгол ард улс (БНМАУ)-ын Ардын засгийн газар Зөвлөлт Социалист Бүгд Найрамдах Холбоот Орос Улс (ЗСБНХОУ)-ын Засгийн газартай “Найрамдалт харилцаа тогтоох тухай хэлэлцээр” байгуулан дипломат төлөөлөгчийн газраа харилцан нээсэн нь шинээр бүрэлдсэн түүхэн нөхцөлд Орос, Монголын харилцаа амжилттай хөгжих эрх зүйн суурь болжээ.

Үүний дараа Монголд аж үйлдвэр, эрчим хүч, тээвэр, харилцаа холбоо, соёл, боловсрол, эрүүл мэнд болон ардын аж ахуйн бусад салбарыг хөгжүүлэх хамтарсан томоохон төслүүд хэрэгжиж эхэлсэн билээ. Ингэж БНМАУ орчин үеийн хөгжин цэцэглэж буй орон болох эхлэл тавигджээ.

Хоёр орны харилцааны дараагийн чухал үе Дэлхийн II дайнтай салшгүй холбоотой. 1936 оны гуравдугаар сард Японы түрэмгийллээс сэргийлэхийн тулд Зөвлөлт-Монголын харилцан туслалцах

гэрээ байгуулав. Улмаар 1939 онд монгол орны зүүн хил дээр болсон дайны үед ЗХУ Монголд цэргийн тусламж үзүүлж хамтарсан ялалт байгуулсан нь ЗХУ болон Монгол руу чиглэсэн гадны аюул заналыг дорно зүгт хазаарлан барихад гол үүрэг гүйцэтгэсэн гэж түүхчид үздэг. Харин Эх орны их дайны үед монголчууд Улаан армид бүхий л нөөц бололцоогоор тусалсан бөгөөд энэ тусыг Оросын ахмад, залуу үеийнхэн талархан дурсдаг билээ.

ЗХУ нь Монголтой дипломат харилцаа тогтоосон цагаасаа эхлээд Монголын тусгаар тогтнолыг хүлээн зөвшөөрсөн цорын ганц орон байсан гэдгийг тэмдэглэх ёстой. Хэдийгээр судлаачдын дунд багагүй маргаан дагуулдаг ч Зөвлөлт-Монголын харилцаа нь монголчууд дэлхий дахинаа тусгаар тогтнолоо хүлээн зөвшөөрүүлэхэд чухал нөлөө үзүүлсэн гэдгийг үгүйсгэх аргагүй. ЗХУ Ялтын хурлын шийдвэрийг биелүүлж 1945 оны 10 дугаар сард БНМАУ-аар Монголын тусгаар тогтнолыг хүлээн зөвшөөрүүлснээр дэлхий даяар Монголын тусгаар тогтнолыг хүлээн зөвшөөрөхөд хүрчээ. ▶

► Монгол Улс дэлхийд тусгаар тогтнолоо зарласан нь нэг талаас монголчуудын олон зуун жилийн хүсэл мөрөөдлийн биелэл болсон, нөгөө талаас Алс Дорнод дахь геополитикийн нөхцөл байдлыг тогтворжуулахад асар том үүрэг гүйцэтгэсэн гэж үзэх хандлага Зөвлөлт-Монголын харилцааны орчин үеийн түүх судлалд давамгайлж байна. Мөн 1961 оны 10 дугаар сард БНМАУ НҮБ-ын бүрэн эрхт гишүүн болоход ЗХУ дэмжсэн. Таван жилийн дараа Монгол дэлхийн 30 орчим улстай дипломат харилцаа тогтоож, НҮБ-ын харьяа байгууллагуудад хэдийнэ элсчихсэн байв.

Үндсэндээ 1920-1940-өөд оны Зөвлөлт-Монголын харилцаа нь цэрэг, улс төрийн харилцан тусламж давамгайлсан, Монголд үндэсний эдийн засгийн суурь тавихад чиглэсэн шинжтэй байв. Хамтарсан олон төсөл хэрэгжсэний дотор 1949 онд Зөвлөлтийн дэмжлэгтэй Трансмонголын төмөр зам байгуулсан нь манай улсын түүхэн дэх хамгийн анхны томоохон бүтээн байгуулалт болов.

1950-аад оноос хоёр улсын харилцаанд цэрэг, улс төрийн гэхээсээ илүү худалдаа, эдийн засаг, шинжлэх ухаан, техникийн хамтын ажиллагаа зонхилсон шинэ үе эхлэв. 1950-1990-ээд оны энэ үеийг Монгол орныг мал аж ахуйн орноос аж үйлдвэржсэн, хөдөө аж ахуйн орон болгох зорилготой бүтээн байгуулалтын үе гэж тодорхойлдог. Социалист орнуудын Эдийн засгийн харилцан туслалцах зөвлөлийн хүрээнд ЗХУ-аас олгож байсан зээл, тусламж Монголд аж үйлдвэр, дэд бүтэц, харилцаа холбоо хөгжих үндэс болсон юм. Түүнчлэн ЗХУ-ын дэмжлэгээр манай боловсрол, эрүүл мэндийн тогтолцоо бие дааж, улс орны боловсон хүчин, шинэ үеийн сэхээтнүүд төрж гарсан билээ.

Хуучин найз нар-шинэ хамтрагчид

1980-аад оны сүүл, 1990-ээд оны эхээр Орос, Монголын харилцаанд огцом эргэлт гарав. Улс төр, нийгэм, эдийн засгийн салбарт өрнөсөн зах зээлийн давалгааны нөлөөгөөр Орос, Монгол хоёр улсын үндэсний эдийн засаг хямралын байдалд оров. Орос, Монголын аль алинд нь нийгэм, эдийн засгийн нээлттэй, ардчилсан бодлого явуулах туршлага, уламжлал байгаагүй учраас ихээхэн хүндрэлтэй тулгарсан.

ОХУ дотоод асуудалдаа илүү анхаарах болж, хоёр орны уламжлалт хэлхээ холбоо үлэмж суларсан эдийн засгийн харилцаа огцом унаж, доод түвшинд очлоо. Зөвхөн

1991-1993 онд хоёр орны худалдааны эргэлт 40 хувиар буурч, 1997 оны сүүлээр бүр 6,5 дахин багассан байв.

Гэхдээ хөрш зэргэлдээ хоёр орны харилцаа ийм байдлаар удаан үргэлжлэх боломжгүй бөгөөд шинэчлэгдсэн хоёр улсын хувьд орчин үеийн олон улсын харилцааны нийтлэг зарчимд үндэслэсэн, ардчилсан үнэт зүйлийг эрхэмлэсэн, хоёр ард түмний ашиг сонирхлыг харгалзсан хамтын ажиллагааны шинэ хэлбэрт шилжих шаардлага тулгарсан юм.

Тиймээс 1993 оны нэгдүгээр сард “ОХУ болон Монгол Улсын хоорондын найрсаг харилцаа, хамтын ажиллагааны тухай гэрээ” байгуулав. Энэ баримт бичиг Хүйтэн дайны дараах олон улсын харилцааны шинэ нөхцөлд Орос-Монголын харилцааг хөгжүүлэх эрх зүйн үндэс болжээ. Уг гэрээнд хоёр улс бие биеийнхээ тусгаар тогтнол, халдашгүй дархан байдал, газар нутгийн бүрэн бүтэн байдлыг эрхэмлэж, улсын дотоод хэрэгт оролцохгүй, найрсаг, сайн хөршийн харилцаатай түнш орнууд байна гэсэн үндсэн зарчмууд тусгагджээ. Үүнд үндэслэн хоёр орны улс төр, эдийн засаг, хүмүүнлэгийн салбарт алдагдсан харилцааг сэргээх боломж бүрдэв.

Стратегийн түншүүд

1993 оны гэрээний ачаар Орос, Монголын хооронд улс төрийн хэлхээ холбоо шат шатандаа аажмаар сэргэж ирлээ. 1999 онд хоёр улсын худалдааны эргэлт буурах нь зогсож, шинэ зууны босгон дээр 200-300 сая ам.долларын орчимд тогтворжив. Гэвч даяаршин буй ертөнцөд хоёр улсын харилцаанд бодитой алхмууд үгүйлэгдэж байсан юм.

2000 онд ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.В. Путин Монгол Улсад төрийн айлчлал хийсэн нь хоёр улсын харилцаанд шинэ хуудас нээлээ. Айлчлалын үеэр “Улаанбаатарын тунхаглал”-ыг баталж, олон талт хамтын ажиллагааны үндсэн чиглэлүүдийг тодорхойлсон бөгөөд энэ тунхаглал 2006 онд Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Н.Энхбаяр ОХУ-д айлчлах үеэр батлагдсан “Москвагийн тунхаглал”-тай нийлээд Орос, Монголын харилцааны

хурдасгуур болсон юм.

Гэхдээ хоёр орны эдийн засгийн харилцаанд сөргөөр нөлөөлсөн хүчин зүйл цөөнгүй. Үүний нэг нь Монголын ЗХУ-д төлөх ёстой байсан өр юм. 2005 онд ОХУ Монголын төлөх ёстой байсан 10 тэрбум шилжих рублийн өрийн 98 хувийг тэглэж, үлдсэн 250 сая ам.долларыг

Монголын Засгийн газар өр барагдуулснаар хоёр улсын эдийн засгийн харилцааны нэгэн том саад тогтор ариллаа. 2009 онд ОХУ-ын Ерөнхийлөгч Д.А.Медведев Монгол Улсад албан ёсоор айлчлахад “Стратегийн түншлэлийг хөгжүүлэх тухай тунхаглал” батлагдаж стратегийн түншлэлд үндэслэсэн хоёр орны харилцааг улам бэхжүүлэв. Ийнхүү Орос, Монгол улсууд шинэ зуунд стратегийн түншлэлийн зарчмаар хамтран ажиллах болно

гэдгээ дэлхий дахинаа тунхагласан билээ.

Стратеги түншлэлийн харилцааны агуулгыг улам баяжуулсан нэгэн үйл явдал бол 2014 онд ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.В. Путиний Монголд хийсэн ажлын айлчлал юм. Айлчлал ердөө зургаан цаг үргэлжилсэн ч маш үр дүнтэй болж, Засгийн газар, агентлаг, салбар хоорондын 15 хэлэлцээр баталжээ. Уг айлчлалын үеэр 1993 онд хоёр улсын хооронд бий болсон визийн горимыг хөнгөвчилсөн нь манай хоёр орны хил орчмын худалдаанд томоохон дэвшил боллоо.

Харин төрийн түвшинд аваад үзэхээр эдийн засаг, худалдааны салбар хоёр орны харилцааны хамгийн сул чиглэл хэвээр байна. Хэдийгээр 130 орчим гэрээ, хэлэлцээрийг багтаасан эрх зүйн баттай суурь тогтсон ч практик алхмууд үгүйлэгдэж байгааг судлаачид тэмдэглэдэг. Эдийн засгийн цаашдын харилцаа бидэнд шинэ шинэ боломж, хур нөөц амлаж байна. Ялангуяа тээвэр, хөдөө аж ахуй, худалдаа, аялал жуулчлалын талбарт ихээхэн ирээдүй бий.

2016 онд хоёр улсын хооронд баталсан “Стратегийн түншлэлийг хөгжүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр”, түүнчлэн эдийн засгийн коридорын тухай Орос, Монгол, Хятадын гурван талт хэлэлцээ нь Орос, Монголын харилцаанд тулгамдсан олон зорилтыг хэрэгжүүлэхэд бодит алхам болно гэсэн хүлээлт байна. ■

К.И.КОСАЧЕВ: Түүхээс ард түмнүүдийн олж авдаг хамгийн чухал хөрөнгө нь найрамдал юм

олгож байгаа юм. Тэгээд ч энэ хугацаанд маш олон ээдрээтэй үйл явдал болж өнгөрсөн байдаг. Үүнд дэлхийн дайн, социалист системийн задрал, үүнтэй залгаад дэлхийн газрын зураг дээр Зөвлөлт Холбоот Улс /ЗХУ/ үгүй болсон зэрэг үйл явдал багтана. Энэ бүхэн нь бидний харилцаанд заримдаа хурдасгуур, хөшүүрэг хэлбэрээр, харин нөгөө биедээ анхаарал сарниулагч ямар нэгэн хүчин зүйл буюу өөр ямар нэгэн зүйл илүү чухал мэт санагдах байдлаар зайлшгүй нөлөөлөх нь дамжиггүй байсан юм.

Харин одоо бол хуримтлуулсан туршлагадаа үндэслэн түүхээс ард түмнүүдийн олж авдаг хамгийн чухал хөрөнгө нь найрамдал юм байна гэж итгэлтэй хэлж болно. Эдийн засаг, улс төр, цэргийн болон бусад хүчин зүйл нь үүсч л байдаг, алга болж л байдаг бол бие биенийгээ ойр дотны, хэрэгтэй түнш, найз болон хөрш гэж тооцох үзэл нь олон зууныг дамжин хадгалагдан

үлддэг юм байна. Өнөөдрийн байдлаар энэ нь манай хоёр орны 95 жилийн албан ёсны харилцааны гол үр дүн болж байгаа бөгөөд энэ бол зөвхөн хий хоосон үг биш юм. Тухайлбал, улс төрийн маргаан, өгүүлэл гомдол, зарчмын санал зөрөлдөөн болон дэлхийн хийгээд бүс нутгийн улс орнууд хоорондын харилцааг бүдгэрүүлдэг тийм зүйлс бидэнд байхгүй. Үүнийг эрхэмлэх хэрэгтэй. Гэхдээ энэ нь тогтонги байдал биш учраас манай хоёр орны эрх баригчид болон олон нийтийн хооронд бүрэлдэн тогтсон харилцан ойлголцол, итгэлцлийн өндөр түвшнийг хадгалах үүднээс аль аль тал нь найрсгаар, нухацтай ажиллах хэрэгтэй.

Хоёр орны найрамдал дайн тулааны талбарт төдийгүй энхийн тэнгэрт ч гагнагдан бэхэжсэн билээ.

-Монгол-Оросын найрамдлын түүхийн энэ хугацаанд тэмдэглэгдэхүйц ямар онцгой зүйлсийг та нэрлэх вэ?

-Орос-Монголын харилцааны нэн шинэ түүхийн хамгийн чухал нэг үе шат нь Монгол Улс болон ОХУ хоорондын стратегийн түншлэлийг хөгжүүлэх тухай ►

С.ОТГОНЦЭЦЭГ

Ис найрамдлын ойн өдрүүдэд бид Оросын төрийн зүтгэлтэн, дипломатч, ОХУ-ын Холбооны Хурлын Холбооны Зөвлөлийн Олон улсын хорооны дарга К.И.Косачевийг сэтгүүлийнхээ хойморт урьж, манай хоёр орны харилцаа, хамтын ажиллагааны талаар санал бодлоо хуваалцахыг хүссэн билээ. Эл ярилцлагыг доор сийрүүлэв.

- Эрхэм хүндэт Константин Иосифович! Манай хоёр орны удаан жилийн зузаан найрамдал зөвхөн өнгөрсөн 95 жилээр хязгаарлагдахгүй гэдгийг бид сайн ойлгож байгаа. Бараг бүтэн зууныг хамарсан хоёр орны түүхэн харилцааны үр дүнг Та хэрхэн тодорхойлох вэ?

- Бараг зуун жилийн албан ёсны харилцаа болон түүнээс ч урт хугацааны бодит харилцаатай байна гэдэг нь, мэдээж хэрэг манай хоёр орон, ард түмний хэлхээ холбоо хэчнээн баг бэх байгааг үнэлэх сайхан боломж

► Тунхаг бичигт 2009 оны наймдугаар сарын 25-нд Улаанбаатар хотноо гарын үсэг зурсан явдал юм. Хоёр улсын удирдагчид уулзалтынхаа үеэр “1921 онд Монгол Улсын тусгаар тогтнол, нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдлын төлөө мөр зэрэгцэн тэмцэж явсан, 1939 онд Халхын голд Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдлыг хамгаалж явсан, Эх орны их дайны жилүүдэд фашизмын эсрэг хамтдаа тэмцэж явсан бүх хүний дурсгалыг хүндэтгэж, гүн талархал илэрхийлэв” гэж уг Тунхагт өгүүлсэн байдаг.

Энэ нь хоёр талын харилцааны шинж чанарыг голлон тодорхойлсон бидний хамтын түүхийн хамгийн чухал үйл явдлууд байсан билээ. Манай улс монгол ахан дүү нартаа нэг бус удаа тусалж байсан, Эх орны их дайны жилүүдэд манай арми болон ард түмэнд үзүүлсэн Монголын ард түмний дэмжлэгийг ч бид мартахагүй. Монгол Улс цэргийн хувцас, хоол хүнс, агт морьд нийлүүлж, цэргийн техник үйлдвэрлэхэд зориулан хөрөнгө цуглуулж байсан билээ. Үүнтэй холбогдуулан Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж 2015 оны тавдугаар сарын 6-9-нд ОХУ-д найрсагаар айлчилж, Эх орны их дайны ялалтын 70 жилийн ойн баярт оролцсоныг зориуд тэмдэглэх нь зүйтэй юм. Нэлээд хэдэн улсын удирдагчид тухайн үйл явдлын ач холбогдлыг илэрхий алдагдуулах үйлдэл хийж байсан үед дээд түвшний энэхүү чухал дипломат дохиог Орос улсад ихээхэн өндрөөр үнэлсэн билээ.

Гэхдээ манай хоёр орны түүхэнд гүн дурсгалтай энхийн ололт амжилт ч байсан юм. Монгол Улсын анхны сансрын нисэгч Ж.Гүррагчаа гуравдугаар сард В.А.Жанибеков даргатай «Союз-39» сансрын хөлгийн олон улсын багийн бүрэлдэхүүнд орж сансарт ниссэн шүү дээ. Өөрөөр хэлбэл, энэ найрамдал зөвхөн дайн тулааны талбарт төдийгүй энхийн тэнгэрт ч гагнагдан бэхжсэн билээ.

ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.В.Путин 2000 оны 11 дүгээр сарын 13-14-нд Монгол Улсад төрийн айлчлал хийж, «Улаанбаатарын тунхаглалд» гарын үсэг зурсны ач холбогдлыг би улстөрчийн хувьд онцлон тэмдэглэе. Миний бодлоор хоёр зуун болон хоёр мянган солигдохтой бараг л давхацсан чухамхүү энэ мөчөөс манай хоёр орны харилцааны сэргэн мандах хөгжил эхэлсэн бөгөөд 1990-ээд оноос үүдэлтэй хоёр талын харилцааны илэрхий уналтыг гэтлэн давсан юм. Жишээ нь, 1998 онд хөрш хоёр улсын худалдааны эргэлт 6,5 дахин унаад байсан. 2000 онд тогтоосон өндөр хэмжээг бид энэ зуунд алдахгүй барьж чадаж байгаа ч өнөөдөр мөн л хямралт үзэгдлүүдтэй тулгараад байгаа тул эдгээр сорилтод тохирох хариулт эрж хайх хэрэгтэй болоод байна. Тиймээс биднийг дунд хугацааны ирээдүйд шинэ давшилт болон шинэ шинэ үе шат хүлээж байгаа гэдэгт итгэлтэй байна.

“Хуучин анд хоёр шинэ найзаас илүү” гэж оросууд ярьдаг

-Бидний нөхөрлөлийн түүх үнэхээр баялаг, өвөрмөц. Бид түүнийг үл ойшоон мартагнах, үнэ цэнийг нь бууруулах учиргүй. Манай хоёр орны залуу

үе заримдаа энэ найрамдлын ач холбогдлыг дутуу үнэлэх, бүр гуйвуулахыг ч оролдох нь бий. Энэ талаар Та юу хэлэх бол? Ийм нөхцөл байдлыг сайжруулах ямар боломж байна вэ?

-ЗХУ-ын үед би өөрөө Москвагийн Олон улсын харилцааны дээд сургуулийг төгссөн, тэр үед энэ сургуулийн курс бүрт чадварлаг, нийтэч, хөдөлмөрч, “манай талын хүмүүс” гэж хэлж болохоор монгол оюутнууд сурдаг байлаа. Миний хувьд Монгол Улс нь Москвагаас хэдэн цагийн бүсээр алслагдсан орон гэж төсөөлөгдөхгүй, харин хамт сурч, харилцаж байсан миний үеийн тодорхой хүмүүсээр дамжин төсөөлөгдөж ирсэн.

Өнөөгийн залууст энэ нь ихэнхдээ дутагдаж байгаа гэж бодож байна. Гэхдээ бид өөр өөр эрин үед амьдарч байгааг ойлгох хэрэгтэй. Өнөөдөр манай хоёр орон дэлхий дахинд илүү нээлттэй болсон бөгөөд дэлхийг хамарсан мэдээлэл-харилцаа холбооны технологийн эрин үе нь яг зэргэлдээ хөрш байх хүчин зүйлийн шийдвэрлэх ач холбогдлыг өмнөх үеийнхтэй харьцуулахад ялимгүй бууруулсан. Би нэг ийм мэдээлэл олж мэдлээ. 1990-ээд оны дундуур Монголын насанд хүрсэн хүн амын 67 хувь нь оросоор уншиж, ойлгож чаддаг байсан, өөрөөр хэлбэл, монголчуудын 74 хувь нь орос хэлийг ямар нэгэн байдлаар ашигладаг байжээ.

Мэдээж хэрэг, одоо энэ бүхэн байхгүй болсон. Тэгэхээр бид өөр бодит нөхцөлд ч ажиллах л хэрэгтэй бөгөөд энэ нь зөвхөн улстөрчид төдийгүй иргэний нийгмийн байгууллагуудын зорилт юм. “Хуучин анд хоёр шинэ найзаас илүү” гэж манай ард түмэн ярьдаг. Энэ хэллэгийг бараг шууд утгаар нь ойлгож болно. ЗСБНХУ болон хожим нь Орос Улсын Монгол Улстай харилцаж байсан хандлагын шинж чанарт залуусын анхаарлыг хандуулах ёстой болов уу гэж үзэж байна. Хоёр талын аль аль нь ашиг олохыг эрмэлзэж, эдийн засгийн болон бусад ашиг сонирхол үйлчилж байсан хэдий ч манай талаас бүхэлдээ ямар нэгэн атгаг санаагүй харилцаж, Монгол Улсыг захиргаандаа оруулах, дарамтлах юм уу улс төрийн байгуулалтыг нь албадан өөрчлөх эрмэлзэл байгаагүй болохыг цохон тэмдэглэхийг хүсч байна. Манай өнөөгийн хандлага ч ийм байгаа. Бид туулж өнгөрүүлсэн замналаа эргэн харахдаа чухамхүү үүнийг л залуу үедээ сануулмаар санагддаг.

Дээр нь бас, мэдээж хэрэг, илүү олон уулзалдаж, улс төрийн болон хууль тогтоох түвшинд бидний зүгээс дэмжлэг үзүүлж болохоор хамтарсан төсөл, тогтмол ажиллагаатай чуулга уулзалтууд болон бусад санаачилга бүхий нягт суурь бүрдүүлэх хэрэгтэй юм. Энэ дундаас би түүхийн салбарыг онцгойлон тэмдэглэхийг хүсч байна. Учир нь өнөөдөр энэ салбар өнгөрсөн түүхийг улс төрийн өнөөгийн ашиг сонирхолд “эвлүүлэн нийцүүлэхийг” оролдож буй зүсэн зүйлийн ревизионистуудын аюултай дайралтын бай болж байна. Үүнд бодит үнэнээр хариу ►

ЗСБНХУ болон хожим нь Орос Улсын Монгол Улстай харилцаж байсан хандлагын шинж чанарт залуусын анхаарлыг хандуулах ёстой болов уу гэж үзэж байна.

► барих хэрэгтэй. Монгол, орос залуус, оюутнууд хоёр орныхоо архивыг ашиглан түүхийн хамтарсан судалгаа явуулж яагаад болохгүй гэж? Хамтын хөдөлмөр юу юунаас илүү ойр дотно болгодог, тэгээд ч өөрийн хүч, хөдөлмөрөөр олж мэдсэн зүйл нь эрдэмтдийн академик шинжтэй бүтээлүүдийг уншсанаас илүү өгөөжтэй байдаг. Манай хоёр орны залуусын аль алиндаа ашиг тустайгаар хүчин чармайлт тавьж болох талбарын нэг л жишээ нь энэ юм. “Хүсэл байвал болно доо” гэж ярьдаг даа.

-Сүүлийн жилүүдэд манай хоёр орны харилцаа дипломат түвшинд эрчимтэй хөгжиж байна. Монгол Улстай харилцаж буй өнөөгийн түвшинг Орост харин хэрхэн дүгнэж байна вэ? Орос-Монголын харилцаа, хамтын ажиллагааны хөгжлийн цаашдын хандлагыг Та хэрхэн тодорхойлох вэ?

-Одоогийн байдлаар манай хоёр орны хооронд төр, засгийн түвшинд 150 гаруй гэрээ, хэлэлцээр байгуулагдсан нь хоёр талын харилцааны хууль эрх зүйн болон гэрээний хүчирхэг үндэс суурь юм. Энэ суурь харилцан ойлголцол хийгээд чанарын хувьд хоёр талын харилцааны хүрсэн түвшинг бүрэн хэмжээгээр тусгаж байгаа билээ. Энэ бол нөгөө яриад байдаг “цаасан” хэлэлцээрүүд биш, харин бүрэн ажиллагаатай бөгөөд янз бүрийн салбарыг хөндсөн гэрээ, хэлэлцээр юм. 2014 онд Халхын голын ялалтын 75 жилийн ойн баярын арга хэмжээнд оролцохоор ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.В.Путиний Монгол Улсад хийсэн айлчлалын хүрээнд л гэхэд Засгийн газар хоорондын, албан байгууллага хоорондын болон аж ахуйн нэгж хоорондын маш чухал 14 баримт бичигт, түүний дотор хоёр улсын иргэд харилцан зорчих нөхцөлийн тухай багц хэлэлцээрт гарын үсэг зурсан. Визгүй зорчих горим нэвтрүүлснээс хойш хоёр улсын иргэд харилцан зорчих нь хоёр дахин нэмэгдсэн, өнөө ч улам нэмэгдсээр байна.

Манай хоёр улсын харилцаанд ойрын болон дунд хугацааны ирээдүйд ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй гэдэгт би итгэлтэй байна. 2000 он болон 2009 оны тунхаглалаар бүрдүүлсэн найрсаг болон түншлэлийн харилцааны уур амьсгалыг бүрэн хадгалан үлдэх болно. Харин бидний харилцаа холбооны тоо болон хэлбэр өөрчлөгдөнө. Хамтын ажиллагааны шинэ салбар, түвшин нэмэгдэнэ. Евразийн орон зайд өрнөж буй нэгдэн нягтрах үйл явц мэдэгдэхүйц нөлөөлнө.

Орос улсын парламентын хоёр танхимд ажиллаж байсан туршлагатай улс төрийн хувьд Орос-Монголын парламент хоорондын нэлээд идэвхтэй харилцаа холбоог би онцгойлон тэмдэглэхийг хүсч байна. ОХУ-ын Холбооны хурлын Холбооны Зөвлөлийн дарга В.И.Матвиенкогийн 2014 оны зургадугаар сард Монгол Улсад хийсэн айлчлал зохион байгуулалт болон агуулгын хувьд маш өндөр түвшинд болж өнгөрсөн. Харин өнгөрсөн оны есдүгээр сард УИХ-ын дарга З.Энхболд Москвад айлчилсан билээ.

-Хоёр орны хамтын ажиллагаанд өнгөрсөн болон ирээдүйд хүч тавьж ажиллах зүйлийг нэг бол хил орчмын худалдаа, хамтын ажиллагаа гэж харж байна. Та энэ тал дээр юу хэлэх вэ?

-Парламентын бүс нутгуудын танхимын төлөөлөгчийн хувьд миний тэмдэглэхгүй өнгөрч чадахгүй бас нэг салбар бол уламжлалт ёсоор онцгой үүрэг гүйцэтгэж ирсэн бүс нутаг хоорондын болон хил орчмын хамтын ажиллагаа (хоёр талын бараа эргэлтийн 70 орчим хувийг эзэлдэг) юм. Орос-Монголын Засгийн газар хоорондын комиссын бүс нутгууд болон хил орчмын хамтын ажиллагааны дэд комисс ч ажилладаг. Хил орчмын хамтын ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх тухай Засгийн газар хоорондын хэлэлцээрийн төсөл бэлтгэж байна. Миний бодлоор бүс нутгийн түвшний ийм хамтын ажиллагааны чадавхи дундраагүй бөгөөд уг чадавхийг тэлэхэд хууль тогтоох түвшинд дэмжлэг үзүүлэхэд бид бэлэн байна.

Байгаа нөөцийг ажиллуулах талаар бодож болох өөр нэг салбар бол боловсролын салбар юм. Оросын Боловсрол, шинжлэх ухааны яам өнөөдрийн байдлаар Оросын их, дээд сургуулиудад улсын төсвийн хөрөнгөөр сургах монгол оюутан, дадлагажигч, аспирант болон докторантуудын тоог жил бүр 300 хүнээр тогтоосон. Үнэ төлбөргүй боловсрол эзэмшүүлж байгаа нь үнэ цэнтэй хэдий ч тооны хувьд маш бага үзүүлэлт. Гэхдээ л боловсролын систем нь өндөр хөгжсөн орнууд тэр бүр ийм боломж олгодоггүй билээ. Харин Монголд Оросын их, дээд сургуулиудын салбарууд ажиллаж байгаа нь баярлуултай. Жишээ нь, Оросын Г.В.Плехановын нэрэмжит Эдийн засгийн их сургуулийн салбар, Зүүн Сибирийн технологийн улсын их сургуулийн (Улаан-Үд хотын) салбар, Эрхүүгийн зам харилцааны улсын их сургуулийн салбар (орос хэлний бэлтгэлийн салбар). Ер нь цаашид шинжлэх ухааны солилцоог өргөжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилт дээд түвшинд тавигдаад байгаа. Үүнд саяхан байгуулагдсан Орос, Хятад болон Монголын судалгааны төвүүдийн холбоо ихээхэн үүрэг гүйцэтгэнэ гэж үзэж байна.

Мөн Монголд орос хэл судлалыг дэмжих хэрэгтэй. Хуучин, Зөвлөлтийн “тээшээр” цаашид амьдарч болохгүй. Миний бодлоор нөхцөл байдал тийм ч сайн биш байна. Монгол Улсын өндөр түвшний удирдагчдын олонх нь оросоор чөлөөтэй ярьж байхад залуучууд орос хэлийг муу мэддэг.

-Аялал жуулчлалын салбарын хоёр орны хамтын ажиллагаанд үзүүлэх нөлөөг юу гэж хардаг вэ?

-Түүнчлэн бид аялал жуулчлалын салбарын боломжийг хангалтгүй ашиглаж байна. Нэг бус төсөл яригдаж байгаа. Тухайлбал, Орос улсын 20 бүс нутгийг Монгол болон Хятадтай холбох боломжтой “Цайны их зам” олон улсын аялал жуулчлалын чиглэлийг зохион байгуулах, түүнчлэн аяллын тусгай галт тэрэг явуулах гэх мэт. Хувийн аялал жуулчлалыг ч, эко аялал жуулчлал зэрэг шинэ сонирхолтой хэлбэрүүдийг ч хөхиүлэн дэмжиж, гуравдагч орнуудын зах зээл дээр ч хамтран ажиллах хэрэгтэй. Энэ бүх сэдэв нь бидний харилцаа холбоог сайжруулахад ч, эдийн засгийн эрх ашгаа хангахад ч дөхөм болж чадах юм. ►

**Хамтын
ажиллагааны шинэ
салбар, түвшин
нэмэгдэнэ. Евразийн
орон зайд өрнөж
буй нэгдэн нягтрах
үйл явц мэдэгдэхүйц
нөлөөлнө.**

► **Хоёр улсын худалдааны хэмжээнд бид сэтгэл ханамжтай байхын аргагүй байна**

-Саяхан Монгол-Оросын хамтарсан хоёр байгууллагыг Монголын эзэмшилд бүрэн шилжүүлсэн. Энэ үйл явдал манай хоёр орны харилцаанд ямар нэгэн байдлаар нөлөөлөх үү?

-“Бид уул уурхайн салбарт хамтран ажиллах ихээхэн тушлага хуримтлуулсан” гэж нэгэн удаа Путин онцлон тэмдэглэж, “Эрдэнэт” болон “Монголросцветмет” зэрэг хамтарсан үйлдвэр амжилттай ажиллаж байгааг жишээ болгон дурдаж байсан юм. Мэдээж хэрэг, эдгээр томоохон төслөөр манай хамтын ажиллагаа хязгаарлагдахгүй. Орос Улс нь Монголын эрчим хүчний зах зээлд илүү их үүрэг гүйцэтгэх боломжтой гэдэг нь тодорхой билээ. Сэлэнгэ мөрний сав газарт усан цахилгаан станц барихаар төлөвлөж байгааг харгалзан үзвэл энэ нь илүү тулгамдсан асуудал болж байна. Эдгээр төслийг хэрэгжүүлэх асуудал Оросын болон олон улсын экологийн байгууллагуудыг түгшээж байгаа юм. Учир нь үүний үр дүнд Эрхүү мужийн усан хангамж болон Байгаль нуурын хосгүй экологид эрсдэл учирч болозошгүй. Эрчим хүчний хангамжийн тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх өөр арга зам бодож олохыг Путин Ерөнхийлөгч санал болгосон. Жишээ нь, Оросын цахилгаан станцуудаас Монголын хойд нутгуудад түгээх цахилгаан эрчим хүчний нийлүүлэлтийн хэмжээг нэмэгдүүлэх. Энэ бүхнийг зүйлчлэн хэлэлцэх боломжтой бөгөөд хэрэгтэй юм.

-Хоёр улсын худалдааны эргэлтийг сайжруулах ямар боломж байх вэ?

Хоёр улсын худалдааны хэмжээнд бид сэтгэл ханамжтай байхын аргагүй байна. 2015 онд худалдааны эргэлт 1,16 тэрбум ам.доллар байсан нь өмнөх оны мөн үеийнхтэй харьцуулбал 22,6 хувиар буурсан харагдсан. 2016 оны эхний улиралд дахиад 27 хувиар буурсан байгаа юм. Эдгээр тоон үзүүлэлт Орос, Монголын харилцаанд яав ч нийцэхгүй гэдэгт итгэлтэй байна.

Монголоос мах импортлох нь Латин Америкаас хөлдөөсөн мах оруулж ирэхээс олон давуу талтай гэж мэргэжилтнүүд үздэг тухай мэдээлэл уншиж байсан юм байна. Монгол малын мах илүү хямд бөгөөд экологийн цэвэр бүтээгдэхүүн байж чаддаг. Монгол малыг хөлөөр нь Улаан-Үд, Чит болон Эрхүүгийн мах комбинатад нийлүүлж, цааш нь шинэхэн хөргөсөн хэлбэрээр нь худалдан борлуулж болох юм. Миний бодлоор, Өрнөдийн хэд хэдэн оронтой худалдаа хязгаарлагдсан нөхцөлд монгол малын махны импортыг нэмэгдүүлэх сайхан боломж нээгдсэн. Гэвч миний ойлгосноор дорвитой ахиц дэвшил гараагүй юм шиг байна.

ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.В.Путин “ОХУ-ын өмнө хүлээх Монгол Улсын санхүүгийн үүргийг зохицуулах тухай ОХУ-ын Засгийн газар болон Монгол Улсын Засгийн газрын хэлэлцээрийг батлах тухай” Холбооны улсын 2016 оны нэгдүгээр сарын 31-ний өдрийн 3-ФЗ хуульд гарын үсэг зурсан билээ. ОХУ-д Монгол Улсын төлөх ёстой 174,2 сая ам.долларын өрийн 97 хувийг Орос Улс тэглэсэн юм. Гэсэн ч мэргэжилтнүүдийн тэмдэглэж байгаагаар Монгол-Оросын хамтын ажиллагаанд хөрөнгө оруулалтын эзлэх хувийн жин урьдын адил тун бага байгаа бөгөөд Монгол Улсын эдийн засагт оруулж буй гадаадын хөрөнгө оруулалтын нийт хэмжээнд эзлэх хувиараа Орос Улс нэлээд хойгуур жагсаж байна. Энэ салбарт бас шийдвэрлэх шаардлагатай асуудлууд байна. Хөрөнгө оруулалтын тусгай механизм, бүтцүүдээр

дамжуулан энэ асуудлуудыг шийдвэрлэж болох юм.

-Монгол, Орос, Хятад гурван улсын улс төр, эдийн засаг, дэд бүтцийн интеграцчиллыг дэмжих асуудлын хүрээнд Эдийн засгийн коридор байгуулах хөтөлбөрийг Та юу гэж дүгнэж байна вэ? Энэ коридорыг Монгол Улсын хувьд амжилттай бас ашигтай байлгахын тулд Монголын тал ямар бодлого баримтлах нь зүйтэй вэ?

-Эдийн засгийн коридор байгуулах зорилго нь тодорхой. Гурван улсын хоорондын худалдааны хэмжээг нэмэгдүүлэх замаар гурван талын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх нөхцөл бүрдүүлэх явдал юм. Хөтөлбөрт тусгагдсан 32 төслөөс хэрэгжүүлэхэд бэлэн болсныг нь сонгон авч, тэдгээрийг санхүүжүүлэх эх сурвалжуудыг хайж олох, тухайлбал, хөрөнгө оруулалтын төвийн механизм байгуулахыг гурван улсын удирдагчдын уулзалт дээр Монгол Улсын Ерөнхийлөгч санал болгосон байдаг. Миний бодлоор энэ нь төслийг хэрэгжүүлэх бодитой “замын зураг” боловч нарийн зүйлсийг нь ►

► шинжээчид, тээврийн захиргаад болон бизнесийн төлөөлөгчид хэлэлцэх ёстой.

Төсөл нь олон сайн талтайгаас гадна улс төрийн асар их ач холбогдолтой бөгөөд бүхэл бүтэн бүс нутгийн хөгжилд түлхэц өгөх чадвартай гэж би эдийн засгийн шинжээч биш ч гэсэн тэмдэглэхийг хүсч байна. Энэ үзэл баримтлалыг хамгийн боломжит хугацаанд бодитой болгохын тулд Монгол Улсын удирдлага одоо өөрөөс шалтгаалах бүхнийг хийж байна гэж би үзэж байгаа.

**Баруун Европын
нутагтай тэнцэх
хэмжээний нүд
алдам тал хээр
нутагт гурван
сая хүн амьдардаг
гэдгээр монголчуудын
хязгааргүй уудам
нутаг шигээ уужуу
сэтгэл, нээлттэй
зан чанар үндсэндээ
тодорхойлогддог.**

-Та олон улсын харилцааны асуудал хариуцсан мэргэжилтэн хүн. Монгол Улсын бусад улс оронтой хэрэгжүүлж буй хамтын ажиллагааг хэр амжилттай гэж хэлж болох бол. Бидний давуу болон сул тал юугаар илэрдэг вэ?

-Тодорхой нэг жишээ хэлье. Өнгөрсөн оны есдүгээр сарын 15-18-нд Улаанбаатарт Европын аюулгүй байдал, хамтын ажиллагааны байгууллага /ЕАБХАБ/-ын Парламентын ассамблейн чуулган болж өнгөрсөн. ЕАБХАБ-ын Парламентын ассамблейн өмнөх чуулган Финландад Оросын оролцоогүйгээр болж өнгөрсөн. Учир нь Финландын эрх баригчид өрнөдийн хоригт өртсөн Оросын парламентын гишүүдэд, түүний дотор Төрийн Думын дарга С.Е.Нарышкинд тус улсад нэвтрэх виз олгоогүй юм. Үүний хариуд манай төлөөлөгчид бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ ассамблейд оролцохгүй байхаар шийдвэрлэсэн билээ.

Улс төрийн болон ардчиллын соёлыг эзэмшсэнээ харуулан Улаанбаатарт энэ арга хэмжээг маш өндөр хэмжээнд зохион байгуулж чадсан Монгол Улсын хандлага тэс өөр байсан. Энэ нь бүхнийг тайлбарлаж байна.

2015 оны есдүгээр сарын 8-нд Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Монгол Улсыг байнгын төвийг сахисан статустай болгох санаачилга дэвшүүлсэн бөгөөд 2015 оны есдүгээр сарын 29-нд Нью-Йоркт НҮБ-ын Ерөнхий ассамблейн 70-р чуулган дээр энэ тухайгаа зарласан. Энэ нь Монгол Улсын бүрэн эрхийнхээ хүрээнд хийсэн сонголт гэдэгт итгэлтэй байна. Эндээс Монгол Улс багагүй давуу тал олж авч магадгүй юм. Гэхдээ энэ нь “Олон талт хамтын ажиллагааны янз бүрийн хэлбэрээс Монгол Улс зайлсхийх ёстой, зайлсхийх ч болно” гэсэн үг биш. Монгол Улс ШХАБ, АСЕМ, АСЕАН-ы Бүс нутгийн чуулга уулзалт зэрэг олон улсын нэлээд олон байгууллагын үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцдогийг бид мэднэ.

Монголын мэргэжил нэгт нөхдөдөө гадаад харилцааны салбарт ажлаа хэрхэн зохион байгуулах талаар зөвлөгөө өгөх юм уу тэдний ажилд үнэлэлт дүгнэлт өгөх нь миний хувьд хэцүү. Гэхдээ Монгол Улсын байр суурийг бэхжүүлэх нөөц байгаа

гэдэгт итгэлтэй байна. Тус салбарт олон улсын байгууллагуудын үйл ажиллагааны явц дунд хөшигний ард өрнөх ажиллагаа болон нийтийн ашиг тусын төлөө өөрийн гэсэн санаачилга гаргахыг хөхиүлэн дэмждэг. Мэдээж хэрэг, олон улсын эдгээр байгууллага дахь Оросын төлөөлөгчид Монголын мэргэжил нэгт нөхөдтэйгөө хорших боломжтой бөгөөд энэ нь бидний санаачилгыг жинтэй болгож, “нэвт цохин гарч ирэх” чадварыг маань нэмэгдүүлэх юм. Терроризм, хар тамхины гэмт хэрэг, хил дамнасан бусад хэлбэрийн зохион байгуулалттай гэмт хэрэг, экологийн тулгамдсан асуудал болон тогтвортой хөгжлийн бусад сэдэв зэрэг орчин үеийн дэлхий нийтийн хийгээд бүс нутгийн тулгамдсан сорилтуудад хэрхэн хариулах, тэдгээрийг шийдвэрлэхэд чиглэсэн олон улсын механизмуудад хэрхэн оролцохоос Монгол Улсын нэр хүнд шалтгаалах нь дамжиггүй юм.

- Монголын эдийн засагт урьд өмнө эзэлж байсан орон зайгаа хадгалах, тэлэхэд чиглэсэн төрийн албан ёсны бодлого ОХУ-д байдаг уу? Хэрэв байдаг бол ямар ямар салбарт, ямар чиглэлээр хэрэгжүүлэх бодлого байдаг вэ?

-Тухайн улс оронд чиглэсэн төрийн тусгай бодлого байдаггүй боловч Засгийн газар, хууль тогтоох байгууллага, бүс нутаг болон бизнесийн салбар дахь эдийн засгийн бүлгийн түвшинд Монгол Улсын эдийн засагт манай улсын уламжлалт ёсоор эзэлж байсан орон зайг хадгалах, өргөжүүлэх санаачилгуудыг дэвшүүлдэг. Энэ бүхэн ОХУ-ын Ерөнхийлөгч болон Засгийн газраас тавьдаг саналуудад тусгалаа олдог.

-Ярилцлагынхаа төгсгөлд монгол орон болон монголчуудын талаарх бодлоо манай уншигчидтай хуваалцана уу гэж хүсэх байна.

-2008 онд намайг Төрийн Думд ажиллаж байхад манай төлөөлөгчид Монгол Улсад албан ёсоор айлчилсан юм. Тэгэхэд бид Монголд бүр дурлачихсан гээд тус айлчлалд оролцсон бүх хүний өмнөөс хэлэхэд хилстэхгүй л болов уу. Баруун Европын нутагтай тэнцэх хэмжээний нүд алдам тал хээр нутагт гурван сая хүн амьдардаг гэдгээр монголчуудын хязгааргүй уудам нутаг шигээ уужуу сэтгэл, нээлттэй зан чанар үндсэндээ тодорхойлогддог болов уу. Үүний зэрэгцээ монголчууд бол дэлхийн түүхийн үйл явцад мэдэгдэхүйц хувь нэмрээ оруулсан баялаг түүхтэй үндэстэн. Мөн дээд сургуульд сурч байх үе болон сургуулиа төгссөний дараа төрийн янз бүрийн байгууллагад ажиллаж байхдаа харилцаж байсан хүмүүс л бүхнээс илүү сонирхолтой байсан. Баяр баясгалантай, хөдөлмөрч, хурц ухаантай, найрсаг, зочломтгой гэсэн чимэг үгс монголчуудыг тодорхойлоход толгойд шууд орж ирж байна.

Монголын мэргэжил нэгт нөхөдтэй хамтран ажиллах, чөлөөт цагаа өнгөрүүлэхэд надад үргэлж таатай байдаг. Тэднийг Холбооны Зөвлөлийн байрандаа баяртай хүлээн авах байна. Гайхамшигтай монгол оронд дахин зочилж, хуучин андуудтайгаа уулзаж, шинэ нөхөдтэй болоход таатай байх болно. ■

Элчин сайд

Б.Дэлгэрмаа: Монгол, Оросын ард түмний сэтгэлд дотно уур амьсгал, амьд харилцаа байсаар байна

Монгол Улсаас ОХУ-д суугаа Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайд Б.Дэлгэрмаатай ярилцлаа.

-Элчин сайд аа, та эхлээд хоёр орны 95 жилийн ойн түүхэн харилцааны талаар товчхон ярина уу?

-Орос-Монгол орны дипломат харилцааны түүхийг үечилж авч үзэх нь оновчтой байх. Эхнийх нь 1921-1945 он буюу дэлхийн II дайн болон чөлөөлөх дайны төгсгөл хүртэлх үе. Хоёр дахь нь дайны дараах бүтээн байгуулалтын үе. Энэ үед хоёр орон асар их хөрөнгө оруулалт хийж уул уурхай, хөдөө аж ахуй, барилга, хот байгуулалтын салбарт хамтарсан том төслүүдийг эхлүүлж байсан. Мөн соёл урлаг, боловсролын салбарт харилцаа өргөжиж, манай ур чадвартай, өндөр боловсролтой ихэнх сэхээтэн, соёл урлагийн салбарын “томчууд” ЗХУ-ын их, дээд сургуулиудад сурч боловсорсон байдаг.

1990-ээд оноос хойш хоёр оронд тогтолцооны маш том өөрчлөлт гарсан. Аль аль нь төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлд шилжсэн, улс төрийн систем нь өөрчлөгдөж олон намын тогтолцоо бүхий анхны парламент байгуулагдсан. Энэ үед ЗХУ-аас авдаг байсан эдийн засгийн зээл, тусламжууд зогсож Монгол Улс бараа материал, эрчим хүчний хомсдолд орж хүнд үеийг туулсан. ЗХУ-д ч задрал явагдаж, холбооны улсууд нь тусгаар тогтнолоо зарласан. Энэ жилийн хувьд хуучин ЗСБНХУ-ын бүрэлдэхүүнд байсан олон улс тусгаар тогтнолынхоо 25 жилийн ойг тэмдэглэж байна.

Монгол Улсын хувьд 1990 оноос хойшхи харилцааны асуудлыг авч үзвэл эдийн засгийн хувьд хүнд, хэцүү байсан ч 1993 онд бүх гэрээ хэлэлцээрээ шинэчилсэн. Өөрөөр хэлбэл, хэдийгээр манай хоёр оронд шинэчлэл, шилжилт явагдаж байсан ч үндсэн харилцаанд маань өөрчлөлт гараагүй. Ингээд 2009 онд “Стратегийн түншлэлийн санамж бичиг” байгуулсан. Тийм учраас Монгол Улсын гадаад бодлогод ОХУ бол стратегийн түншлэгч улс юм гэж тодорхойлж болно. Стратегийн түншлэл тогтоосноос хойш хоёр орны

Фотог Ж.Баяржаргал

харилцаа цоо шинэ түвшинд гарсан гэж үздэг.

-Та Монгол Улсыг ОХУ-д төлөөлөн суугаа Элчин сайдын хувьд хоёр орны хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 95 жилийн ойг хэрхэн дүгнэж байгаа вэ?

-Улс төрийн харилцааны хувьд ямар нэгэн маргаантай, шийдэгдээгүй асуудал байхгүй. Хоёр талын дээд түвшний уулзалтууд байнга явагддаг. ШХАБ-т манай улс ажиглагч орны статустай ч гишүүн орнуудын төрийн тэргүүнүүдийн жил бүрийн уулзалтад Монгол Улсын Ерөнхийлөгч оролцохдоо ОХУ-ын тэргүүнтэй уулзаж хоёр орны харилцааны асуудлаар ярилцах жишээтэй. Жил болгон зохион байгуулдаг Санкт-Петербургийн эдийн засгийн форумд манай үе үеийн Ерөнхий сайд нар оролцож ирсэн уламжлалтай.

Энэ хүрээнд ОХУ-ын Ерөнхий сайд Д.Медведевтэй манай Ерөнхий сайд бас уулзаж байсан. Халхын голын дайны 75 жилийн ойн арга хэмжээнд ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.В.Путин оролцсон. АСЕМ-ын дээд хэмжээний уулзалтад ОХУ-ын Засгийн газрын тэргүүн Д.Медведев оролцлоо. Мөн ОХУ-ын Холбооны Хурлын Холбооны Зөвлөлийн дарга, хатагтай В.И.Матвиенко, ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын дарга ▶

Бид 95 жилийн турш үргэлж нэг зүгт харж ирсэн.

► асан С.Е.Нарышкин нар Монгол Улсад айлчилж, С.Е.Нарышкин Европын аюулгүй байдал, хамтын ажиллагааны байгууллагын Парламентын Ассамблейн 2015 оны намрын хуралд оролцсон зэргийг дурдаж болно. Монгол, Орос хоёр улсын харилцаа стратегийн түншлэгч гэдэг тодорхойлолтоо дүйцсэн гэдэг нь эдгээр өндөр болон дээд түвшний уулзалт, бусад арга хэмжээгээр батлагдаж байна.

Мэдээж хэрэг, энэ оны дөрөвдүгээр сард ОХУ-ын Гадаад хэргийн сайд Сергей Лавров Монгол Улсад айлчилсан нь их чухал үйл явдал болсон. Энэ үеэрээ хоёр улсын таван жилийн хамтын ажиллагааны хөтөлбөр баталсан. Энэ нь стратегийн дунд хугацааны хөтөлбөр буюу хоёр орны хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 100 жилд бид юу амжуулах ёстой, хүмүүнлэг, эдийн засаг, улс төр, батлан хамгаалах гэх мэт бүхий л салбарт хамтын ажиллагааны хүрээнд ямар асуудлууд тулгамдаж буйг тодорхойлсон чухал баримт бичиг юм. Түүхэн ач холбогдолтой баримт бичиг гэдгийг би онцолъё.

-Та Элчин сайдын хувьд өмнөх ахан дүүгийн харилцаанд авах гээхийн ухаанаар хэр ханддаг вэ?

-Бид ахан дүүгийн харилцаатай улс. Орост эмнэлэгт ч юм уу, гадаа гудамжинд энгийн нэг орос хүнтэй уулзахад “Миний эмээ 1970-аад онд Монголд ажиллаж байсан”, “Миний өвөө Халхын голд байлдаж явсан” гээд л яриа дэлгэдэг. Тийм халуун бүлээн сэтгэл орос хүнд бий. Манай монголчууд ч “20-30 жилийн дараа Москвад ирэхэд гэртээ ирсэн юм шиг сайхан сэтгэгдэл төрж байна, оюутан байхдаа иддэг байсан зайрмаг, пирожкигоо идэх юм сан” гэлцэж байна. Хоёр орны ард түмний сэтгэлд ийм сайхан уур амьсгал, амьд харилцаа байна.

Хүмүүнлэгийн салбар дахь урьд өмнөх тэр сайхан уламжлалыг сэргээн авч явах нь Элчин сайдын яамны хийх ёстой ажлын нэг. Өөрөөр хэлбэл, соёл урлаг, утга зохиол, сэтгүүл зүй, спорт, эрүүл мэнд, боловсролын чиглэлээр хэрэгжүүлж байсан хамтын ажиллагаагаа шинэ түвшинд гаргаж үргэлжлүүлэх хэрэгтэй. Бидний бас нэг гол анхаарах асуудал бол хоёр орны худалдааны тэнцэл маш их алдагдсан явдал. Хуучин цагт гадаад худалдааны дийлэнх хувийг ОХУ эзэлдэг байсан бол өнөөдөр маш бага хувь эзлэх болсон. Тийм учраас би энэ албанд томилогдоод хамгийн түрүүнд бүтцийн өөрчлөлт хийж, хамгийн сайн боловсон хүчнээ худалдаа, эдийн засгийн чиглэлд төвлөрүүлж байна.

-Даяаршсан дэлхийд Монгол дангаараа амжилт олох боломж хомс байгаа. Бид юунд анхаарвал зохистой вэ?

-Дэлхий нийтэд интеграцчилал хүчтэй өрнөж байгаа өнөө үед манайх сүүлийн 10 гаруй жил Европын холбоотой хамтарч ажиллаад нэлээд туршлага хуримтлуулсан. 2015 онд Япон улстай эдийн засгийн хамтын ажиллагааны гэрээ байгууллаа. Одоо

Солонгос улстай яриа хэлэлцээ эхэлж байна, АСЕАН-тай түншлэхээр олон жил оролдохын зэрэгцээ АПЕК-ийн түншлэлийн асуудлыг их ярьж байгаа. Өөрөөр хэлбэл, бүс нутгийн ямар нэгэн интеграцчилалд багтах зайлшгүй шаардлагатай. Тэгж гэмээнэ далайд гарцгүй орны хувьд хоёр их гүрний дунд байдаг газар зүйн байршлаа давуу тал болгож, энэ хоёр том зах зээлтэй ажиллах ёстой. Тийм учраас Евразийн эдийн засгийн холбоог мөн сонирхож байгаа.

Хөдөө аж ахуйн асуудал мөн их чухал. Энэ жил ОХУ 115 сая буудай хурааж авсан нь сүүлийн 50 жил аваагүй их ургац гэдгийг Ерөнхий сайд Д.Медведев “Алтан намар” арга хэмжээний үеэр цохон тэмдэглэсэн. Энэ арга хэмжээнд Монгол Улсын ХХААХҮ-ийн сайд П.Сэргэлэн оролцохдоо ОХУ-ын Хөдөө аж ахуйн сайд АН.Ткачевтой хоёр орны хөдөө аж ахуйн салбарын хамтын ажиллагааны асуудлыг ярилцсан. Тухайлбал, Монгол малыг эрүүлжүүлэх хөтөлбөр байна. Мал эрүүл байвал, наанадаж малчдын орлого ч нэмэгдэнэ, улмаар махны экспорт гэх мэт олон том зорилт хэрэгжүүлэх нөөц бололцоо бүрдэнэ. Харамсалтай нь өнгөрсөн жил манай улс дөрөвхөн мянган тонн мах экспортолсон. Манай хувьд ОХУ-ын зэвсэгт хүчнийг махаар хангахад л экспорт асар их хэмжээгээр нэмэгдэнэ. Зөвхөн мах бус арьс шир, ноос ноолуур гэх мэтчилэн хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийн чиглэлээр хамтран ажиллах боломж харагдаж байна гэж хоёр сайд ярилцсан.

ОХУ хүнсний аюулгүй байдлыг хангах стратегийн найман гол хүнсний бүтээгдэхүүний тавыг нь дотоодоосоо 100 хувь хангадаг боллоо. Харин мах, ялангуяа үхрийн махны хэрэгцээг хангаж чадахгүй байгаа юм. Тиймээс л мах импортлох сонирхол багагүй байгаа нь харагддаг. Монгол Улс зөв бодлогоор, зөв түншилж чадвал бүх зүйл боломжтой. Энэ их гүрэн Евразийн эдийн засгийн комиссоор дамжуулж тарифын болон тарифын бус бүх асуудлаа зохицуулдаг. Тэгэхээр энэ комиссын нэгдсэн эрх зүйн орчинд тохируулж ажиллах шаардлагатай. Казахстан, Узбекистан, Беларусь, Армен улстай нягт хамтран ажиллах хэрэгтэй. Миний хувьд Элчин сайдаар томилогдоод долоон сар болж байна. ОХУ-аас гадна Беларусь, Иран, Армен улсыг хавсран суудаг. Одоогоор Беларусь улсад итгэмжлэх жуух бичгээ өргөн бариад байна. Цаашид эдгээр улсад чиглэсэн ажлаа идэвхжүүлнэ.

-ОХУ-аас Монголтой хамтын ажиллагаа, хөрөнгө оруулалт, ард түмний сайхан харилцаагаа сэргээе гэсэн хандлага байна. Та үүнийг хэрхэн харж байна вэ?

-Хувь хүн, ард түмний хувьд ямар халуун дотно сэтгэл байгааг би өмнө нь хэлсэн. Харин төрийн байгуулалтын хувьд бидэнд байх ёстой гол зүйл бол нэг цонхны бодлого. Саяхнаас Гадаад харилцааны яам эдийн засгийн хамтын ажиллагааны асуудал хариуцсан албатай боллоо. Энэ мэтчилэн дэд бүтэц, байгаль орчин, боловсрол, спорт, хүмүүнлэгийн салбарт нэгдсэн бодлоготой байж нэг гарцаар ОХУ, БНХАУ-тай харилцах ёстой. Түүнээс зөвхөн найрамдал, ах дүүгийн харилцаа гэж ярих нь хангалтгүй. Өнөөдөр ►

*Байгаль орчин,
боловсрол, спорт,
хүмүүнлэгийн салбарт
нэгдсэн бодлоготой
байж нэг гарцаар
ОХУ, БНХАУ-тай
харилцах ёстой.*

► бид ирээдүйг харсан бодлого хэрэгжүүлэх хэрэгтэй. Бид мөнхийн хөршүүд. Энэ утгаараа 95 жилийн турш бид үргэлж нэг зүгт харж ирсэн. Үүндээ суурилсан, залгамж чанар бүхий бодлого барьж ажиллах ёстой.

-Москва хотын Хүндэтгэлийн дэнжид /Поклонная гора/ монголчуудын бэлэглэсэн монгол морьдын хөшөөг байршуулахаар болжээ. Их сайхан санагдлаа. Энэ нь хоёр орны соёл, түүхийн харилцаанд зохих хувь нэмэр болно гэж бодож байна.

-2015 онд Эх орны их дайны 70 жилийн ойг тэмдэглэх ажлын хүрээнд Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж “Монголын ард түмний бэлэг” хэмээн уран барималч А.Очирболдын “Ялалтад тэмүүлсэн морьд” гэдэг сайхан хөшөөг бэлэглэсэн. Ерөнхийлөгч В.В.Путин үүнийг маш их бэлгэшээн хүлээж авсан. Харамсалтай нь хөшөөг хаана байрлуулах вэ гэдэг асуудал гарч ирсэн. Уг хөшөө Элчин сайдын яамны хашаанд байгаа. Миний бие Элчин сайдаар томилогдож ирснийхээ дараа ажлын хэсэг байгуулж ажилласнаар Оросын ард түмний хамгийн их хүндэтгэдэг, чухал газар болох Хүндэтгэлийн дэнжийн Ялалтын паркт энэ хөшөөг байршуулахаар болсон юм. Хоёр орны найрамдлын сард багтааж хөшөөг байршуулахыг хичээсэн ч Москва хотын захиргаа “Олон газраас зөвшөөрөл авах шаардлагатай” гэсэн хариу өгсөн. Нийт 43 газраас зөвшөөрөл авдаг. Хамгийн сүүлд өнгөрсөн 10 дугаар сарын 13-нд өгч, Москва хотын Думын дэргэдэх Монументаль урлагийн комиссоор хэлэлцүүлээ.

Хэрэв тэд хөшөөний утга агуулга, чанар чансааг хүлээн зөвшөөрөөгүй бол ямар ч боломжгүй шүү гэдгийг хотын захиргаанаас хэлж байсан. Ингээд тэр комисст хэрэг зоригуу учирлан ярьсан. “Дэлхийн II дайн эхэлсэн хамгийн анхны өдрөөс эхлэн Монголын ард түмэн “Бүхнийг ялалтын төлөө!” уриан дор хамгийн сайн агт морьдоо шилэн хагас сая орчим хүлгээ фашизмтай тэмцэх үйлсийг дэмжиж фронтод илгээсэн. Дайны хүнд хэцүү таван жилийг монголчууд Оросын ард түмэнтэй хамтдаа туулсан. Тийм учраас энэ бол Монголын ард түмний жинхэнэ зүрх сэтгэлийн бэлэг юм” гэж 20 минутын турш тайлбарлалаа.

Нэрт кино найруулагч Сергей Герасимов, ардын уран зохиолч Борис Васильев нар “1941 онд Орост сүүлийн 100 жил болоогүй хүйтэн өвөл болсон. Москвагийн дэргэдэх алдарт тулалдаанд Сибирийн дайчид “Ухарч болохгүй, ард Москва байгаа!” гэсэн тушаалтай орохдоо бүх цэрэг Монголын нэхий дээл, эсгий гутал өмсөн орж ялалт байгуулсан юм” хэмээн ярьж, биднийг дэмжиж байсан. Тэд “Манай анхны холбоотон бол Монгол Улс. Энэ ард түмэн чин сэтгэлээсээ бүхнээ зориулж Зөвлөлтийн ард түмэнд тусалж байсан шүү” гэдгийг тодотгосон. Энэ үеэр хуралд оролцсон настай хүмүүсийн нүдэнд нулимс цийлгэнэж байсан. Ингээд 100 хувийн дэмжлэг авсан даа. Энэ шийдвэрийн дагуу Москва хотын захирагч С.С.Собянин ирэх жилийн тавдугаар сарын 9-ний Ялалтын баяраар хөшөөг маань тэнд байршуулах захирамж гаргасан.

-Оросын иргэд гурван дайн үзсэн тул их хатуужсан. Эх орныхоо төлөө зүрх сэтгэлтэй байх

ёстой, их үнэ цэнээр олдсон эх орон минь шүү дээ гэж ярьж байсан. Та орос ард түмний сэтгэлийг хэрхэн мэдэрч байна вэ?

-Үнэхээр айл бүрийг дайны гамшиг дайрсан. Хэзээ ч мартагдашгүй уй гашуй гэдэг нь тавдугаар сарын 9-нд ялалтын баяраар харагдаж байсан. Дурсамжийн парад буюу дайнд үргэгдсэн эцэг эх, ах дүүгийнхээ

зургийг бариад жагсдаг жагсаал өглөөнөөс эхлээд шөнө дөл болтол тасраагүй. Жаахан хүүхдүүд хүртэл элэнц, хуланцыгаа зургийг барьчихсан явдаг. Дайны зовлон үзсэн ард түмэн учраас уужуу талбиун, нинжин сэтгэлтэй байдаг.

-Монголчууд орос хэлийг ялангуяа таны үеийнхэн сайн мэднэ. Харин залуу үе орос хэлийг бага судалж байна. Үүнийг сэргээх хэрэгтэй байна гэдэг зүйлийг бас ярьж байсан.

-Бидний үед орос хэл хамгийн чухал хэл байв. Бидний өмнөх үед хятад хэл их сурдаг байсан. Сүүлийн үед зөвхөн англи хэл гэж л явж байна. Мэдээж хэрэг Монгол Улс дэлхийн хамтын нийгэмлэгт идэвхтэй оролцдогийн хувьд англи хэл сурах хэрэгтэй. Дээрээс нь хоёр хөршийнхөө хэлийг хоёуланг нь биш юм аа гэхэд аль нэгийг нь үзэх ёстой. Миний хувьд цэцэрлэгээсээ эхлээд орос хэл үзэж, орос сургуульд сурч, Орос оронд эрдмийн зэргээ хамгаалсан хүн. Энэ баялаг аугаа хэлийг төгс эзэмшсэн нь миний хувийн бахархал болдог. Ийм боловсрол олгосон аав, ээждээ их баярладаг. Оросын зарим их, дээд сургууль Монголын тухай илтгэл тавих талаар урьсан. Эх орноо сурталчилж энэ том сургуулиудад илтгэл тавих нь асар их хүндэтгэл гэж хүлээн авсан.

-ОХУ-д монголчууд хэр олон байдаг вэ?

-Бий. Гоо сайхан, барилгын бизнес эрхэлдэг хүмүүс бий. Дубна хотод цөмийн физикийн чиглэлээр манай эрдэмтэд, мөн эмнэлгүүдэд, олон улсын банкны байгууллагуудад монгол хүмүүс ажиллаж байна.

Эцэст нь 95 жилийн ойг тэмдэглэх ажлын ард үндсэндээ гарч байна. Үнэхээр түүхэн их ой гэдэг нь харагдлаа. Бидний харилцаа шинэ түүхээр баяжин улам батжин хөгжинө гэдэгт итгэлтэй байна. ■

**“Mongolian Economy” сэтгүүлийн баг
Москва хот. 2016.11.05**

“Ялалтад тэмүүлсэн морьд” хөшөөг энд байрлуулна

Фотог Ж.Баяржаргал

Найрамдлын бэлгэ тэмдэг

Ялалтад тэмүүлсэн морьд

С.ОТГОН

Дэлхийн II дайны үеэр Монголын ард түмэн Зөвлөлтийн улаан армид 500 мянга гаруй агт морь бэлэглэсэн бөгөөд зөвхөн 1943 онд л гэхэд фронтод хөлөглөж байсан таван морь тутмын нэг нь монгол морьд байжээ.

Москва хотын яг төвд, олны хөлхөх дуртай Шинэ Арбатын гудамжтай хаяа нийлэн орших “Борисоглебский, 11” хэмээх гудамжийг нааш цааш зорчих монголчууд сайн мэднэ. ОХУ-д суугаа Монгол Улсын Элчин сайдын яам түүгээр хаягладаг бөгөөд тус яамны хашаагаар оронгуут дайны бэрх замаар их буу чирэн довтолгож яваа монгол морьдын хүрэл хөшөө нүднээ тусна. Энэ бол өнгөрсөн оны тавдугаар сард Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.Путиний урилгаар Эх орны их дайны ялалтын 70 жилийн ойн баярт оролцохдоо бэлэглэсэн “Ялалтад тэмүүлсэн морьд” хэмээх монгол морьдын хөшөө юм.

Монгол Улс ОХУ-тай дипломат харилцаа тогтоосны 95 жилийн ойн хүрээнд олон арга хэмжээ зохион байгуулсны нэг нь Москва хотын Хүндэтгэлийн дэнж (Поклонная гора) дээр уг хөшөөний суурийн чулууг тавих ёс-

лолын ажиллагаа байлаа. 11 дүгээр сарын 3-нд болсон энэхүү ёслолд ОХУ-ын Гадаад хэргийн яамны Азийн нэгдүгээр газрын захирал Андрей Кулик, Москва хотын соёлын өвийн газрын нэгдүгээр орлогч дарга Сергей Мирзоян, Монгол Улсын Гадаад харилцааны яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Д.Даваасүрэн, ОХУ-д суугаа Монгол Улсын Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайд Б.Дэлгэрмаа болон албаны бусад хүмүүс, ЭСЯ-ны ажилтнууд оролцсон юм.

Хүндэтгэлийн дэнж даяар цэрэг, дайны сэдэвтэй орос, монгол дуу ээлжлэн цуурайтаж, хоёр орны Төрийн дуулал уянгалсны дараа энэ чухал үйл явдлыг тохиолдуулан хоёр талын албаны хүмүүс баяр хүргэн үг хэлцгээв. Тэдний нэг ОХУ-ын Гадаад хэргийн яамны Азийн нэгдүгээр газрын захирал, ноён Андрей Кулик хэлсэн үгэндээ “Исгэрэх суман дундуур их буу чирэн зам харгуйгүй, бартаа ихтэй ▶

► газраар давхиж яваа хүчирхэг монгол морьдыг дүрсэлсэн энэ хөшөөг өнгөрсөн жил ялалтын баяраар Монгол Улсын Ерөнхийлөгч ОХУ-ын Ерөнхийлөгчид бэлэглэсэн"-ийг дурдаад Орос орны хувьд Монгол Улстай харилцаагаа хөгжүүлэх нь тус улсын гадаад бодлогын тэргүүлэх чиглэлүүдийн нэг болохыг тэмдэглэсэн юм. Харин Монгол Улсын Элчин сайд Б.Дэлгэрмаа үг хэлэхдээ “Монгол орны нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал, тусгаар тогтнолыг хамгаалсан Халхын голын тулалдааны дайчин нөхөрлөлийг эргэн дурсангаа би манай эх орны төлөө эрэлхэг охид, хөвгүүдийнхээ алтан амийг өргөсөн Зөвлөлтийн ард түмний ач тусыг монголчууд үүрд санан дурсана гэдгийг хэлэхийг хүсч байна” гэлээ. Хатагтай Б.Дэлгэрмаа мөн ОХУ-ын Засгийн газар болон Москва хотын захиргааны дэмжлэгтэйгээр уг хөшөөг бүх нийтээр хүндлэн дээдэлдэг ариун дагшин газар болох Хүндэтгэлийн дэнжид байрлуулах шийдвэрийг 10 дугаар сарын 13-нд санал нэгтэй гаргасан Москва хотын Думын дэргэдэх Монументаль урлагийн комисст гүн талархал илэрхийллээ.

Манай хоёр орны найрамдлын бэлгэ тэмдэг болох ялалтад тэмүүлсэн монгол морьдын сүрлэг хөшөө ирэх жилийн

ялалтын баяраар Хүндэтгэлийн дэнжийн хүндтэй хэсэг буюу Ялалтын цэцэрлэгт хүрээлэнгийн олны нүдэнд эн түрүүнд тусах газар залран, үнэнч нөхөрлөлийн гэгээн түүхийг үе үеийн хүмүүст сануулж байх аж.

Ёслолын арга хэмжээнд оролцсон Монгол, Оросын төлөөлөл дурсгалын зураг авахуулсны дараа ноён Андрей Куликээс энэхүү арга хэмжээтэй холбогдуулан сэтгэгдлийг нь сонирхвол:

-Оросын ард түмэн Халхын голын хөвөө, Манжуурын толгод болон Хасан нуурын эрэг дээр соёолон бэхэжсэн дайчин нөхөрлөлийнхөө түүхэн уламжлалыг ямагт санан хүндэлдэг. Эх орны их дайны үед Монголын ард түмнээс илгээсэн хүнсний зүйл, хүчирхэг морьд, дулаан хувцас, цэргийн техник зэрэг тусламж дэмжлэгийг үнэлж баршгүй юм. 2014 онд Монгол Орос хоёр Халхын голд ялалт байгуулсны 75 жил өнгөрсөн онд Эх орны их дайны ялалтын 70 жилийн ойг хамтдаа тэмдэглэлээ, харин одоо бид хоёр орон дипломат харилцаа тогтоосны 95 жилийн ойг тэмэглэж байна. Манай хоёр ард түмний хамтдаа туулж өнгөрүүлсэн түүхэн алдарт үйл явдлуудын тухай гэгээн дурсамжийг хойч үедээ өвлүүлэн үлдээх нь бидний үүрэг гэж боддог” хэмээн хариулсан юм. ■

“Хөшөө дурсгалыг ихэвчлэн хүнд зориулан босгодог бол хүн төрөлхтний “дүү нар” энэ хөшөөний гол өгүүлэмж болсон нь бидэнд хааяа үгүйлэгддэг тэр л зүйлийг санагдуулан сэтгэл хөдөлгөж байна” гэж Монументаль урлагийн комиссын дарга Игорь Воскресенский уг хөшөөг байрлуулах асуудлыг хэлэлцсэн комиссын хурал дээр хэлжээ.

“Mongolian Economy” сэтгүүлийн баг
Москва хот. 2016.11.03

Фронтын шугамд зам харгүйгүй газраар их буу чирэн давхиж яваа “Ялалтад тэмүүлсэн морьд” хэмээх монгол морьдын хүрэл хөшөөг нэрт уран барималч А.Очирболд урлажээ.

Хүндэтгэлийн хүлээн авалт

с.цэцэг

Монгол Улс, ОХУ-ын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 95 жилийн ойд зориулсан Хүндэтгэлийн хүлээн авалт 11 дүгээр сарын 3-нд Москва хотын эртний түүхт Тверийн гудамжинд орших Ритц Карлтон хэмээх тансаг зочид буудалд болов.

Хүлээн авалтыг нээж Монгол Улсаас ОХУ-д суугаа Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайд Б.Дэлгэрмаа үг хэлж, ОХУ-ын Гадаад хэргийн дэд сайд М.Л.Богданов мэндчилгээ дэвшүүллээ. Энэ арга хэмжээнд Монгол Улсын ГХЯ-ны Төрийн нарийн бичгийн дарга

Краснодарын амбан захирагчдын бие төлөөлөгчид зэрэг нийт 370 гаруй хүн уригдан оролцлоо.

Элчин сайд Б.Дэлгэрмаа хэлсэн үгэндээ БНМАУ, ЗСБНХОУ-ын хооронд найрамдалт харилцаа тогтоох тухай 1921 оны 11 дүгээр сарын 5-ны хэлэлцээр нь хоёр талын найрамдалт харилцаа тогтоох, хөгжүүлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэсэн үндсэн баримт бичиг болохыг онцлоод Монгол Улсын тусгаар тогтнолыг бататгахад Зөвлөлтийн болон Оросын ард түмэн чухал үүрэг гүйцэтгэснийг Монголын ард түмэн гүнээ хүндэтгэдэг, өнгөрсөн 100 шахам жилийн турш Монгол Улс, ОХУ

нь найрсаг хөрш, харилцан итгэлцэл, эв нэгдлийн харилцаа холбоотой явж ирсэн бөгөөд хоёр орны улс төрийн харилцаанд, шийдвэрлэгдээгүй маргаантай асуудал байхгүй гэдгийг цохон тэмдэглэсэн юм.

Энэ үеэр Москвагийн Зам, харилцааны техникийн их сургуулийн орос оюутнуудын найрал дууны хамтлаг “Миний сайхан ээж” дууг монгол хэлээр дуулж, Найрамдлын сарын аяны хүрээнд ЭСЯ-наас зохион байгуулсан Оюутны их наадмын шагналтнууд ая дуугаа өргөв.

Хүлээн авалтын танхимд БНМАУ, ЗСБНХОУ-ын хооронд найрамдалт харилцаа тогтоох тухай түүхэн хэлэлцээр байгуулсан анхны Элчин сайд Ж.Даваа 1922 оны тавдугаар сарын 30-нд Бүх Оросын Төв Гүйцэтгэх хорооны

дарга М.И.Калининд, мөн энэ оны дөрөвдүгээр сарын 20-нд Элчин сайд Б.Дэлгэрмаа ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.Путинд Итгэмжлэх жуух бичгээ тус тус барьсан болон өндөр, дээд түвшний айлчлалуудыг харуулсан түүхэн гэрэл зургуудаар үзэсгэлэн гаргасан нь хоёр орны харилцааны чухал үе шатуудын тусгал болж байв.

Энд мөн монгол үндэсний баяр наадам, зан заншил, орчин үеийн Монголын нийгмийн хөгжил, монгол ахуйг харуулсан гэрэл зургууд, монгол эмээл, нум сум, бөхийн өмсгөл, мөнгөн бүс, аяга, бэлэг дурсгалын зүйлс дэлгэн тавьсан байсны дээр үндэсний хувцсаараа гангарсан монгол охид, хөвгүүд хүндэт зочдоо угтан авч үйлчилсэн нь эх орноо сурталчилж, зочдын сонирхлыг татсан сайхан арга хэмжээ болсон юм. ■

ОХУ-ын Гадаад хэргийн дэд сайд М.Л.Богданов

Фотог Ж.Баяржаргал

Д.Даваасүрэн хүндэт зочноор оролцож, ГХЯ, ХААХҮЯ, МҮХАҮТ-ийн удирдлага, ОХУ-ын Улаан-Үд, Кызыл хотуудад суугаа Ерөнхий консулууд, Тува улсын тэргүүн Шолбан Кара Оол, ОХУ-ын ГХЯ-ны Азийн нэгдүгээр газрын удирдлага, ОХУ-ын Дотоод хэргийн дэд сайд И.Н.Зубов, Дэлхийн шатрын холбооны ерөнхийлөгч К.Илюмжинов, ОХУ-ын зарим яам, агентлаг, байгууллагын удирдах хүмүүс, соёл, урлаг, боловсрол болон бизнесийн салбарын төлөөлөл оролцсон юм.

Мөн ЗХУ-ын хошой баатар, Монгол Улсын баатар В.В.Горбатко, ЗХУ-ын хошой баатар, Монгол Улсын баатар В.А.Жанибеков зэрэг “Монголын анд нөхөд” нийгэмлэгийн хүндэт гишүүд, гадаад орнуудаас ОХУ-д суугаа ДТГ-ын тэргүүн нар, Алтай, Красноярск,

Тэд бидний тухай

Азид бидэнд найдвартай бөгөөд шалгарсан найз бий

Хүндэтгэлийн хүлээн авалтанд хүрэлцэн ирсэн зарим зочдоос сэтгэгдийг нь сонирхосон юм

Калинин Владимир Анатольевич ОХУ-ын Гадаад хэргийн яамны Азийн нэгдүгээр газрын Монгол Улсын асуудал хариуцсан дэд захирал

Хонконгт Ерөнхий консулоор ажиллаж байгаад буцаж ирэхэд надад Монголын хэсгийг хариуцуулсан юм. Учир нь би Олон улсын харилцааны дээд сургууль төгссөн бөгөөд монгол хэл судалдаг байлаа. Тэгээд ч анхны томилолтоороо Монгол Улсад 1977-1981 онд ажилласан. Дипломатч хүний анхны томилолт хамгийн сайхан аялал байдаг, сэтгэл зүрхэнд үүрд хадгалагдан үлддэг гэж ярьдаг. Би өнөөг хүртэл Монголыг дурсан санадаг. Тэр үед Монгол Улсыг бүхэлд нь тойрон явж үзэх завшаан тохиосон билээ.

Өнгөрсөн жил ОХУ-ын Ерөнхий сайд Монгол Улсад айлчлахад би дагалдан явахдаа Монгол Улс энэ 30 жилийн дотор хэрхэн өөрчлөгдсөнийг харсан. Маш сайхан улс болсон байна. Харин хүмүүс нь яг хэвээрээ, сайхан сэтгэлтэй, зочломтгой чигээрээ л үлдсэн байлаа. Үүн дээр сүүлийн гадаад томилолтоороо Хонконгт ажиллаж байхдаа маш дотно, нөхөрсөг харилцаатай байсан, тухайн үед Монгол Улсын Хонконг дахь Ерөнхий консулаар ажиллаж байсан дотны найзтайгаа тэгэхэд би Монголд уулзаад маш сайхан байсан. Үүгээр би Орос-Монголын харилцааг үргэлж тодорхойлж ирсэн тэр л эх ундаргадаа бид эргэн очих ёстой гэдгийг хэлээд байгаа юм. Тэр үед “Монгол-Оросын ард

түмний мөнхийн, эвдэршгүй, ган бат найрамдлын төлөө!” гэсэн хундаганы үг хаа сайгүй цуурайтаж байсан сан. Тэр хундаганы үг өнөөдөр ч хүчтэй цуурайтаж байх ёстой юм. Манай хоёр улсын харилцаа сэргэн мандах энэ онцгой цаг үед Монгол Улстай харилцах чиглэлд эргэн ирсэндээ би маш их баяртай байна. Монгол Улсын шинэ Засгийн газар манай хоёр улсын харилцааг бүх чиглэлд өргөжүүлэх хүсэл эрмэлзэл байна. Оросын тал ч мөн ийм эрмэлзэлтэй байгаа. Манай хоёр улсын харилцаанд улс төрийн хүндрэлтэй асуудал огт байхгүй. Гол тулгамдсан асуудал нь эдийн засгийн асуудал юм. Мэдээж хэрэг, зах зээлийн эдийн засгийн өнөө үед харилцан ашигтай хэлхээ холбоо тогтоох нь зүйн хэрэг.

Харин хамтарсан хоёр үйлдвэртэй холбоотойгоор сүүлийн үед өрнөсөн үйл явдлын хувьд хэлэхэд, энэ нь ердөө л зах зээлийн эдийн засгийн үйл явц юм. Гэхдээ манай хоёр улсын хамтарсан бас нэг тэргүүлэгч үйлдвэрийн газар болох УБТЗ хэвээр үлдэж байгаа. Түүний талаар томоохон төлөвлөгөө байгаагийн дотор одоо бүх түвшинд яригдаж буй Эдийн засгийн коридорын үзэл баримтлалыг хэрэгжүүлэхэд УБТЗ-ын хүчин чадлыг ашиглах төлөвлөгөө бий. Иймд манай хоёр орны харилцааны ирээдүйг бид маш өөдрөгөөр харж байгаа. Харин өнөөдөр бол баяр болж байна. Азид манай найдвартай бөгөөд шалгарсан найз байгааг мэдрэх нь надад маш таатай байна. Энэ бол Монгол Улс юм.

Жанибеков Владимир Александрович ЗХУ-ын хошой баатар, Монгол Улсын баатар, сансрын нисэгч, Орос дахь Монголын анд нөхдийн нийгэмлэгийн Удирдах зөвлөлийн гишүүн

Ойн баяр гэдгийг би ямар нэгэн үйл явцыг дүгнэх, тайвшрах, даваад гарчихсан ямар нэгэн зааг хязгаарыг тодорхойлох, бид бүхэн амьд оршин байгаад баярлах, хамт байгаадаа баясах болон хамгийн гол нь бидний өмнө шийдвэрлэгдээгүй нийтлэг маш олон асуудал байгааг ойлгохын тулд зохиосон зүйл гэж боддог. Жишээ нь, өнөөдөр хамгийн тулгамдсан том асуудал бол бидний бохирдуулсан цэнхэр гариг маань билээ. Энэ гэртээ бид хамтдаа эмх цэгц тогтоох хэрэгтэй байна.

Манай хоёр орны харилцааны ирээдүйн хувьд хэлэх юм

бол бурхны авралаар бид өнөөдөр ямар нэгэн хувьсгалын тухай ярихгүй болсон нь сайн хэрэг гэж би бодож байна. Бид бие биеэ аль эртнээс нааш мэднэ, гэвч ардчиллыг ойлгох болон гол нь энэ замаар замнах цаашдын боломжийг үнэлэхийн тулд ардчиллын тухай хөнгөмсөг сэтгэлгээнд суурилсан, нэг л таатай бус эрх чөлөөнд автсан 20 жилийг туулах хэрэгтэй л байсан юм шиг байгаа юм. Ийм учраас Орос Улс цагаа олж зогсож чадсан бөгөөд Монгол Улс ч ингэж чадсан гэж би үздэг. Бид хамтран янз бүрийн төсөл хэрэгжүүлж, худалдаа арилжаа хийж, соёлын солилцоо өрнүүлж, ирээдүй үедээ зориулсан сайхан бөгөөд хүлээн зөвшөөрөхүйц зүйлс бүтээх хэрэгтэй.

Харин найрамдлын тухайд бол би “Хадгалж хамгаалах, өргөжүүлэн тэлэх!” гэж л хэлэх байна. ►

Чуров Владимир Евгеньевич Орос дахь Монголын анд нөхдийн нийгэмлэгийн Удирдах зөвлөлийн гишүүн, ОХУ-ын Гадаад хэргийн яамны Онцгой үүрэгт Элчин сайд

-Өнөөдөр энэхүү баяр ёслолд оролцож байгаадаа би маш их баяртай байна, учир нь яг 55 жилийн өмнө бидний эцэг, өвгөд Монгол Улс болон Зөвлөлт Орос Улсын хооронд дипломат харилцаа тогтоох тухай гэрээнд гарын үсэг зурсны 40 жилийн ойг тэмдэглэж байсан. Тэрхүү баярын арга хэмжээнд 1921 онд явуулын корпусын бүрэлдэхүүнд багтаж, Сүхбаатар,

Чойбалсан, Янжмаа нарын хамт залуухан улсын тусгаар тогтнолыг хамгаалахад тусалж явсан миний өвөө-генерал Владимир Иосифович Брежнев оролцож байсан юм. Манай хоёр улс үргэлж найрсаг харилцаатай, харилцан туслах эрмэлзэлтэй байх нь миний хувьд онцгой чухал байдаг. Бараг мянган жилийн хамтын түүхээр холбогдсон улс орнууд дэлхийд

цөөхөн л байдаг болов уу. Миний дээд үеийн өвгөдийн дотор Алтан Орд, Цагаан Ордны улсын ханууд, Чингис хааны шууд угсааны хүмүүс байдаг бөгөөд бид жинхэнэ орос хүмүүс хэдий ч Монгол Улс бидний хувьд үргэлж л эх орон шиг маань ойр дотно байдаг.

Танай улс цэцэглэн хөгжих болтугай хэмээн хүсэн ерөөхийн зэрэгцээ асар том хүрээтэй, баялаг түүхийнхээ бүх үе шатыг хүндэтгэж байгаасай гэж хүсч байна. Бас бидний хоорондын соёлын солилцоо улам их байгаасай, тэгээд тэр нь зөвхөн янз бүрийн ойд зориулагдсан төдийгүй мөн бүхэлдээ уран зураг, театр зэрэг соёлын бүх л салбарыг хамардаг байгаасай гэж хүсч байна. Үнэн хэрэгтээ тал нутгийн соёлоос уламжлан авсан зүйл манайд их байдаг. Тухайлбал, нээлттэй, зочломтгой зан чанар болон эх орноо хамгаалахдаа эрэлхэг зориг гаргадаг шинж

чанарыг хэлж болно. Тэр ч байтугай манай хоёр хэлэнд нийтлэг үг болон орос хэлнээс монгол хэлэнд орж ирсэн, эрт дээр үед монгол хэлнээс орос хэлэнд орсон үгс маш олон байдаг. Иймдээ ч манай хоёр орны соёлын солилцоо маш үр өгөөжтэй бөгөөд үнэндээ хялбар дөхөм байдаг. Монгол гэрийг бүх төрлөөр нь дэлгэн үзүүлсэн нүүдлийн соёл иргэншлийн музей Москва хотоос өөр дэлхийн аль улсын нийслэлд байна вэ?

Манай өвөө дайн тулааны завсар зайгаар Зөвлөлтийн их бууны анги салбаруудад монгол морьд нийлүүлэх ажил зохион байгуулахад оролцож байсан юм. Тэр их буучин байсан бөгөөд дайнаас өмнө их бууны хорооны захирагч байв. 1961 онд түүнийг “Бүгд найрамдах улсыг хамгаалахад оролцсоны төлөө” БНМАУ-ын байлдааны гавьяаны улаан тугийн одонгоор шагнасан. Түүнээс гадна тэрээр Зөвлөлтийн байлдааны маш олон одонгоор шагнуулсан байдаг. Өвөө маань татаар үндэс гаралтай. Учир нь тэрээр генерал Балбековын жич хүү, харин Балбеков нь Жанибекханы үр удам бөгөөд Жанибекхан нь, хэрэв би андуураагүй бол, Чингис хааны угсааны хүн юм. Удмын энэ хэлхээгээр ч, ээжийн талын удам угсаагаар ч би ийм үүсэл гаралтай хүн.

Би монгол хоол, чанасан үхрийн болон хонины мах, гурилтай шөлөнд маш дуртай. Монголд нэг бус удаа очсон бөгөөд 2009 онд ОХУ-ын Ерөнхийлөгч Д.А.Медведевийг дагалдан явж, манай хоёр улсын сонгуулийн байгууллагуудын хамтын ажиллагааны хэлэлцээрт хоёр улсын ерөнхийлөгч нар гарын үсэг зурах ёслолд оролцох завшаан тохиож байсан. Манай сонгуулийн байгууллага Монгол Улсын Сонгуулийн Ерөнхий хороотой сайн харилцаатай байдаг. Тэр үед би ОХУ-ын Сонгуулийн Төв комиссын даргаар ажиллаж байсан билээ.

Илюмжинов Кирсан Николаевич Оросын төрийн зүтгэлтэн, Бүгд Найрамдах Халимаг улсын анхны Ерөнхийлөгч (1993-2005), Бүгд Найрамдах Халимаг Улсын анхны төрийн тэргүүн (2005-2010), бизнес эрхлэгч. Олон улсын шатрын холбооны Ерөнхийлөгч (1995 оноос)

-Эн түрүүнд Зөвлөлт Холбоот Улс /ЗХУ/ болон Монгол Улсын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 95 жилийн ойн баярын мэнд дэвшүүлэхийг хүсч байна. Монгол Улс болон

ЗХУ, одоо бол Орос Улс, нь зөвхөн хөрш хоёр улс төдийгүй мөн ах дүү ард түмэн юм. Бүгд Найрамдах Халимаг Улсын анхны ерөнхийлөгч байсан миний хувьд өнөөдөр Москва хотын төвд энэхүү түүхэн барилгад зохион байгуулж буй баяр ёслолд оролцож байгаадаа маш их баяртай байна. Олон хүндэт зочин, дипломат ажилтан, ОХУ-ын Холбооны агентлаг

албадыг удирдлага энд хүрэлцэн ирсэн байна. Тэд бүгд ахан дүүсдээ болон өөрсдөдөө энэхүү баярын мэндийг чин сэтгэлээсээ хүргэхээр хүрэлцэн ирсэн бөгөөд орос, монголын хоёр ард түмний харилцаа баг бөх байх тусам манай хоёр орны аль алиных нь хөгжилд ихээхэн тус нэмэртэй байх юм.

ОХУ-д ч гэсэн монгол түмэн, тодруулбал, дээр үед, хэдэн

зууны тэртээ Оросын нутагт нүүн одсон Халимагийн ард түмэн амьдардаг. Миний бодлоор энэхүү баяр нь маш сайхан бөгөөд манай хоёр орны харилцааг бэхжүүлэхэд маш хэрэгтэй баяр юм.

Би шатрын спортоор Монголтой ихээхэн холбоотой ажилладаг. Ер нь бол оюуны тоглоом наадгайг, тэр дундаа шатрыг, Монголын уламжлалт тоглоомын нэг гэж үздэг. Бид эсгийг гэртээ сууж байхдаа ч, малаа хариулж явахдаа ч үргэлж тоглож, бодож сэтгэж байсан. Бидний энэ уламжлалыг сэргээх нь надад маш таатай байдаг, учир нь монголчуудын ч, халимагуудын ч хувьд шатар нь уламжлалт үйл ажиллагааны төрөл байсан бөгөөд спорт гэсэн томъёолоос хамаагүй өргөн агуулгатай юм.

Монголын шатарчид олон улсын удаа дараагийн тэмцээнд ирж оролцдог болсон, авьяаслаг хүүхэд, залуус гарч ирж байна, тэдний дотор найдвар төрүүлж буй хүүхдүүд ч тодорч байгаа зэргийг дурдах нь зүйтэй болов уу. Ойрын ирээдүйд дэлхийн аварга эрэгтэй юм уу эмэгтэй шатарчнаар Монгол Улсын иргэн тодорно хэмээн найдлага тавьцгаая. ■

“Mongolian Economy” сэтгүүлийн баг

Элчин сайд

И.К.Азизов: Бид хөгжлийн шинэ боломжуудыг эрэлхийлэх хэрэгтэй

Монгол-Оросын дипломат харилцааны 95 жилийн ойтой холбогдуулан ОХУ-аас Монгол Улсад суугаа Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайд Искандер Кубарович Азизовтой хоёр орны өнөөгийн улс төр, эдийн засгийн хамтын ажиллагаа болон цаашдын чиг хандлагын талаар ярилцлаа.

- Эрхэм хүндэт Искандер Кубарович! Манай хоёр улсын харилцаа өнгөрсөн 95жилээр үл хязгаарлагдах арвин баялаг түүхтэй. Энэ түүхэн ойн онцлог, ач холбогдлыг Та товч тодорхойлно уу?

-Зуу хараахан хүрэхгүй жилийн өмнө буюу 1921 оны 11-р дүгээр сард Орос Улс болон Монгол Улсын хооронд найрсаг харилцаа тогтоох тухай хэлэлцээрт гарын үсэг зурсан билээ. Энэ үйл явдал манай хоёр орны хооронд бүрэн эрхт хоёр улсын хамтын ажиллагааны шинэ эрин үеийн эхлэлийг тавьсан юм. Дан ганц ЗСБНХОУ-аас бусад дэлхийн бүх орон Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улсыг хүлээн зөвшөөрдөггүй байсан боловч Монгол Улс болон манай улсын олон жилийн хүчин чармайлт, Дэлхийн II дайны дараа дэлхийд гарсан эрс өөрчлөлт, нийтээр мэдэх бүх ард түмний санал хураалтаар илэрсэн Монголын ард түмний тууштай хүсэл зориг зэрэг нь Монгол Улсыг тусгаар тогтносон, бүрэн эрхт улс хэмээн дэлхийн хамтын нийгэмлэг хүлээн зөвшөөрөхөд хүргэсэн билээ.

-Ойг тэмдэглэх ажлын хүрээнд Оросын талаас ямар арга хэмжээнүүд зохион байгуулж байгаа вэ?

-Орос болон Монголын талаас энэ ойн баярыг тэмдэглэн өнгөрүүлэх арга хэмжээнүүдийн хөтөлбөрийг боловсруулан зөвшилцөж, үндсэндээ бүрэн дүүрэн хэрэгжүүлсэн. Үүнд төрөл бүрийн үзэсгэлэн, уралдаан, бага хурал, Оросын бүс нутгуудыг Монголд, Монгол Улсын бүс нутгуудыг Орос Улсад танилцуулах арга хэмжээ, их наадам

Гэрэл зургийг Ж.Баяржаргал

болон концертууд багтсан юм. Улаанбаатар хотноо Санкт-Петербургийн Соёлын өдрүүд, Санкт-Петербургийн цөөхүүл хөгжмийн театрын гоцлол хөгжимчдийн тоглолт, Бүгд найрамдах Татарстан улсын төрийн тэргүүн болон Казань хотын томоохон бүрэлдэхүүнтэй төлөөгчдийн айлчлал, урлагийн мастеруудын концерт амжилттай болж өнгөрсөн. 56 дахь жилдээ зохиогдож буй Орос-Монголын уламжлалт найрамдал, хамтын ажиллагааны өдрүүдийг нээж ОХУ-ын Улсын эрдмийн их театр болон Монгол Улсын Дуурь, бүжгийн эрдмийн театрын тэргүүлэх гоцлол жүжигчдийн оролцсон “Мөнхийн нөхөрлөл” нэртэй хамтарсан тоглолт зохион байгуулсныг онцлон тэмдэглэхийг хүсч байна.

Монгол нөхөд маань Москва, Санкт-Петербург, Новосибирск, Эрхүү болон Улаан-Үд зэрэг хотод соёлын арга хэмжээнүүд зохион байгуулсан.

-Та Монголд ирээд гурван жил болж байна. Энэ ►

Хөтөлбөрийн гол цөм нь дэд бүтцийн салбар, эн түүрүүнд тээврийн салбар, тэр дундаа төмөр зам, түүнчлэн эрчим хүч, хөдөө аж ахуйн салбар юм .

► хугацаанд манай хоёр орны харилцаа, хамтын ажиллагааны ямар чиглэлд түлхүү анхаарч, ямар гол ажил амжуулсан бэ?

-Хоёр орны хамтын ажиллагааны улс төр, эдийн засаг, хүмүүнлэгийн зэрэг бүх чиглэлд анхаарал хандуулахыг би хичээдэг. Олон зүйл хийж гүйцэтгэсэн хэдий ч бүр ч ихийг хийх хэрэгтэй байгаа. Улс төрийн хүрээнд бид янз бүрийн түвшинд, түүний дотор дээд түвшинд маш нягт харилцаа холбоотой ажиллаж байгаа. 2014 оны есдүгээр сард В.В.Путин Монголд айлчилж байсан. 2016 оны долдугаар сард ОХУ-ын Засгийн газрын тэргүүн Д.А.Медведев Улаанбаатарт айлчилж, АСЕМ-ын дээд хэмжээний уулзалтад оролцсон. Сүүлийн жилүүдэд ОХУ-ын Холбооны хурлын хоёр танхимын дарга нар, Аюулгүйн зөвлөлийн тэргүүн, Гадаад хэргийн сайд зэрэг манай улсын засаг захиргааны бүхий л салаа мөчрийн удирдагчид Монгол Улсад айлчилсан билээ.

Энэ оны дөрөвдүгээр сард С.В.Лавровын айлчлалын үеэр манай хоёр орны хамтын ажиллагааны “замын зураглал” болох ёстой “Стратегийн түншлэлийг хөгжүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр”-т гарын үсэг зурсан. Энэ хөтөлбөрийн гол цөм нь дэд бүтцийн салбар, эн түрүүнд тээврийн салбар, тэр дундаа төмөр зам, түүнчлэн эрчим хүч, хөдөө аж ахуйн салбар юм.

Бидний хамтран хэрэгжүүлсэн нэг чухал ажил бол иргэд харилцан визгүй зорчих журам нэвтрүүлсэн явдал билээ. Энэ нь тэр даруйдаа л хил орчмын бүс нутгуудад жижиг, дунд үйлдвэрлэл хөгжихөд түлхэц өгч, аялал жуулчлал хөгжүүлэх урьдчилсан нөхцөл

бүрдүүлсэн. Энд нэгэн зүйлийг жишээ болгон тэмдэглэхийг хүсч байна. Жил бүрийн есдүгээр сард манай Элчин сайдын яамны дэргэдэх дунд сургуулийн сурагчид “Би зуны амралтаа хэрхэн өнгөрүүлэв” сэдэвт зохион бичлэг хийдэг. Тэгэхэд монгол хүүхдүүдийн олонх нь, тухайлбал, 500 гаруй хүүхэд, Байгаль нуурын эрэг дээр амарсан гэж бичсэн байгаа.

Хүмүүнлэгийн хэлхээ холбоог өргөжүүлэх, орос хэл сурах, орос боловсрол эзэмшихэд дөхөм болох чиглэлээр ахиц гаргахад ихээхэн анхаарахыг хичээж байна. Үүнийг Монгол Улсын удирдлага бүрэн ойлгож хүлээн авч байгаад би баярладаг. Засгийн газар хоорондын комиссын боловсрол, шинжлэх ухааны асуудал хариуцсан дэд комиссын үйл

ажиллагааг сэргээсэн. Монгол Улсын Засгийн газрын шийдвэрээр нийслэлийн ерөнхий боловсролын 40 дунд сургуульд долоо хоногт хоёр цаг заадаг байсан орос хэлний хичээлийг туршилтын журмаар долоо

хоногт гурван цаг болгон нэмэгдүүлсэн. Улсын хэмжээнд 650 гаруй дунд сургуульд орос хэлийг гадаад хэлний хувиар зааж байна. Оросын их, дээд сургуулиудад улсын төсвийн хөрөнгөөр суралцуулах Монголын иргэдийн тоог бид нэмэгдүүлсэн. Энэ хичээлийн жилд Орост суралцах оюутны квотыг 485 орчим болгосон бөгөөд үүнд засаг захиргааны байгууллагууд хоорондын хамтын ажиллагааны шугамаар гаргасан квот ч багтаж байгаа.

-Бид нэг бус дайн, тулааныг ахан дүүсийн халуун сэтгэлээр хамтдаа туулж өнгөрөөсөн. Гэтэл дэлхийн II дайны ялалтын үнэ цэнийг мушгин гуйвуулах оролдлого өнөөдөр гарсаар байна. Энэ талаар Та юу хэлэх вэ?

-Бидний эцэг, өвгөд Халхын голд мөр зэрэгцэн тулалдаж явсан бөгөөд Эх орны их дайн эхлэхэд Монгол Улс тэргүүн эгнээнд ЗХУ-д тусламжийн гараа сунгаж, фронтод эд материалын ихээхэн тусламж дэмжлэг үзүүлсэн. Ялалт нь дараа дараагийн үеийнхэнд энх тунх амьдрах итгэл найдвар төрүүлсэн бөгөөд Дэлхийн II дайны үр дүнг олон улсын бүх суурь гэрээнд бататган суулгаж өгснийг та бүхэн мэдэх билээ. Дашрамд хэлэхэд, 1945 оны хоёрдугаар сарын 11-нд И.В.Сталин, Ф.Рузвельт, У.Черчилль нарын байгуулсан Ялтын хэлэлцээрт Японы эзэн хаант улсын эсрэг дайнд Орос Улс оролцох нөхцөлүүдийн эн тэргүүнд, ЗХУ-д өөрт нь хамаарах нэн чухал заалтуудаас ч өмнө БНМАУ-ын статус-кво буюу бүрэн эрхийг хүлээн зөвшөөрөх шаардлагыг оруулсан байдаг.

Өнөөдөр хэд хэдэн оронд, тэр ч бүү хэл ард түмэн нь асар ихээр нэрвэгдсэн улс орнуудад ч эдгээр үр дүнг эргэн өөрчлөх, түүхэн үнэнийг мушгин гуйвуулахаар оролдож байгаа нь туйлын харамсалтай байна. Гитлерийн эсрэг эвсэлтэй байлдаж байсан юм уу нацистуудтай хамтран ажиллаж байсан этгээдүүдийг үндэсний баатар, үндэсний чөлөөлөх хөдөлгөөний баатар болгон харуулахыг махран зүтгэж байна. Өрнөдөд ихэвчлэн Дэлхийн II дайны түүхийг гуйвуулсан баримтуудыг залуу үеийнхэндээ танилцуулж байна. Үүнтэй янз бүрийн аргаар хамтдаа тэмцэх болно. Оросын талаас дэвшүүлсэн «Арьс өнгөний үзэл, арьс өнгөөр ялгаварлан гадуурхах, харийн бүхнийг үзэн ядах үзэл болон түүнтэй холбоотой үл тэвчих байдлын орчин үеийн хэлбэрүүдийг дэвэргэн газар авахуулахад дөхөм үзүүлдэг нацизм, неонацизм болон бусад төрлийн хэт үндсэрхэх үзэлтэй тэмцэх нь» гэсэн НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн тогтоолын төслийг дэмжсэн монгол түнш нартаа энэ завшааныг ашиглан талархал илэрхийлэхийг хүсч байна.

-Монгол, Оросын худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагаа төдий л сайжрахгүй байгааг юутай холбон үзэж болох вэ? Жишээ нь, Монголоос ОХУ-д ахиу хэмжээгээр гаргадаг байсан хөдөө аж ахуйн гаралтай бараа, бүтээгдэхүүний экспорт сүүлийн жилүүдэд нэмэгдэх бус буурсаар ирсэн. Үүнийг сайжруулах ямар боломж байж болох вэ? ►

**Монгол Улсын
Засгийн газрын
шийдвэрээр
нийслэлийн ерөнхий
боловсролын 40
дунд сургуульд долоо
хоногт хоёр цаг
заадаг байсан орос
хэлний хичээлийг
туршилтын
журмаар долоо
хоногт гурван цаг
болгон нэмэгдүүлсэн.**

► -Энд бүх зүйлийг нэг л утгаар нь ойлгомгүй байна. Хоёр талын худалдааг бараануудын үнэ тогтонги, тэр ч бүү хэл буурч байхад өртгөөр илэрхийлэгдэх худалдааны эргэлт үнэхээр буурч байгаа. Гэсэн ч 2015 оны мэдээ баримтаар Монголоос Орос улсад нийлүүлдэг мах, махан бүтээгдэхүүний хэмжээ 2014 оныхтой харьцуулбал 5,2 хувиар, бусад бараа, түүний дотор нэхмэл болон арьсан эдлэлийн хэмжээ 75,7 хувиар тус тус нэмэгдсэн байна. Түүгээр үл барам Орос Улсад экспортолдог монгол барааны нийт хэмжээ 24,9 хувиар өссөн байхад “сүүлийн жилүүдэд хэлбэрэлтгүй буурч байгаа” тухай ярих боломжгүй юм. Харин ч эсрэгээр эдийн засгийн хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлэн хөгжүүлэх талаар манай хоёр орны хүчин чармайлт эерэг үр дүнд хүргэж байгааг статистикийн мэдээ баримт харуулж байна. Саяхан Оросын хөдөө аж ахуйн хяналтын албаны мэргэжилтнүүдийн Монгол Улсын мах боловсруулах үйлдвэрүүдэд хийсэн шалгалтаар бүхэлдээ эерэг үр дүн гарсан байгаа.

Оросоос Монголын импортолдог бараа бараг бүх үзүүлэлтээр буурсан. Энэ нь газрын тосны бүтээгдэхүүн, цахилгаан эрчим хүч, машин техникийн тоног төхөөрөмж, хүнсний бүтээгдэхүүнүүдийг хамарч байна. Үүний дүнд Монголд аль эртнээс хоёр орны худалдааны хүндрэлтэй томоохон асуудлуудын нэг хэмээн тооцож буй Орос-Монголын худалдааны тэнцлийн алдагдал багассан. Дашрамд хэлэхэд, үүнийг яагаад онцлог гэж үзэхгүй, харин чухамхүү хүндрэлтэй асуудал хэмээн хүлээн авдгийг ойлгодоггүй юм.

Монголын зах зээлд хамгийн ойр бөгөөд тохиромжтой Ангарскийн газрын тос боловсруулах үйлдвэрийн шатах, тослох материалын нийлүүлэлтийг хялбархан орлуулчих боломж байгаа ч юм уу эсвэл Дархан, Чойр, Сайншандад байгуулах боломжтой хэмээн таамаглаж буй газрын тос боловсруулах үйлдвэрийн бүтээгдэхүүн танай хэрэглэгчдийн хувьд Оросын бүтээгдэхүүнээс хямд тусна гэсэн тооцоо байгаа мэт. Түүнчлэн Монголын хувьд Оросын импорт буурч байгааг Монголын эдийн засгийн байдал хүнд байгаагаар тайлбарлаж болох юм.

Монголын дамжин өнгөрөх тээврийн чадавхийг ашиглах нь манай хоёр орны хамтын ажиллагааны нэг салбар хэвээр үлдэнэ. Дамжин өнгөрөх тээврийн ачааны хэмжээг 2020 он гэхэд 20 сая тонн хүртэл нэмэгдүүлэх зорилгыг бид дэвшүүлээд байгаа. Эрчим хүчний салбарт ч бидэнд хамтран ажиллах өргөн талбар байна. Эрчим хүчний нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлэх, эрчим хүчний байгууламжуудыг шинээр барих болон одоо ажиллаж буй газруудаа сайжруулах, өргөжүүлэх төслүүд хэрэгжүүлэхэд Оросын тал дэмжлэг үзүүлэхэд бэлэн байна. Тэгэхдээ Байгаль нуурын сав газрын экосистемд хохирол учруулахгүйн тулд экологийн хүчин зүйлийг харгалзах хэрэгтэй байгаа юм.

-Монгол улс, ОХУ-ын хувь нийлүүлсэн

Эрдэнэт үйлдвэр, Монголросцветмет гэсэн хоёр том аж ахуйн нэгж Монголын мэдэлд бүрэн шилжлээ. Бидний хамтран хэрэгжүүлж байсан уул уурхайн томоохон төслүүд өндөрлөж, өрийн асуудал шийдэгдлээ. Одоо манай хоёр орны эдийн засгийн харилцаа шинэ шатанд шилжиж, шинэ агуулга, чиглэлээр баяжина гэж найдаж байна. Энэ талаар Таны бодлыг сонирхвол?

-“Эрдэнэт”, “Монголросцветмет” хамтарсан үйлдвэрүүдийн Оросын талын хувьцаа эзэмшигч нь өөрийн хувийг Монголын компанид худалдахаар шийдвэрлэсэн. Арилжаа нэгэнт хийгдсэн болохоор одоо зөвхөн эрх зүйн хувьд төдийгүй хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн бүтцийн хувьд ч эдгээр нь Монголын үндэсний хуулийн этгээдүүд болсон. Бид урагш харж, хамтын ажиллагаагаа хөгжүүлэх шинэ шинэ төсөл болон боломжуудыг хайж олох хэрэгтэй. Ийм хандлагыг хэрэгжүүлэх багагүй боломж энд байгаа. Орос аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуйн болон эрчим хүчний тоног төхөөрөмж нийлүүлэх сонирхолтой байна. Бид бас Монголоос авах мах, махан бүтээгдэхүүн, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн, ноос, ноолууран эдлэлийн импортыг цаашид нэмэгдүүлэх сонирхолтой байгаа. Манай улсын оролцоотойгоор барьсан дулааны цахилгаан станцуудыг сэргээн засварлах болон шинэ станцууд барих чиглэлд урьдын адил сайхан боломжууд байсаар байна.

-Та олон улсын харилцааны мэргэжилтэй, англи, хятад хэлтэй, дорно дахины судлаач хүн. Орос, Хятад хоёр их гүрний хөгжлийн цаашдын чиг хандлагыг хэрхэн хардаг вэ?

-Өнөөдөр Орос-Хятадын харилцаа урьд өмнө байгаагүй өндөр түвшинд байгааг та бүхэн мэдэж байгаа. Энэ нь гадаад бодлого, эдийн засаг, соёл, шинжлэх ухаан, цэргийн хэлхээ холбоо зэрэг хамтын ажиллагааны бараг бүх салбарыг хамарч байна. Орос, Хятадын стратегийн түншлэлийн нэлээд тод жишээ бол БРИКС болон ШХАБ-ын хүрээнд хоёр улс хамтран ажиллаж байгаа явдал юм.

Монголчуудын ярьдагчлан Орос, Хятад хоёр улс нь Монгол Улсын мөнхийн хөршүүд билээ. ОХУ нь хүрээлэн буй дэлхий ертөнцдөө асар их хариуцлага хүлээж буй Евро-Азийн жинхэнэ их гүрний дүр төрхөө улам бүр төлөвшүүлж байгаа бол Хятадын хувьд дэлхийн ирээдүйн дэг журмын чухал тулгууруудын нэг болон хувирч байна. Хоёр гүрний аль аль нь том, жижиг улс орон болон ард түмэнд бүгдэд нь зохистой илүү шударга бөгөөд ардчилсан дэлхий ертөнц бий болгохын төлөө байгаа билээ. ■

Бид бас Монголоос авах мах, махан бүтээгдэхүүн, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн, ноос, ноолууран эдлэлийн импортыг цаашид нэмэгдүүлэх сонирхолтой байгаа.

Түүхэн хүн

Монгол сэтгэлтэй орос бүсгүй

А.СЭВЖИД

“Нэг удаа би монголчуудыг хүүхдийн цэцэрлэг барьж байхыг нь харсан юм. Хэцүүхэн дүр зураг харагдаж байлаа. Тэгээд энд хүүхдийн сан байгуулах санаа төрсөн. Намайг уг санд ажиллаж байхад нийт 50 гаруй цэцэрлэг баригдсан” хэмээн Оросын “Комсомольская правда” сонинд 1995 оны 10 дугаар сарын 6-нд өгсөн ярилцлагадаа Анастасия Ивановна Цэдэнбал Филатова дурджээ.

Хөшөөний суурийг 2006 онд Японы мэргэжлийн сумогийн их аварга Д.Дагвадоржийн санаачилгаар босгожээ.

Та Монголын
хүүхэд
багачуудад
ямар бэлэгтэй
ирсэн бэ?

Монголчууд бид 1924 онд туурга тусгаар гэдгээ дэлхий дахинаа тунхаглаж чадсан ч хөгжлийн хувьд хагас зуунаар хоцрогдож байлаа. Хөдсөн дээлээ тайлаад улсаа хөгжүүлэх цээж дүүрэн хүсэл эрмэлзэл байвч хаанаас, юунаас эхлэхээ мэдэх хүн ховор байв. Энэ үед буюу 1947 онд Маршал Х.Чойбалсаны баруун гар, Засгийн газрын дэд сайд, Улсын төлөвлөгөөний хорооны залуу дарга Ю.Цэдэнбалын гэргий болсон үзэсгэлэнт Анастасия Ивановна Филатова Монголд ирсэн нь хоцрогдсон гэгдэж байсан цаг хугацааг наашлуулан, хурдасгах эхний алхам болсон юм. Хэзээ ч ирж байгаагүй харь оронд, зөвхөн нөхрөө харан амьдрах залуухан орос бүсгүйн хувьд эхний жилүүд ганцаардал дунд өнгөрсөн. Гэвч тэрбээр ганцаардал хэмээх цөхрөлийн намагт живэхийг хүссэнгүй. Харин ч нөхөртэйгөө хамт Монгол Улсын хөгжлийн төлөө юу хийхээ бодож, ирээдүйг гэрэлтэйгээр харж байв. Түүний хувьд 1948 онд анхны хүүхдээ төрүүлсэн

ч гурав хоногийн дараа хүү нь эндэж харь нутагт бэр болсон бүсгүйд томоохон цохилт боллоо. Харин хойтон жил нь Ю.Цэдэнбал, Филатова хоёр хүү Владиславыгаа эсэн мэнд төрүүлж жилийн өмнөх гашуудал нь тайлагдаж аз жаргалаар дүүрсэн юм. Анастасия амьдралдаа тохиолдсон гашуун туршлагад тулгуурлан Монголын ирээдүй болсон хүүхэд, залуучуудын төлөөх их үйлсийнхээ эхлэлийг энэ үеэс л тавьсан билээ. Мэдээж, бүгдийг зөвхөн нэг хүнд хамаатуулан ойлгох нь хэт өрөөсгөл мэт бодогдож болох ч тэгэхээс ч өөр аргагүй гэдгийг давхар дурдах нь зүйтэй.

Филатова XX зууны Монголын түүхэнд алтан үсгээр бичигдэхүйц чухал үйл явдал хэмээн тэмдэглэгдсэн хүүхэд багачуудын сайн сайхны төлөөх Ази тивийн анхны байгууллага болох “Хүүхдийн төлөө фонд”-ыг санаачлан байгуулжээ. Энэ байгууллагын үйл ажиллагааны хүчээр 1972-1984 онд Улаанбаатар, Дархан, Эрдэнэт хотуудаас гадна 18 аймагт хүүхдийн цэцэрлэг, ясли, боловсрол, соёл, эрүүл мэндийн цогцолбор барилгуудыг гэрлийн хурдаар сүндэрлүүлж чаджээ.

Түүнчлэн тэрбээр Ази тивийн өндөр хөгжилтэй ямар ч улсаас хайж олохооргүй сонгодог урлагийн театрыг тухайн үед байгуулснаар манай улсын дуурь, балетын урлаг гадаадад алдаршиж, эх орныхоо нэр хүндийг олон улсын тавцанд өндөрт өргөж байлаа. Улаанбаатар хотод 1966 онд үер болсны уршгаар Яармагт нүүж очсон 30 мянган иргэнд хүнсний хоёр дэлгүүрээс өөр үйлчлэх цэггүй болж, үүний зэрэгцээ тухайн бүсэд хүүхдийн эндэгдэл хурдтай өсч буйг мэдсэн Филатова Засгийн газар, Төлөвлөгөөний комисст санал тавин маш богино хугацаанд Яармагийн 120 ортой хүүхдийн эмнэлгийг ашиглалтад оруулсан нь түүхэн үйл явдал болсон юм. Мөн зориулалтын бус цэргийн сургуулийн байранд байсан 280 ортой нийслэлийн төв эмнэлгийг түүний санаачилга, шаардлагаар шинэчлэн засаж, ЗХУ-аас хамгийн сүүлийн үеийн тоног, төхөөрөмж, дэвшилт технологи, хүүхдийн эмнэлэгт шаардагдах зураг төслийг нь захиалж ашиглалтад оруулсан нь тухайн үедээ маш чухал арга хэмжээ байлаа. Тэр хэзээ ч харь хүний сэтгэлээр аливаа ажилд хандалгүй, жинхэнэ эх орноо Монголоор сольсон жирийн нэгэн орос эмэгтэй байсан.

Түүний хувьд хүүхэд залуучуудын боловсрол, ►

► ирээдүй ямар байхаас тухайн улсын өнөө ба ирээдүйн хөгжил шийдэгдэнэ гэсэн итгэл, үнэмшилтэй байсан нь тэр үеийн ЗХУ-ын их удирдагч Л.И.Брежневээс ч айж эмээгээгүйгээр нь илэрсэн байдаг. Тодруулбал, 1974 онд Ардын хувьсгалын 50 жилийн ойгоор зочилж ирсэн их удирдагчтай уулзахдаа тэрбээр “Та Монголын хүүхэд, залуучуудад ямар бэлэгтэй ирсэн бэ?” хэмээн ам асууж Гэрлэх ёслолын ордон, Залуу техникчдийн ордонг /одоогийн Монгол-Энэтхэгийн хамтарсан сургууль/ бариулах хөрөнгийг буцалтгүйгээр гаргуулж чадсан түүхтэй. 1974-1982 онд Хүүхдийн ордон, сүүний үйлдвэр, эмнэлэг, өнчин хүүхдийн асрамжийн газар болон эрүүл мэндийн цогц барилгуудыг санаачлан бариулжээ.

Түүнчлэн тухайн үед ЗХУ дахь Олон улсын “Артек” зусланд амрах нь монгол хүүхдүүдийн мөрөөдөл байлаа. Харин Филатова “Монголын хүүхдүүд өөрсдийн гэсэн “Артек”-тай байх нь зүйтэй” хэмээн үзэж, Ханхэнтий нурууны төгсгөл хэсэг байгалийн үзэсгэлэнт Баянголын хөндийд нийт 1225 га газарт Олон улсын хүүхдийн “Найрамдал” төвийг “Монголын хүүхдийн фонд”-ын хөрөнгөөр байгуулсан түүхтэй. Одоо тус төв жилдээ 40 гаруй ээлжинд дотоод, гадаадын 30 мянга гаруй хүүхэд, залуусыг хүлээн авч амруулан, үндэсний болон олон улсын хэмжээний олон арга хэмжээг тогтмол зохион байгуулдаг зөвхөн хүүхдэд чиглэсэн хөгжлийн томоохон төв болон өргөжжээ. Филатова 1978 оны долдугаар сарын 19-

нд болсон “Найрамдал” төвийн нээлтийн тухайд хожим дурсамжиндаа “Энэ үйл явдал миний амьдралын хамгийн жаргалтай цаг мөч байсан” хэмээн тэмдэглэсэн байдаг. Хүүхэд, залуучуудын төлөөх түүний сэтгэл, зүтгэлийн үр шим цаг хугацааг үл хамааран үе үеийнхний талархал хүлээж, тэдний ололт амжилт, дэлхийн түвшинд өрсөлдөх монгол залуусын ур чадвараар илэрхий харагдаж байгаа билээ. Түүхчдийн хэлснээр хэлэхдээ “Анастасия Ивановна Цэдэнбал Филатоватай эн дүйцэх их үйл хэрэг бүтээж, улс үндэстний хөгжил дэвшил, түүхэнд тэмдэглэгдэхээр асар их хувь нэмэр оруулсан төрийн тэргүүний гэргий, нийгмийн зүтгэлтэн эмэгтэй дэлхийн ямар ч улсын түүхэнд өдгөөг хүртэл төрөөгүй” гэдэг.

Тэрбээр эр нөхрийнхөө тухай “Миний 44 жил ханилсан хань Юмжаагийн Цэдэнбалын хэлсэн үг, хийсэн үйл хэрэгтээ эзэн болдог, төлөв даруу, хүнлэг энэрэнгүй жинхэнэ монгол эр хүн байсан. Ийм агуу хүний эхнэр болж, үр хүүхдийг нь төрүүлж, хамтдаа насыг элээнэ гэдэг бол эмэгтэй хүний жаргалын дээд. Ю.Цэдэнбал ард түмэн, эх орондоо гомдоогүй ээ. Харин тэнгэрээс харж, хамгаалж байгаа гэж би итгэдэг. Түүх гэдэг агуу юм. Монголын түүхэнд Чингис хаан, Ю.Цэдэнбал хоёр хамгийн агуу удирдагчид болж мөнхөрсөн билээ” хэмээн хэлсэн байдаг.

Үнэхээр өнөөгийн залуучууд бид Ю.Цэдэнбал болон түүний гэргий Анастасия Ивановна Цэдэнбал Филатовагийн Монгол Улсын хөгжилд оруулсан хувь нэмрийг мартаж өсгүй юм. ■

Филатова :
“Монголын
хүүхдүүд
өөрсдийн гэсэн
“Артек”-тай байх
нь зүйтэй”

Ю.Цэдэнбалын 100 жилийн ойг тэмдэглэлээ

БНМАУ-ын Ардын Их Хурлын Тэргүүлэгчдийн дарга, Сайд нарын зөвлөлийн дарга асан, БНМАУ-ын баатар, Хөдөлмөрийн баатар, Маршал Юмжаагийн Цэдэнбалын мэндэлсний 100 жилийн ой энэ онд тохиож, Монголын ард түмэн тэмдэглэн өнгөрүүлжээ.

Түүний мэндэлсэн өдөр буюу есдүгээр сарын 17-нд Ю.Цэдэнбалын шарилд хүндэтгэл үзүүлж, хөшөөнд нь цэцэг өргөн, Д.Сүхбаатарын талбайд бүх нийтийн хүндэтгэлийн тоглолт зохион байгуулж, Монгол бөхийн өргөөнд хүчит бөхийн барилдаан болсон юм.

Ойн хүрээнд олон арга хэмжээ зохион байгуулсны дотор Монголын үндэсний Төв музейд “Алдар гавьяаны замнал” үзэсгэлэн, “Гамма” үзэсгэлэнгийн танхимд “Ю.Цэдэнбал 100 жил-Амьдралын хором” гэрэл зургийн үзэсгэлэн тус тус гарлаа.

Мөн түүний төрсөн нутаг Увс аймгийн Засаг захиргааны зүгээс ойтой холбоотой зохион байгуулсан гол ажлуудыг өргөн дэлгэр хийсэн. Тухайлбал, Увс аймгийн Давст суманд олон төрлийн ажил зохион байгуулсны дотоо гэрэлт хөшөө

босгосон. Уг хөшөөний нэг талд “Төр, нийгмийн нэрт зүтгэлтэн, БНМАУ-ын баатар, Хөдөлмөрийн баатар, БНМАУ-ын Маршал Ю.Цэдэнбал нь XV жарны гал луу жилийн намрын дунд улаагчин тахиа сарын 21-ний өдөр ЦАГААН БУРАА хэмээх энэ газар мэндэлжээ” Мэндэлсний 100 жилийн дурсгалд зориулав. 2016.09.17 гэж бичсэн бол нөгөө талд нь Уйгаржин Монгол бичгээр “Чингисийн тулганд ассан гал унтрах ёсгүй. Юмжаагийн Цэдэнбал” хэмээн хэсэн үгийг сийлсэн байлаа.

Ю.Цэдэнбалын 100 жилийн ойд оролцохоор ОХУ-аас түүний хүү С.Зориг, ач охин Анастасия, бэр Дариймаа болон Улаанбаатар хотоос төрсөн дүү Ю.Жавзан нар ирсэн нь Увс нутгийн зон олны баяр талархлыг хүлээсэн юм.

Юмжаагийн Цэдэнбал Монголын төрийг 44 жил удирдахдаа анхны хөнгөн ба хүнсний үйлдвэрүүдийг байгуулан, дээд боловсролын тогтолцооны суурийг тавьж, нийт хүн амыг бичиг үсэгтэй болгосон юм. Түүнийг төрийн эрх барьж байх хугацаанд Монголын хүн ам 740 мянгаас хоёр саяд хүрсэн билээ.

Сансар судлал

Одонд хүрэх хүсэл

М.БИЛГҮҮН

Тэнгэрт гялалзах түм буман од хүмүүсийн хувьд үлгэр домгийн ертөнц байсаар ирсэн. Харин энэ үлгэрийг бодит болгох эхлэл XX зуунд тавигджээ. Энэ үед дэлхий социалист, капиталист хоёр лагерийн үзэл суртлын өрсөлдөөний талбар болж байв.

дөрвөн өдрийн дараа Лайка задгай сансарт амь эрсэдсэн түүхтэй. Лайка бол сансарт ниссэн анхны нохой юм.

Эх дэлхийгээ сансраас харах хүн төрөлхтний хүслийг ЗХУ анх биелүүлж 1961 оны дөрөвдүгээр сарын 12-нд Восток-1 хөлгөө сансарт хөөргөв. Энэ бол шинжлэх ухааны түүхэн дэх хамгийн эрсдэлтэй алхмуудын нэгд тооцогддог. Эрсдэл дагуулсан энэхүү үүргийг гүйцэтгэх сансрын нисгэгчээр Юрий Гагарин сонгогдож сансарт 108 минут болсон билээ. Тэрээр хүн төрөлхтний өөртөө итгэх итгэл, сансар огторгуйд дүүлэх чин хүсэл, тэмүүллийг өвөртлөн сансарт ниссэн нисгэгч юм.

Сансар судлал нь хүйсийн хувьд эрх тэгш салбар гэдгийг ЗХУ батлан харуулсан. ЗХУ 1963 оны зургадугаар сарын 16-нд Восток-6 хөлгөө задгай сансарт хөөргөсөн бөгөөд сансрын нисгэгч нь Валентина Терешкова байв. Тэрээр хүн төрөлхтний түүхэнд мөнхөрсөн анхны эмэгтэй сансрын нисгэгч. Терешкова задгай сансарт гурав хоног аялахдаа дэлхийг 48 удаа тойрсоноор дэлхийг 36 удаа тойрсон АНУ-ын амжилтыг эвдэж чадсан юм. Тэрбээр араасаа Светлана Савицкаяа зэрэг нэг бус эмэгтэйг сансрын аялалд хөтөлсөн бөгөөд тэрээр өнөөдөр ч дэлхийн сая сая эмэгтэйчүүдэд хатан зориг, тжсвэр тэвчээрийн үлгэр жишээ болсоор байна.

Сансарт гагнагдсан нөхөрлөл

Сансар судлалд хуучнаар социалист системийн улсууд зохих хувь нэмрээ оруулж байсны нэг нь Монгол Улс. Хүн төрөлхтний сайн сайхны төлөө эрсдэлтэй бас хариуцлагатай даалгавар аван сансарт ниссэн хүн бол тал нутгийн малчин ардын хүү Ж.Гүррагчаа байв. Тэрээр ЗХУ-ын сансрын нисгэгч Владимир Жанибековын хамт Союз-39 хөлгөөр 1981 оны гуравдугаар сарын 22-нд сансарт хөөрчээ. Тэд задгай сансарт долоо хоног, 20 цаг 42 минут ажиллахдаа дэлхийг 124 удаа тойрсон юм. Ж.Гүррагчаа нь сансарт ниссэн Азийн хоёр дахь, дэлхийн 101 дэх сансрын нисгэгч билээ. Монгол Улс Өнөөдөр ч сансар судлалд анхаарсаар байгаа бөгөөд 2017 онд анхны хиймэл дагуулаа хөөргөхөөр бэлтгэж байна. ▶

Эх дэлхийгээ сансраас харах хүн төрөлхтний хүслийг ЗХУ анх биелүүлсэн билээ. Тус улс 1961 оны дөрөвдүгээр сарын 12-нд Восток-1 хөлгөө сансарт хөөргөв.

Уг тэмцэл дэлхийн гадаргаас хальж, сансар огторгуйг эзэгнэх их аянаар үргэлжилсэн юм. Хэдийгээр ЗХУ, АНУ-ын хооронд хүйтэн дайн өрнөж байсан ч энэхүү үйл явц сансар судлалд хөгжлийн цоо шинэ чиглэлийг нээжээ. Өнөөдөр сансарсудлал шинжлэх ухааны чухал бүрэлдэхүүн хэсэг болон эрчимтэй хөгжиж байнгаа бөгөөд Зөвлөлт, Оросын эрдэмтэн, мэргжилтнүүд түүнд томоохон хувь нэмэр оруулсан төдийгүй олон “анхдагч”-ийн эзэд болсон юм.

Сансрын анхдагчид

Хүн төрөлхтний түүхэн хувьсалд нохой үнэтэй хувь нэмэр оруулсан байдаг бол сансар судлалд ч нохойн гавьяа мөнхрөн үлджээ. ЗХУ 1957 онд Спутник-2 хөлгийг задгай сансарт хөөргөсөн билээ. Тухайн үед хүн сансарт илгээх нь аз туршсан хэрэг байсан бөгөөд Лайка нэрт нохойг туршилтын журмаар сансарт хөөргөв. Туршилтын хөлөг сансарт амжилттай хөөрсөн ч

Монгол, Оросын ард түмэн эвийг эрхэмлэж ирсэн

► Энхийн төлөө хамтдаа

XX зуунд хүйтэн дайны талбарт өрсөлдөж байсан улс гүрнүүд өнөөдөр дэлхий дахины эв нэгдэл, сайн сайхан, шинжлэх ухааны хөгжлийн төлөө хамтран ажиллаж байна. ОХУ, АНУ-ын Агаар мандал, сансар судлалын агентлагтай хамтран 2016 оны 10 дугаар сарын 19-нд Союз МС-02 хөлгийг амжилттай хөөргөсөн нь үүний нэг тод жишээ юм.

Союз МС-02 хөлөг хоёр хоногийн дараа эх дэлхийдээ амжилттай газарджээ. Тус хөлгийн бүрэлдэхүүнд хөлгийн ахлагч Сергей Рыжиков, хөлгийн инженер Андрей Борисенко, АНУ-ын Агаар мандал, сансар судлалын агентлагийг төлөөлөн Роберт Шейн Кинбро нар ажилласан байна.

Өнөөдөр сансар судлал нь нийт хүн төрөлхтний эв нэгдэл, итгэл найдвар, хамтын ажиллагааны чухал талбар болон хөгжиж байна. ■

Монгол Улс болон ЗХУ-ын баатар, сансрын нисгэгч Ж.Гүррагчаа, ЗХУ-ын хошой баатар, Монгол Улсын баатар, сансрын нисгэгч В.А.Жанибеков нар

Ж.Гүррагчаа: Монголын найрамдлын нийгэмлэгүүдийн холбооны ерөнхийлөгч, хошууч генерал

Монгол Оросын ард түмэн эвийг эрхэмлэж ирсэн. Энхийг эрхэмлэсэн энэ харилцаа ардын хувьсгалаас ч урт настай. Үүний нэг илрэл нь “Эв модны наадам” юм. Богд хаант Монгол Улсын үед хоёр улсын иргэд хамтран “Эв модны наадам” хэмээх наадам зохиодог байжээ. Хилтэй залгаа мужуудын иргэд жил бүр цуглан наадамлана. Наадам дуусаад нэг модыг дундуур нь хугалан хоёр тал нэг нэгээр нь авна. Дараа жил уулзахдаа модоо хугалсан хэсгээр нь нийлүүлж баяр наадмаа үүсгэдэг сайхан уламжлал байжээ. Хоёр орны ард түмний эвийг эрхэмлэсэн түүхт харилцаа 1981 онд нэг алхам урагшилсан гэж би боддог. 1960-аад оны дундуур олон улсын “Интеркосмос” хэмээх хөтөлбөр батлагдаж, түүнд хамрагдсан орны нэг нь Монгол Улс юм.

Манай улс олон улсын сансрын хөтөлбөрт идэвхтэй оролцож ирсэн. Хорь гаруй жилийн хамтын шинжилгээ, судалгааны үр дүнг үзэх зорилгоор хоёр улс хамтарч 1981 онд сансарт ниссэн. Долоо хоногийн турш шинжилгээ судалгааны томоохон ажлыг сансрын судалгааны “Салют” хөлөг дээр гүйцэтгэсэн. Монгол хүн сансарт ниссэн нь манай улсыг дэлхий дахинд сурталчлахад эергээр нөлөөлсөн. Монголын шинжлэх ухаанд сансар судлалын үүд хаалгыг нээсэн зэрэг олон талын ач холбогдолтой үйл явдал болсон юм. Сансар судлал бол улс орнуудыг нэгтгэгч, нэг нэгнээ ойлгоход чухал ач холбогдолтой салбар.

Өнөөдөр дэлхийн улс орнууд засаглалын хэлбэр, эдийн засгийн бодлого зэргээр ялгардаг ч сансар огторгуйг судлах талбарт бүгд хамтран ажиллаж байна. Дэлхий даяараа сансар судлалд анхаарлаа хандуулах болсон. Олон улсын нөхөрлөл сансарт улам бэхжиж байна. Монгол, Оросын харилцаа ч сансар огторгуйд улам бүр өргөжин тэлсэн юм.

Хоёр ард түмний эвийг эрхэмлэсэн найрсаг харилцаа хэзээ ч бүгдэрээгүй. Цаашид ч улам бүр “дэлгэрнэ” гэдэгт би итгэлтэй байдаг. ■

Ардын дипломат

Найрамдлын гүүр

о.цэцэг

Орос дахь Монголын анд нөхдийн нийгэмлэг гэхээр л эн түрүүнд Бабушкин гэдэг дотно нэр санаанд бууна. Тус нийгэмлэгийн тулгын галыг өнөөдөр Агаарын цэргийн сургуулийн сонсогчоос ЗСБНХУ-ын Батлан хамгаалах яамны Агаарын болон сансрын техникийн эрдэм шинжилгээний төв институтын ерөнхий инженер хүртэлх урт зам туулсан Агаарын цэргийн бэлтгэл хурандаа В.А.Бабушкин бадрааж яваа билээ. 70 шахаж яваа энэ сайхан буурал 40 гаруй жил монголчуудтай, түүний дотор Агаарын цэргийн инженерийн академид цуг сурч байсан Монголын сансрын нисэгч, Монгол, ЗХУ-ын баатар Ж.Гүррагчаатай дотно нөхөрлөж яваа нэгэн.

Халхын голын байлдааны хамтын ялалтын 75 жилийн ойг тохиолдуулан Орост Монгол Улсын Элчин сайдын яаманд болсон хүлээн авалтын үеэр /2014.09..26/ В.А.Бабушкиныг “Хөдөлмөрийн гавьяаны улаан тугийн одон”-гоор шагнав.

Социализмын үед монголчууд бараг бүгдээрээ Монгол-Зөвлөлтийн найрамдлын нийгэмлэгийн гишүүн байсан болохоор энэ байгууллагын нэрийг тэр үеийнхэн андахгүй. Тус нийгэмлэгийн Орос дахь түнш-Орос-Монголын найрамдлын нийгэмлэг /ОМНН/ нь тухайн үедээ Холбооны болон автономит улсууд, муж, хязгаарын хэмжээнд 37 салбар, анхан шатны 2000 гаруй нэгжтэй том байгууллага байжээ. 1958 онд байгуулагдсан энэ нийгэмлэгийг монголчуудын сайн мэдэх домогт маршал С.М.Буденный, сансрын нисэгч В.В.Горбатко нарын нэр хүндтэй хүмүүс удирдаж байсан түүхтэй. Нийгэмлэгийн анхны тэргүүн ЗХУ-

ын гурван удаагийн баатар, нэгдүгээр морьт армийн командлагч, маршал С.М.Буденный Орос-Монголын найрамдлыг бэхжүүлэхэд тухайн үеийнхэндээ үлгэрлэн, хүч хөдөлмөрөө зориулж явсан нэгэн. Мөн удаах тэргүүн – Ю.А.Гагарины багийн сансрын анхны нисэгчдийн нэг В.В.Горбаткогийн эрч хүч, нэр хүндийн ачаар ЗХУ-ын сансрын алдарт нисэгчид ОМНН-ийн идэвхтэй гишүүд болсон аж. Сансарт гурвантаа мөрөө гаргасан ЗХУ-ын хошой баатар, Монгол, Вьетнам улсын баатар, хошууч генерал В.В.Горбатко энэ нийгэмлэгийн ерөнхийлөгчөөр 40 жил ажиллах хугацаанд Бабушкин түүний “баруун гар” болж, нийгэмлэгийн хариуцлагатай нарийн бичгийн дарга, орлогч, нэгдүгээр орлогч зэрэг алба хашиж байв. Тус нийгэмлэг их найрамдлын түүхэн замналыг хойч үедээ өвлүүлэх, хоёр орны олон талт хамтын ажиллагааг дэмжихэд чиглэсэн төрөл бүрийн ажил зохион байгуулж иржээ.

Өдгөө энэ нийгэмлэгийн залгамж халаа нь Бабушкин гуайн тэргүүлдэг Монголын анд нөхдийн нийгэмлэг /МАНН/ бөгөөд нийгэмлэгийн орчин үеийн түүхийн хуудас ч сансартай урьдын адил холбогдсоор. ЗХУ-ын хошой баатар, Монгол Улсын баатар, В.А.Жанибеков, ЗХУ-ын хошой баатар, сансрын нисэгч, Агаарын цэргийн хүчний хурандаа, В.А.Ляхов нар л гэхэд МАНН-ийн Удирдах зөвлөлийн гишүүд юм. Харин энэ байгууллагын монгол түнш-Монголын найрамдлын нийгэмлэгүүдийн холбооны ерөнхийлөгчөөр Ж.Гүррагчаа баатар ажиллаж байна. Энэ жил тэд Зөвлөлт, Монголын сансрын хамтарсан нислэгийн 35 жилийн ойг тэмдэглэн өнгөрүүлсэн билээ.

МАНН-ийн нэр хүндийг бэхжүүлэхэд сансрын нисэгчдээс гадна Ю.Н.Завидонов, В.В.Смирнов, Н.Д. Кравец зэрэг Халхын голын болон чөлөөлөх дайн, Эх орны дайны ахмад дайчид ч ихээхэн хувь нэмэр оруулж ирснийг тэмдэглэхгүй өнгөрөх аргагүй. Түүнчлэн ОХУ-ын Холбооны зөвлөлийн болон Төрийн Думын гишүүд, бүс нутгийн болон аж үйлдвэрийн томоохон бүтцүүдийн удирдагчид, нийгмийн хариуцлагатай бизнесийн төлөөлүүд, монгол судлаач нар зэрэг монгол орон, монголчуудын талаар халуун сэтгэл өвөрлөж явдаг хүмүүс МАНН-ийн үйл ажиллагааг идэвхтэй дэмждэг байна.

“Хоёр орны албан ёсны харилцаа нэлээд суларсан 1990-ээд оны үед ч хоёр ард түмний итгэлцэл бүдгэрээгүй бөгөөд жирийн хүмүүсийн хооронд ардын дипломат харилцаа хэвийн үргэлжилж байсан. Монгол, Орос хоёр 3500 км урт хилийн нэгдмэл зурвастай айл хөрш амьдран суух тавилантай улсууд. Халхын голын ялалтын ойгоор Чойбалсан хотод очиход минь олон хүн намайг бүчиж, зургаа хамт авахуулаад л “Оросоор ярих сайхан байна, хүүхдэдээ орос хэл зааж байгаа” гэгцгээж байсан. Бид бие биеэ үгүйлж, халуун дотно сэтгэл маань хэвээр байгаа нь хамгийн үнэтэй зүйл” гэж Бабушкин гуай ярьж билээ.

Монголын төр В.А.Бабушкины хөдөлмөр, зүтгэлийг үнэлж “Алтан гадас” одон, Хөдөлмөрийн гавьяаны улаан тугийн одон, “Найрамдал” медалиар шагнасан бөгөөд Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж түүнд өөрийн нэр бүхий дурсгалын цагаа бэлэглэнэ ■

Буриадын төлөөлөгчийн газар

20 НАС ХҮРЛЭЭ

Улаанбаатар дахь Буриадын төлөөлөгчийн газрын тэргүүн Сергей Будажапов

ОХУ-ын Бүгд Найрамдах Буриад Улсын Улаанбаатар дахь төлөөлөгчийн газрыг 1996 оны 10 дугаар сарын 9-нд Бүгд Найрамдах Буриад Улсын Засгийн газраас байгуулжээ. ОХУ-ын субъектүүд дотроос хамгийн түрүүнд хамгийн ойр дотны бөгөөд түүх, уламжлал, соёл нэгтэй Бүгд найрамдах улс нь Монгол Улсад төлөөлөгчийн газраа байгуулсан нь энэ юм.

Төлөөлөгчийн газрын үндсэн зорилт нь төрийн болон орон нутгийн засаг захиргааны байгууллага, үйлдвэр, албан газрын хөдөлмөрийн хамт олон хоорондын худалдаа-эдийн засаг, шинжлэх ухаан-техник, хүмүүнлэгийн болон соёлын харилцаа холбоог хөгжүүлэх, түүнчлэн Бүгд Найрамдах Буриад Улсын эрх ашгийг төлөөлөх, хамгаалахад оршино. Тус Төлөөлөгчийн газар өнгөрсөн 20 жилийн хугацаанд Бүгд Найрамдах Буриад Улс болон Монгол Улсын хооронд харилцан ашигтай, сайн хөршийн харилцааг хөгжүүлэхэд жинтэй хувь нэмэр оруулсан юм. Өнөөдөр хоёр улсын боловсрол, шинжлэх ухаан, соёл, эрүүл мэнд, аялал жуулчлал, спорт болон нийгмийн салбарын харилцаа эрчимтэй хөгжиж байна. Түүнчлэн туршлага солилцох, төрөл бүрийн мэргэжлийн ажилтнууд харилцан айлчлах, уралдаан, тэмцээн, их наадам, эдийн засаг-соёлын өдрүүдийг хамтран зохион байгуулах ажил уламжлал болоод байгаа билээ. Сүүлийн жилүүдэд харилцан зорчиж буй иргэдийн тоо 2,5 дахин нэмэгдсэний дотор ялангуяа Монгол Улсаас ирэх зочдын тоо илэрхий олширчээ.

2013 оны дөрөвдүгээр сараас тус Төлөөлөгчийн газрын тэргүүнээр нам, эвлэлийн ажилтан байсан бөгөөд залуу наснаасаа л монгол анд нөхөдтэйгөө харилцаа холбоотой явж ирсэн Сергей Будажапов ажиллаж байна. Тэрбээр ОХУ-ын Төрийн Думын Монгол Улсын Их Хуралтай харилцах парламентын бүлгийн дарга болон Монгол Улсад суугаа ОХУ-ын Элчин сайдын яамны нэгдүгээр нарийн бичгийн даргын алба хашиж байсан юм. С.Будажапов бол ОХУ-ын Төрийн Думын хоёр болон гурав дахь удаагийн сонгуулиар Төрийн Думын депутатаар, ЗСБН Автономит Буриад Улсын Дээд Зөвлөлийн болон Буриадын Ардын Хурлын депутатаар тус тус сонгогдож байсан, түүхийн ухааны доктор, Бүгд Найрамдах Буриад Улсын боловсролын гавьяат зүтгэлтэн, Оросын нийгмийн ухааны академийн академич, Зүүн Сибирийн технологи, удирдлагын Улсын их сургуулийн профессор хүн юм.

Тэрээр Алтан гадас одон, Найрамдал медаль, Их Монгол Улс байгуулагдсаны 800 жилийн ойн медаль, Халхын голын ялалтын 75 жилийн ойн медаль болон МХЗЭ-ийн Төв Хорооны удаа дараагийн шагнал хүртэж байжээ.

Түүхэн хүн

Г.Жуков ба Монголын ард түмэн

Г.ДАВАА

Дэлхийн цэрэг, улс төрийн түүхэнд 1939 онд Монголын зүүн хилд болсон явдлыг “Халхын голын тулаан”, “Халхын голын зэвсэгт мөргөлдөөн”, “Номунханы цэрэг явдал” гэхчлэн янз бүрээр нэрлэдэг. Харин Монголын ард түмний түүхэн ой санамжид уг үйл явдал “Халхын голын дайн” гэдгээр үлдсэн юм.

Энэ дайнд гялалзсан од нь залуу командлагч Георгий Жуков байв. Тэрбээр Зөвлөлт, Монголын цэргүүдийг удирдан энэ дайнд орохдоо байлдааны шинэ стратеги, тактик боловсруулсны зэрэгцээ Зөвлөлтийн шинэ онгоцууд агаарт ноёлсон цэргийн өвөрмөц ажиллагаа явуулжээ.

Дорно зүгт японуудын өдөөн хатгалга хэрээс хэтэрч Зөвлөлт, Монголын цэргүүдийн давшилт амжилтгүй болоод байсан түгшүүртэй нөхцөлд ЗХУ-ын удирдлага Г.Жуковыг Монгол дахь 57 дугаар корпусын командлагчаар томилсон юм.

Халхын голын дайн нь хэдийгээр хамрах хүрээ, үргэлжилсэн хугацаагаар бага боловч ЗХУ-ын

түүхэнд стратегийн чухал алхам болсон юм. Маршал Г.К. Жуков Халхын голд өөрийн гайхалтай карьерын эхлэлийг тавьжээ.

Г.Жуковыг хязгаарлагдмал хүчээр хамгийн бага хохирол гаргаж тавьсан зорилгодоо хүрдэг, цэргийн ажиллагааг урлаг болтол хөгжүүлсэн цөөхөн хүний нэг гэж түүхчид үнэлдэг. Халхын голын тулаанд тэр эрс шийдэмгий алхмууд хийж, Баянцагааны тулаанд японуудыг ухралтанд оруулж, удалгүй Японы зургадугаар армийг Халхын голын зүүн эрэгт гэнэдүүлэн цохисон юм. Халхын голын ялалтын дүнд японууд Монголын зүүн хилийг дамнуулан төмөр зам барих, түүгээрээ дамжуулан Зөвлөлтийн хил рүү зэр зэвсэг зөөж, улмаар ЗХУ руу өргөн дайралт хийх төлөвлөгөөнөөсөө татгалзаж, зүүн өмнө зүгт хүчээ шилжүүлэхэд хүргэжээ. Ийнхүү Халхын голын тулаан ЗХУ-ын дорно зүгт үүсээд байсан аюулыг арилгахад гол үүрэг гүйцэтгэсэн билээ.

Маршал Г.К. Жуковын түүхэн гавьяаг монголчууд одоо ч ихэд үнэлдэг. Түүний дурсгалд зориулсан анхны хөшөөг Зөвлөлтөд биш, Монголд босгож байв. 1979 онд Халхын голын тулааны ялалтын 40 жилийн ойг тохиолдуулан Улаанбаатар хотноо Г.К. Жуковын гэр музей байгуулжээ. Музейн үзмэрийг бүрдүүлэхэд ЗХУ-ын БХЯ-ны төв музей, Монголын цэргийн музейгээс үзмэрийн зарим зүйл, түүнчлэн маршалын охиноос түүний хэрэглэж байсан хувийн эд зүйлийг авчирчээ. Харин хоёр жилийн дараа дэргэд нь гурван метр өндөр хөшөө босгов.

Эдүгээ Улаанбаатар хотын Баянзүрх дүүрэгт байрлах Жуковын хөшөө нь ОХУ-ын төрийн өндөр албан тушаалтнуудын Монголд айлчлахдаа заавал ирж хүндэтгэл үзүүлдэг түүхэн дурсгалын нэг болсон билээ. Монголчуудын “Ялалтын маршал” гэж нэрлэдэг Г.К. Жуков одоогийн музей байрлаж буй байшинд 1939-1940 онд гэр бүлийн хамт ажиллаж, амьдарч байсан юм.

Энэ бол Г.К. Жуковын гадаад оронд байдаг цорын ганц музей. 1930 онд баригдсан уг барилга цагийн эрхээр хуучирч байсан учраас ОХУ-ын Элчин сайдын яам санаачлан засвар хийж 2007 оны хоёрдугаар сард музей дахин үүд хаалгаа нээсэн. Музейн байнгын зочид нь сурагчид, цэргийн сургуулийн сонсогчид байдаг.

Энэ жил ЗХУ-ын дөрвөн удаагийн баатар, БНМАУ-ын баатар, Улаанбаатар хотын хүндэт иргэн маршал Г.К. Жуковын мэндэлсний 120 жилийн ой тохиож байна. Ойн ажлын хүрээнд 12 дугаар сарын нэгний өдөр түүний хөшөөнд цэцэг өргөж, дурсгалыг нь хүндэтгэх ёслол боллоо. Тус ёслолын ажиллагаанд ОХУ-аас Монгол Улсад суугаа Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайд И.К. Азизов болон Бүгд Найрамдах Беларусь Улсаас Монгол Улсад суугаа Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайд С.В. Чепурной, Монгол Улсын Батлан хамгаалахын дэд сайд Т. Дуламдорж, Зэвсэгт хүчний Жанжин штабын дэд дарга, хошууч генерал Р. Сүхбат, ОХУ, БНХАУ, БНСУ, БНТУ-ын цэрэг, цэрэг агаарын атташе, туслах нар оролцсон юм. ■

Энхийн үнэ цэн

Ахмад дайчдын өргөөнд болсон яриа

С.ОТГОН

Москва хотын Олимпийн өргөн чөлөөнд Ахмад дайчдын өргөө хэмээх гурван давхар шар барилга байх. Хөл ихтэй хотын энэхэн хэсэгт хөдөлгөөн багатай нам гүм, байшинг тойруулан барьсан хашаан дотроо зүлэг мод тарьж тохижуулсан нь амралт сувиллын газрыг санагдуулна.

Бид чөлөөлөх дайнд оролцож явсан ахмад дайчин, бэлтгэл хурандаа Александр Андреевич Пермьяковтой уулзахаар тэнд очсон бөгөөд өвгөн хурандаа хэдийнэ одон медалиа зүүчихсэн үүдний сандал дээр биднийг хүлээж байлаа. Тэрбээр цэргийн хүний ёсоор цэх зогсож байгаад халуун дотноор бидэнтэй мэндэлснийхээ дараа 3-р давхарт байх өрөө рүүгээ дагуулан явав. 93 настай хүн гэхэд таяг ч тулаагүй, алхаа гишгээ нь ясны цэрэг эр тэрбээр ахмад дайчдыг асарч тойлдог энэ сайхан газар амарч сувилуулж буй хөгшчүүд дундаа толиотой харагдана.

Александр Андреевич Эрхүү хот дахь Черниговын цэргийн инженерийн сургууль төгсжээ. Төгсөгчдийн олонх нь Баруун фронтод хуваарилагдсан бол дэслэгч Пермьяковыг Өвөр Байгальд, Читад илгээн, Дагуур, Бооржийн /Борзя/ заагаар өнгөрөх төмөр замын салаа орчим Харанор хэмээх станцад байрлаж байсан саперын батальонд салааны даргаар томилсон байна. Тус батальон хилийн зурвас дахь минатай талбайг цэвэрлэх, шаардлагатай газруудыг минажуулах үүрэгтэй байв.

“Бид явган цэрэг болон танк эсэргүүцэх мина тавьдаг байсан, яагаад гэвэл Японы цэргүүд хэзээ хэзээгүй дайран орж ирж болзошгүй байлаа. Япончууд төмөр бетоноор цутгасан 17 бэхлэлттэй байсан бол бид газар гэрт, нуувчинд байрлаж хориглолт, хамгаалалтын ажил, байлдааны бэлтгэл сургууль хийдэг байв. Миний удирдлагад байсан цэргүүд бүгд энхийн цагт тракторчин, мужаан, дархан зэрэг мэргэжилтэй ажилчид байсан бага боловсролтой, 35-40 насны эрчүүд

байв. Харин 22-хон настай залуу дарга би өглөөнөөс орой болтол тэдэнд хичээл зааж, цэрэг дайны бэлтгэл хийх нь тийм ч амар байгаагүй. Бидний эргэн тойрон нүцгэн тал, 40 км-т нэг ч энгийн хүн үзэгдэхгүй, бид газар гэрт байнга хачигт хазуулж байхдаа тал газар хаанаасаа бясаа гараад ирдэг байна аа гэж гайхдаг байж билээ.

Александр Андреевич Пермьяков

Гэрэл зургийг Ж.Баяржаргал

Дайснууд байсхийгээд л өдөөн хатгана. Дайрах гэж байгаа мэт гэнэт гарч ирснээ алга болно. “Өдөөн хатгалгад автаж болохгүй, буудаж болохгүй!” гэсэн тушаалтай тул хариу буудах эрхгүй байв. Тэр үед одоогийнх шиг төмөр биш модон мина байсан болохоор өвөл газарт булсан минанууд хавар газар гэсэхээр өгөрч муудаад дахиад л шинээр минажуулах хэрэгтэй болно.

Наймдугаар сарын 9-ний шөнө манай саперын батальон толгойн сэргийлэх хоёр отрядтай хамт Говь, Хянганы зүг хөдөлсөн. Бид говь цөлийг яаралтай туулж, Их Хянганы нурууг давах ёстой байлаа. Энэ бартаат замд манай саперын салаа толгойн сэргийлэхэд явж бусдадаа зам гаргах үүрэгтэй байв. Бид замдаа таарсан дайсны жижиг бүлэглэлүүдийг устгах, дайсны минануудыг аюулгүй болгох, цэргийнхээ гол хүчийг мэдэгдэхгүйн тулд дайсан руу довтолж тулалдахгүй, ▶

► аль болохоор тойрч гарах ёстой. Газрын ямар ч баримжаагүй нөхцөлд 40-50 хэмийн халуунд явж явж 20-хон минут амсхийгээд өдөр шөнөгүй, нойр хоолгүй явна. Дайснуудын ухаад далдалсан том нүхэнд цэргүүд, танкууд унах нь энүүхэнд.

Цэргүүд маань өдөрт 200 грамм ус уух нормтой байсан бөгөөд усны нөөц дуусах үед говьд худаг ухаад ч ус гарахгүй, олдсон худаг нь усгүй, эсвэл усыг нь хордуулсан байдаг байв. Арай гэж ус олдвол уухын аргагүй булингартай шалбааг. Заримдаа хязгааргүй мэт өргөн говьд том нуур цэлэлзэн харагдах шиг болно. Гэтэл тэр нь зэрэглээ байна. Бүсэндээ тэсрэх бодис бэхэлсэн амиа золиослогч цэргүүд ус, бензин ачсан цуваа юм уу эмнэлгийн хэсэг, танкуудыг дэлбэлэхээр мөлхөн ирнэ. Явган цэргүүд амсхийх хооронд манай саперчид нойр авалгүй урагшилж замд таарах саад

бартааг арилгана. Хянганы нурууг давах үед өөдөөс буу шагайгаад хэвтэж буй дайсны мэргэн буучид, пулеметчидыг аюулгүй болгох үүрэг бидэнд бас ногдоно. Явган цэргүүд, танкнууд маань түргэн урсгалт уулын гол, өтгөн шигүү ой мод, асга хадан дундуур бэдэрч, бид заримдаа хад чулууг дэлбэлж байж танкнууддаа зам гаргадаг байлаа. Цэргүүд өөрсдөө хүнд буу зэвсгээ үүрч явах бөгөөд уул өөд мацахдаа хүнд зэвсэг техник, танкнуудаа “тягач” гэдэг хүчирхэг машинаар, олсоор татан гаргадаг байв.

Хянганы нурууг даваад уруудах үед 200 орчим танкнаас маань 70 шахам нь л үлдсэн байсан. Говийн аагим халуун нар, Хянганы нурууны бартааг даван Монголын нутгаас алслахад аадар бороо шаагьж, цэргүүд маань шавар намагт өвдгөө хүртэл шигдэн, ус чийгэнд үжирч зөөлөрсөн хөрсний гулгалтын улмаас танк ►

Николай Дороевич Кравец

Энхийн үнэ цэн

Орхиё

с.цэцэг

Домог мэт яригддаг хүмүүс байдаг. Тийм хүмүүсийн нэг нь Москва хотын Лениний районы нэр хүндтэй оршин суугч, өдгөө 100 шүргэж яваа өвгөн генерал Николай Дороевич Кравец юм. Халхын голын тулалдаан, Эх орны их дайнд оролцож явсан энэ буурал Халхын голын ахмад дайчдын Монголын хэсгийн товчооны гишүүн, мөн ОХУ дахь Монголын анд нөхдийн нийгэмлэгийн Удирдах зөвлөлийн гишүүн хүн юм. Манай сурвалжлах хэсэг Москвад ажиллахдаа эрхэм генералын зочилж, ид залуу байлдаж явсан үеийнх нь дурсамжаас хуваалцлаа.

–“Би амьдралд эрт хөл тавьж, 13 наснаасаа л ажиллаж эхэлсэн хүн” хэмээх үгээр генерал дурсамжаа эхлэв. Тэрбээр цааш нь:

–1917 оны Украинаны Винница мужийн Тульчины районы Мазуровка тосгоны өнөр гэр бүлд төрсөн. Хөгжлийн бэрхшээлтэй эцэг эх маань хүүгээ цэрэгт явуулахгүй байж болох байсан ч тэдний зөвшөөрснөөр би 1938 оны есдүгээр сард Ажилчин, тариачны улаан армид татагдаж, Свердловск дахь Уралын цэргийн тойргийн 126-р корпусын их бууны хорооны сургуулийн сонсогч болсон юм.

1939 оны тавдугаар сард Японы Квантуны арми Манжуурын нутгаас манай цорын ганц найрамдалт орон - Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт цөмрөн орж, Монголын зүүн хэсэг Халхын гол орчимд 70 гаруй км өргөн, 40 орчим км гүн түшиц газрыг эзлэн авсан билээ. Зарлаагүй дайн эхлэх нь тэр. БНМАУ-ын Засгийн газрын хүсэлтээр ЗХУ Монголын ард түмэнд тусламжийн гараа сунган Монгол Улсын хил хязгаарыг өөрийн мэт хамгаална гэдгээ мэдэгдсэн. Миний хувьд 1939 оны 5-10-р сард ►

► явах боломжгүй болж төмөр замын дэр модон дээгүүр урагшлахаас аргагүйд хүрч байлаа. Шатахуун дуусахаас аваад эвдэрч гэмтсэн танкнуудад маань хятадууд өөрсдийн машинаар түлш шатахуун аваачиж, танк явах боломжгүй газраар гүүр барьж өгөх зэргээр бидэнд тусалдаг байлаа...

“Тэр үед үхлээс айдаг байсан уу, өөрийгөө яаж зоригжуулдаг байсан бэ?” гэж надаас хүн асуудаг юм. Даалгавраа л биелүүлэхийг бодохоос бус үхлээс айдаггүй байж дээ. “Үхэх ёстой юм бол тийм л хувьтай юм байгаа биз. Нэг л үхэхээс бус хоёр үхэх биш” гэж боддог байсан. Залуу нас маань дайн тулаан дунд өнгөрч, цэргийн албанд нийт 34 жил зүтгэжээ. Нойргүй хоногууд, давшилтын хүнд өдрүүд өчигдөрхөн мэт санаанаас ер гардаггүй юм. Бид юуны төлөө тэмцэж явсныг одоогийн хүүхэд, залуус ойлгоод байгаа мэт, одон медалийг маань

сонирхон тэмтэрч үзэхээс бус энэ сайхан амьдрал ямар их үнээр олдсоныг төдий л мэдэхгүй байх шиг.

Есдүгээр сарын 1-ний хичээлийн шинэ жилийн нээлтээр жич хүүгийн маань сурдаг сургуулийн багш намайг урьж, сурагчдад яриа хийлгүүлсэн. Тэгэхэд хүүхдүүд “Бид Германтай дайтаж байсан тухай олонтаа сонссоноос бус Халхын голд Японтой тулалдсан талаар сонсож байгаагүй тул их сонин байна” гэцгээж байсан.

Залуус маань уг нь зурагт, компьютер шагайж суухаар ном уншдаг бол улс орныхоо түүхийг, энхийн үнэ цэнийг илүү сайн мэдэх сэн. Тиймээс ахмад үеийнхнээ үнэлж хүндэтгэдэг, түүх уламжлалаа дээдэлдэг, эх оронч сэтгэлгээтэй болоход нь хойч үеийнхэндээ туслах нь бидний үүрэг юм даа гэж Пермяков гуай ярьсан юм. ■

► Г.К.Жуковын захирч байсан армийн 126-р корпусын их бууны хороонд улс төрийн орлогчийн алба хашиж байхдаа Халхын голын дэргэд Японы цэргийн анги, нэгтгэлүүдтэй хийсэн тулалдаанд оролцсон юм.

Монголд анх очиход эргэн тойрон элсэн манхан, намхан довцог, толгой, хаа нэгтээ адуу мал, ганц нэг айл харагдах нь их л сонин санагдаж байлаа. Одоод их тод, том ч юм шиг харагдаж байсан. Эхлээд бид Тамсагбулагт, дараа нь Баянтүмэнд очсон. Баянтүмэн хилд ойрхон тул японуудын агаарын болон гэнэтийн аливаа довтолгоонд өртөх аюул их байв. Цэрэг дайны үйл ажиллагаа ид өрнөж, нөхцөл байдал ер бусын хурцадмал байлаа. Хамгийн түгшүүртэй нь минометын хүчтэй гал байсан. Япончууд манай нуувчууд руу минометын галаар тасралтгүй шүршиж, өглөө оройгүй галлана. Тэд хаалттай нуувчинд байсан бол бид цөм ил газар байсан. Бид өдөртөө минометын галаас нуугдаж, оройдоо зөвхөн мөлхөж явж байрлалаа сэлгэнэ.

Цэрэг, техникийн чухал объект, цохилтын гол хүчээ дайснаас халхавчлах зорилгоор байрлалаа байнга сэлгэн дайсныг хуурах маневр хийдэг байв. Байдал маш тайван бус байсан бөгөөд япончууд манайхнаас амьд хэл олзлох гэж оролддог байв. Байлдааны турш бид хүмүүсээ алдахгүйг хичээж уйгагүй элс ухан, газар гэр, нуувч малтана. Бидэнд сум маш үнэтэй байсан учраас тушаал өгвөл л гал нэхэхээс бус дур мэдэн буудах эрхгүй байсан. Миний аз таарч батарейн захирагч, ахмад Павел Манерных маань басманчуудтай байлдаж явсан туршлагатай хүн байсан нь надад ихээхэн түшиг болсон доо.

Халхын голын шийдвэрлэх тулалдаан 1939 оны долдугаар сарын 8-наас наймдугаар сарын 20-ны хооронд Баянцагаанд болсон. Наймдугаар сарын эхэн хүртэл агаарт Японы тал ноёлж байсан ч яваандаа манай нисэх хүчин давамгайлах болж, фронтын байдал нааштайгаар эрс өөрчлөгдсөн юм. Наймдугаар сарын 20-нд Зөвлөлт-Монголын цэргүүд хамтдаа давшилтад орсон. Тэр өглөө тунгалаг сайхан өглөө байв. Дээгүүр онгоц нисэж, ЗХУ-ын сүлд дуулал, артиллерчид болон нисэгчдийн сүлд дуунууд фронтын талбараар нэл цуурайтна. Бид нэлээд их хохирол амсаж, олон нөхөд маань амь үрэгдсэн сэн. Монгол цэргүүд ч бас биднээс дутахгүй сайн байлдаж байсан. Наймдугаар сарын 23-нд бид артиллерын галаар болон агаараас давтан

цохилт өгснөөр Японы эзэн хааны армийг бүсэлж, төдөлгүй бут цохисон. Ингээд наймдугаар сарын 31-нд БНМАУ-ын нутаг дэвсгэрийг дайсны түрэмгийлэгчдээс бүрэн чөлөөлсөн дөө. Дашрамд дурдахад, Халхын гол дахь агаарын тулааныг цэрэг-дайны түүхэнд хоёр талаас анх удаа нэгэн зэрэг олон онгоц оролцсон хамгийн том агаарын тулалдаан, Дэлхийн II дайны өмнө цэргийн нисэх хүчний чадавхийг шалгасан том шалгуур байсан гэж үздэг.

Тулалдаан дууссаны дараа манай их бууны хороо төмөр замын Боорж өртөө орчим байрлаж, байлдааны сургалтаа явуулсаар байв. Миний хувьд энэ үеэр Өвөр Байгалийн цэргийн тойргийн 126-р корпусын их бууны хорооны улс төрийн удирдагчийн орлогчоор ажиллаж байгаад 1941 оны тавдугаар сард «улс төрийн бага дарга» цолтой бэлтгэл офицероор халагдаж, Тульчины районыхоо намын хороонд зааварлагчаар очсон” хэмээн Николай Дорофеевич ярьсан юм.

Түүний цэрэг-дайны замнал үүгээр дууссангүй, Эх орны их дайн эхлэхэд Өмнөд фронтод томилогдож фронтын бүх гол тулалдаанд оролцон, удаа дараа гавьяа байгуулжээ. Дайн дууссаны дараа ч арми дахь албаа үргэлжлүүлэн хашиж, Их бууны штабын офицерын дээд сургууль, Цэргийн улс төрийн академид суралцан, Зөвлөлтийн армийн улс төрийн байгууллагуудад янз бүрийн удирдах албан тушаал хашиж байгаад 1974 онд ЗСБНХУ-ын Зэвсэгт хүчнээс гавьяаныхаа амралтанд гарсан аж.

Эрхэм генералын дурсамжийг сонсож суухдаа би олон жилийн тэртээ явж өнгөрсөн газар усныхаа нэр, тухайн үйл явдал болсон огноог огтхон ч түүртэлгүй санах ой ухааныг нь биширч суулаа. Хааяа нэг хэлэх гэсэн зүйлээ мартаад түүнийгээ санахаар бодлогошроход нь өөр сэдэвт яриаг нь шилжүүлэхээр тэсгэлгүй ам нээнгүүт эгээ л цэрэгтээ тушааж буй мэт “Отставить!” /“Орхите!”/ хэмээн командлах нь аргагүй л цэргийн дарга хүний араншин гэж бодогдоно. ■

Монголд анх очиход эргэн тойрон элсэн манхан, намхан довцог, толгой, хаа нэгтээ адуу мал, ганц нэг айл харагдах нь их л сонин санагдаж байлаа.

“Mongolian Economy” сэтгүүлийн баг

Энхийн үнэ цэн

С.Батсүх: Дайснаа дарж, дархан цолоо мандуулна гээд л баярлаж явлаа

С.Батсүх Их ялалтын 70 жилийн ойн хүрээнд В.И.Путиний зарлигаар Хүндэтгэлийн медиалаар шагнуулав. 2015.03 сар

Халхын голын 1945 оны чөлөөлөх дайнд гар бие оролцож явсан өдгөө 90 насны сүүдэр зооглож буй ахмад дайчин С.Батсүхтэй ярилцлаа.

-Та цэрэгт явахаасаа өмнө улсын хэмжээнд ард иргэдийг бичиг үсэгт тайлах ажилд дайчлагдаж байсан гэл үү?

-18 настай бага ангийн багш Өмнөговь аймгийн Ноён сумын иргэдэд бичиг үсэг заахаар явж байсан нь ажил амьдралын минь анхны гараа байж. Тэгээд 1945 оны тавдугаар сард Их сургуульд орж, мэргэжлээ дээшлүүлэх санаатай Улаанбаатар хотод гэртээ ирсэн юм. Гэтэл цэрэгт дайчлагдчихсан. Их сургуулийн элсэлт хэрхэн авдгийг судлах санаатай гудамжинд явж байтал комендантын хоёр цэрэгтэй тааралдаад шууд л цэрэгт татсан. Тэр үед зарлан бүртгэл байхгүй тул эрчүүдийг тэгж л цэрэгт татахаас өөр арга байхгүй байсан л даа. Одоогийн Нарантуул захын цаахна олон жижиг цагаан

байшинтай, Цагаанхуаран нэртэй газарт биднийг усанд оруулаад л шууд цэргийн ангиуд руу хуваарилсан. Гэрийнхэндээ хэл дуулгах ямар ч боломжгүй. Гар утас, холбоо харилцаа ч байхгүй. Өмссөн тэрлэг, гутлаа боож шидчихээд цэрэг хувцас өмсөөд л явсан.

-Аав, ээж нь их хайсан байх даа?

-Гэрийнхан маань намайг ихэд эрж сурсан гэсэн. Хуваарь ёсоор би Нисэхийн дивизэд очтол авга ах маань уг дивизэд алба хааж таараад аав ээжид хэл дуулгаж, тэдний минь сэтгэлийг амраасан. Сэтгэлийг нь амраах ч юу байх вэ, ямар ч байсан хаана байгааг минь мэдэж авсан ч сэтгэл нь бүр их зовж эхэлсэн л дээ. Ардын хүүхдэд ном заадаг хүү нь гэнэтхэн дайны талбарт байлдахаар болсныг сонсоод эцэг эхийн сэтгэл тайван байхгүй нь ойлгомжтой. Харин байлдагч миний сэтгэл хачин баясгалантай, зоригтой, эх орноо хамгаална, дайсныг дарна гээд л онгирчихсон явсан санагддаг.

-Дайснаа дарж, ардын баатар болно гээд л үү? ▶

► -Эх орны тусгаар тогтнолын төлөө дайнд оролцох тушаал хүлээж авна гэдэг бол эр хүний бахархдаг зүйл юм билээ. Дайсныг дарж, дархан цолоо мандуулна гээд л их баярлаж явлаа. Эр хүн эх орныхоо төлөө цэргийн албах хаах, дайнд мордох бол сайхан шүү дээ.

-Та Нисэх хүчний дивизэд алба хаасан гэсэн. Агаараас дайралт хийж, дайсантай тулалддаг байсан гэж ойлгож болох уу?

-1911 оноос Монгол Улс хэд хэдэн удаа тусгаар тогтнолоо зарлалаа. Гэхдээ манай улсын тусгаар тогтнолыг хүлээж авсан орон 1921 он хүртэл байгаагүй. 1945 оны эхээр дэлхийн II дайнд оролцож байсан улсууд Ялтад хуралдаад “Дэлхийн II дайнд 40 гаруй орон оролцлоо. Германы фашистуудын ялагдлаар төгсөх нь ойлгомжтой” гээд улс орнуудын статусын тухай ярилцсан. Энд Зөвлөлтийн удирдлага БНМАУ-ын тусгаар тогтнолыг зөвшөөрөх асуудлыг оруулахад манай улсыг Алс Дорнодод Японы эсрэг дайнд оролцуул тэгвэл бид тусгаар улс хэмээн зөвшөөрнө гэсэн байдаг. Удалгүй ЗХУ-ын удирдлага Сталины тушаал гарч, Монголын морин цэргийн дөрвөн дивиз, их бууны, хуягт танк болон холбооны хороо, нисэх дивиз, сайн дурын морьт отрядын ангиудыг 1945 оны Халхын голын дайнд оруулсан юм.

Тэр үед би Нисэх дивизэд цэргийн алба хааж байсан тул хамрагдсан. Манай дивиз Шувуун фабрик байрладаг, дайрагч, сөнөөгч, бөмбөгдөгч гэсэн гурван төрлийн онгоцтой. Сөнөөгч нь онгоцыг агаарт сөнөөх, дайрагч нь явган цэргийн хүчийг агаараас бөмбөгдөж, бууддаг. Би дайрагч онгоцны буудагч учраас нисгэгчийн яг ард сууна. 150 сумтай пулемёт бол миний гол зэвсэг. Нисэх хүчин бол шатахуун их хэрэглэнэ, тусгай буух газар олно, зэвсэг агуулах урьдчилан бэлтгэнэ, зэвсгээ зөөнө. Онгоц нисэж байхдаа хурдан ч хөөрч буухдаа удаан, цаг авдаг. Тэгвэл морин цэргийнхэн шинелиэ өмслөө, буугаа үүрлээ, мориндоо мордоод л давхичихна. Цаг авахгүй, хурдан. Дайн байлдааны нөхцөлд хурдан шаламгай хөдөлгөөн чухал. Тиймээс нисэхийнхэн дайнд тоотой ордог нь ийм учиртай. Гэхдээ л дайн бол дайн шүү дээ.

-Та дайны талбарт хэр их айж байсан бол?

-Дайрагч онгоцондоо суугаад хөөрөх үед л их айж буйгаа мэдэрсэн. Дайснаа дарна гэсэн нөгөө 20 настай залуугийн онгиороо, бардам сэтгэл тэр үед ул мөргүй алга болно. Газарт байхдаа ч буугаа үүрч, шинелиэ өмссөөд дайснуудыг хиар цохино гээд л онгирно шүү дээ.

-Тэгвэл баяртай мөч юу байв?

-Дайн дуусах. 1945 оны 11 дүгээр сарын 26-нд Монгол Улсыг тусгаар тогтносон улс болохыг зөвшөөрч байгаа эсэх тухай бүх нийтийн санал асуулга болсон. Би тусгаар тогтносон монгол орны иргэн мөн гэж гарын үсэг зурах шиг сайхан зүйл байхгүй. Сэтгэл уужирч, нэг л бардам болно.

1945 онд дайнд дууссан. Дараа жил нь би Зөвлөлт рүү Москвагийн Агаарын цэргийн холбооны сургуульд гурван жил сурахаар явсан юм. Нөгөө Их сургуульд орох асуудал ингээд өнгөрч билээ. 1952 онд цэргээс

халагдсан. Үндсэн хуульд “Онцгой тохиолдолд дайны үед төр иргэний эрхийг хязгаарлана. Хязгаарласан эрхээ нөхөн сэргээнэ” гэж бичсэн байдаг.

Дайны үед нүүх суух, үг хэлэх, шүүмжлэх зэргийг хязгаарлана. Бүх л зүйл дайны байдалтай байна. Дайны үед сайн дурын морьт отрядынхан гэж 17-18 настай цэргийн насанд хүрээгүй залуус хоёр морьтойгоор дайнд дайчлагдаж, энгийн хувцсыг нь хил дээр цэргийнхээр солиод л Өвөр Монголын хил рүү оруулна. Залуус хамгийн сайн, шилдэг морьдоо унаад л эх орноо хамгаалахаар явна. Эх орныхоо төлөө бүх л зүйлээ зориулах ёстой гэсэн сэтгэл монгол эр хүн бүрт баттай байсан. Үүгээрээ бид бахархдаг.

-Өнөөдрийн өндөрлөгөөс харахад танд юу бодогддог вэ? Манай хөрш орнууд дэлхийн II дайн ба чөлөөлөх дайны ойг маш сүртэй тэмдэглэдэг.

-Ойг тэмдэглэх нь залуу үеийг эх оронч үзэлтэй, нэгдмэл болгоход маш их тустай. Мөн олон улсын харилцаанд гарч буй зарим нэг асуудлыг номхтоход зориулж ойг өндөр хэмжээнд тэмдэглэж байна гэж би ойлгодог. Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж Монгол Улс төвийг сахих үзэл баримтлах ч эх орноо хамгаалах зэвсэгт хүчинтэй байх тухай бичсэн байна билээ. Цэрэг, эх оронч үзлийн тухай байнга ярьж байх нь маш их ач холбогдолтой.

-Эх орон гэж таныхаар ямар ойлголтыг хэлэх бол?

-Төрсөн эх орон, нутаг ус минь. УИХ-ын гишүүн Р.Амаржаргал нэгэн ярилцлагадаа “Мөнгөнд эх орон гэж байдаггүй” хэмээн Наполеоны хэлсэн үгийг иш татсан байсан. Мөнгөтэй хүмүүс эх оронч биш байдаг тул мөнгөтэй хүмүүсийг төрд бүү ойртуул. Манай төрд ихэнхдээ мөнгө хөрөнгөтэй хүмүүс байна гэсэн утгаар жишээлсэн байна билээ. Үүнтэй санал нэг байна. Эх орон бол мөнгө төгрөгөөр бус үзэл бодлоор хэмжигддэг зүйл гэж би ойлгодог. ■

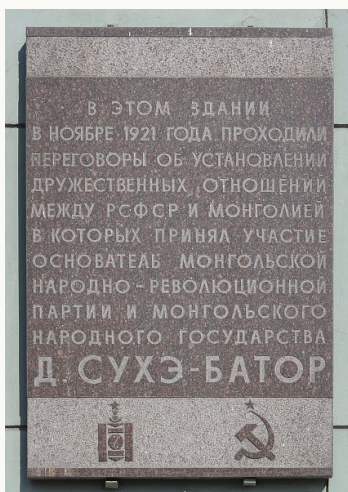
*Эх орон бол мөнгө
төгрөгөөр бус үзэл
бодлоор хэмжигддэг
зүйл гэж би ойлгодог.*

Монгол Улсын Засгийн газрын төлөөлөгчдийн бүрэлдэхүүнд багтсан Д.Сүхбаатар болон С.Данзан нар Москва хотод яриа хэлэлцээ хийж байгаа нь. “Орос болон Монгол Улсын хооронд найрсаг харилцаа тогтоох тухай хэлэлцээрт” гарын үсэг зурах ёслол, 1921 оны сарын 5.

Орос-Монголын найрамдлын нийгэмлэгийн удирдах зөвлөлийн дарга, ЗХУ-ын маршал С.М. Буденный, Монгол-Оросын найрамдлын нийгэмлэгийн Төв зөвлөлийн тэргүүлэгчдийн нэг Б.Бат-Очир нар Гадаадын улс түмний найрамдлын ордонд соёлын хамтын ажиллагааны тухай хэлэлцээрт гарын үсэг зурж байгаа нь /1959.11.25/.

Москвагийн Улаан талбайн дэргэдэх Метрополь зочид буудлын баруун талын хаалганы хоёр талын чулуун самбарын нэгэн дээр “Энэхүү байшинд 1921 оны 11 дүгээр сард ЗСБНХОУ болон Монгол Улсын хооронд найрсаг харилцаа тогтоох тухай яриа хэлэлцээ хийж байсан бөгөөд түүнд Монгол Ардын Хувьсгалт Нам болон Монголын төрийг үндэслэн байгуулагч Д.Сүхбаатар оролцсон юм” хэмээх бичиг бий.

БНМАУ-ын Батлан хамгаалахын сайд
Ж.Лхагвасүрэн, ЗХУ-ын Маршал Г.Жуков нар

Ойн арга хэмжээ

Монгол Улсын дуурь бүжгийн эрдмийн театр, ОХУ-ын Улсын эрдмийн Их театрын уран бүтээлчдийн “Мөнхийн нөхөрлөл” хамтарсан гала концерт 10 дугаар сарын 4-нд Улсын дуурь бүжгийн эрдмийн театрт боллоо. Уг тоглолтоор Орос, Монголын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 95 жилийн ой, Орос, Монголын уламжлалт найрамдал, хамтын ажиллагааны өдрүүдийг нээсэн юм.

Монгол, Зөвлөлтийн сансрын нисгэгчид Сансрын хамтарсан нислэгийн 35 жилийн ойн баяраар Монгол дахь ОХУ-ын ЭСЯ-нд.

Оросын шинжлэх ухаан соёлын төвийн 40 жилийн ойд зориулсан үзэсгэлэнгийн нээлт.

Баримтат болон уран сайхны киноны “Российский ренессанс” наадам Улаанбаатар хот дахь Оросын шинжлэх ухаан, соёлын төв (ОШУСТ) –д 10-11 дүгээр сард зохиогдлоо.

Москвагийн Олон улсын харилцааны дээд сургуульд монгол оюутнууд сурч эхэлсний 70 жилийн ойгоор тус сургуулийн анхны төгсөгчдийн нэг, академич Ш.Бира баяр хүргэн үг хэлэв.

Худалдаа

Уналтаас түншлэлд

Г.ДАВАА

Монгол, Оросын эдийн засгийн харилцаа байж болох түвшнээсээ хавьгүй дор байгаа, олон салбарт, төрөл бүрийн чиглэлээр хамтын ажиллагаа өрнүүлэх боломжийнхоо өчүүхэн хэсгийг л ашиглаж байгаа гэдэгтэй Оросын ч, Монголын ч эрх баригчид, бизнесийн хүрээнийхэн, эрдэмтэн, судлаачид санал нийлдэг.

Социализм нуран унаснаар ЗХУ болон социалист бусад орны зээл, тусламжаар хөгжиж

Монголын эдийн засгийг сүйрлээс аварсан юм. Тэдгээрийн улс орны эдийн засагт оруулсан хувь нэмрийг үнэлж баршгүй. ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.Путиний хэлсэнчлэн энэ гурав бол хоёр улсын уул уурхай, төмөр замын салбарт амжилттай хамтарч ажилласан асар том туршлага, үлгэр жишээ ажээ.

2016 онд Оросын тал уул уурхайн хоёр том үйлдвэрт эзэмшиж байсан хувьцаагаа Монголд

Цаг үе биднээс хамтын ажиллагааны шинэ хэлбэрүүд шаардаж байна

**Орос,
Монгол
хоёр эдийн
засгийн
стратеги
түншлэлийн
шинэ босгон
дээр ирээд
байна**

байсан Монголын эдийн засаг “тэжээгчээ” алдсан. Нэг нь тусламжаар угжиж, нөгөө нь түүхий эдээ нийлүүлдэг байсан Орос, Монголын эдийн засгийн харилцаа зах зээлийн сорилтыг давж чадалгүй огцом уналтад орсон билээ.

Өөрчлөлт шинэчлэлтийн давалгаанд тэсч, хоёр улсын харилцааны түүхийг эдийн засгийн хүрээнд гэрчилж уулын баяжуулах “Эрдэнэт” үйлдвэр, “Улаанбаатар төмөр зам” (УБТЗ) ХНН, “Монголросцветмет” ХХК гэсэн Монгол, Оросын хамтарсан гурван аж ахуйн газар үлдэв. Өнөөдрийн өндөрлөгөөс харахад “гурван халим” гэж нэрлэдэг эдгээр байгууллага 1990-ээд оны эхэн үеийн хүнд хэцүүг туулж гарснаараа өөрсдийгөө төдийгүй

зарснаар УБТЗ ХНН нь хоёр улсын төрийн оролцоотой цорын ганц хамтарсан аж ахуйн газар болов. Цаашдаа төмөр замын салбарт хоёр улсад хийх ажил их бий. Техник, технологи нь хоцрогдоод байгаа энэ төмөр замыг шинэчилж, Ази, Европыг холбосон транзит тээврийг хөгжүүлэн олон улсын эдийн засгийн интеграцид нэгдэх шаардлага байна.

“Улаанбаатарын тунхаглал” (2000), “Москвагийн тунхаглал” (2006), “Стратегийн түншлэлийг хөгжүүлэх тухай тунхаглал” (2009)–аас гадна Орос, Монголын Засгийн газар, агентлаг хооронд байгуулсан 130 орчим гэрээ, хэлэлцээр нь хоёр талт харилцааны эрх зүйн тогтвортой бааз суурь болсон юм. Тухайлбал, сүүлийн жилүүдэд ▶

► эдийн засгийн хамтын ажиллагааны хүрээнд хийсэн шийдэмгий алхам гэвэл олон жил яригдсан визийн горимыг өөрчилсөн шийдвэрийг нэрлэж болно. Энэ нь хил орчмын худалдаанд нааштай өөрчлөлт гарах үндэс болсон юм.

Цаг үе биднээс шинэ шинэ хэлбэрийн хамтын ажиллагаа шаардаж байна. Олон улсын зах зээл бидэнд шинэ боломж, хувилбар санал болгоод байхад үүнийг ашиглахгүй байх нь ухаангүй хэрэг болно.

Эдүгээ Орос, Монгол хоёр эдийн засгийн стратегийн түншлэлийн шинэ босгон дээр ирээд байна. Ийм нөхцөлд хоёр улсын эдийн засгийн хамтын ажиллагаа хэд хэдэн үндсэн чиглэлд хөгжих боломжтой.

Алс Дорнын бодлогыг амдан үүлзъя

Өнөөгийн олон улсын харилцааны нөхцөлд Орос улс дорно зүгт чиглэсэн бодлогыг итгэлтэй явуулах болжээ. Ази болон Ази-Номхон далайн орнуудтай эдийн засгийн харилцаагаа өргөжүүлэх, Алс Дорнодын бүсээ хөгжүүлэх нь тус улсын эдийн засаг, аюулгүй байдалд чухал үүрэг гүйцэтгэж байна. Үүнтэй холбоотойгоор Азийн орнуудад жижиг том гэлтгүй ОХУ-тай ашигтай хамтран ажиллах том боломж нээгдэж байна. Энэ боломжийг хамгийн түрүүнд соргоогоор мэдэрч ашиглаж буй нь Хятад улс болов. Орос, Хятадын хооронд хэдэн зуун тэрбум ам.долларын дүнтэй олон арван гэрээ хэлэлцээр байгуулагджээ.

Монгол Улсын хувьд ОХУ-тай дорнын чиглэлд бүх талаар хамтран ажиллахад хожно уу гэхээс алдах зүйлгүй. 2013 онд ОХУ-ын Засгийн газар “Алс Дорнод, Байгалийн бүсийн нийгэм, эдийн засгийг 2025 он хүртэл хөгжүүлэх хөтөлбөр” баталсан. Жил бүр холбооны Засгийн газраас 100-110 тэрбум ам.долларын хөрөнгө оруулалт хийдэг уг хөтөлбөрийн хүрээнд Монгол Улс ОХУ-тай олон чиглэлээр хамтын ажиллагаа өрнүүлж болно.

Алс Дорнодын асуудал судалдаг Оросын судлаачид Монгол Улсыг ОХУ-ын “Дорнын бодлого”-ын салшгүй хэсэг гэж үзэж байна. Хэдийгээр уг асуудал одоохондоо судлаачдын хүрээнд яригдаж байгаа ч эрт, орой хэзээ нэгэн цагт энэ чиглэлд албан ёсоор тохиролцох хэрэгцээ зайлшгүй гарах бөгөөд хоёр талын хамтын ажиллагааны төлөвлөгөөг боловсруулах нь стратегийн ач холбогдолтой юм.

Бидэнд юу саад болж байна вэ

Орос, Монголын эдийн засгийн харилцаанд эртнээс том ирээдүй амлаж буй өөр нэг чиглэл бол хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний экспорт. Дэлхийн нэгдүгээр дайны үед Оросын армийн хүнсний 60 хувийг монгол махаар хангаж байсан түүхтэй.

Мөн 1980-аад онд Москвагийн иргэд нэг сарын турш манай монгол малын мах идэж байсан гэдэг. Тиймээс Оросын ард түмэн манай махны амтыг сайн мэднэ.

ОХУ махныхаа хэрэгцээний багагүй хувийг, тэр тусмаа үхрийн махаа алс холын Латин Америкаас хангадаг. Барууны орнууд ОХУ-д эдийн засгийн хориг арга хэмжээ аваад буй өнөөгийн нөхцөлд Монголоос экологийн цэвэр, хямдхан мах нийлүүлэх том зах зээл харагдаж байна. Хэрэв хоёр орны хооронд махны худалдаа идэвхживэл Оросын тал махны импортын сүлжээгээ өргөжүүлэх, Монголын хувьд хөдөө аж ахуйн салбартаа орлого нэмэгдүүлж, малчдын амжиргааг дэмжих сайн талтай. Гэхдээ үүний тулд Монголоос Орост хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн нийлүүлэхэд олон жилийн турш хамгийн том саад болж буй мал эмнэлэг, эрүүл ахуйн асуудлыг хамтын хүчээр шийдэх хэрэгтэй болж байна.

Монголын шинэ Засгийн газар малаа эрүүлжүүлэх зорилтыг мөрийн хөтөлбөртөө тусгаад эхнээсээ тодорхой ажлууд хийгээд эхэлжээ. Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайд П.Сэргэлэн энэ оны 10 дугаар сард ОХУ-ын Хүнс, хөдөө аж ахуйн сайд А.Н.Ткачевтой уулзахдаа Монголын “Мал эрүүлжүүлэх үндэсний хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлэхэд хамтран ажиллахаар тохиролцоод иржээ. Мөн Оросын шинжлэх ухаан, техникийн баазад үндэслэж Монголын мал эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийг сургахаар болсон байна.

Монголын Засгийн газрын өөр нэгэн том зорилт дотооддоо вакцин үйлдвэрлэдэг болох. ХХААХҮЯ Унгараас 25 сая ам.долларын санхүүжилт авч “Био-комбинат” ТӨҮГ-ыг шинэчлэх ажлыг 2017 оноос эхлэхээр төлөвлөөд байна. Түүнээс гадна Монгол дахь малын эрүүл мэндийг шинэчлэх зорилгоор Малын эрүүл мэндийн тухай хуулийн төслийг ойрын хугацаанд парламентаар батлуулахаар салбарын яам төлөвлөөд байгаа аж.

Үүнээс гадна Орос, Монголын эдийн засгийн харилцаатай холбоотойгоор төрийн түвшинд гаргасан аливаа шийдвэрийг дагаж хэрэгжүүлдэг механизм тогтоогүй учраас олон гэрээ, хэлэлцээр хэрэгжилгүй үлдсээр байна. Зөвхөн газрын тос, хүнсний бүтээгдэхүүний импорт давамгайлсан байдлаар хоёр орны худалдаа өргөжиж чадахгүй учраас бидэнд хамтын ажиллагааны шинэ талбар хэрэгтэй.

Эндээс дүгнэхэд Орос, Монголын эдийн засгийн хамтын ажиллагаанд зохион байгуулах гол үүргийг гүйцэтгэдэг Засгийн газар хоорондын комиссын үйл ажиллагааг эрчимжүүлж, хоёр улсын хооронд байгуулсан гэрээ, хэлэлцээрийн биелэлтийг хангах нь хамгийн түрүүнд хийх ёстой алхам болж байна. ■

Алс Дорнодын асуудлыг судалдаг Оросын судлаачид Монгол Улсыг ОХУ-ын “Дорнын бодлого”-ын салшгүй хэсэг гэж үзэж байна.

Бүс нутгийн харилцаа

Эдийн засгийн харилцааны ЭХЛЭХ ЦЭГ

Г.ДАВААДОРЖ

Орос, Монголын хил орчмын харилцаа эртний уламжлалтай. Анх 1689 онд Монгол, Оросын худалдааг зохицуулах зорилгоор “Нэрчүүгийн гэрээ” (“Нерчинский договор”)–г баталж байв. Мөн 1990-ээд оны эхэнд хоёр улсын хооронд чөлөөтэй хөрвөх валют байхгүй болж, эдийн засгийн харилцаа бараг тасраад байхад Монголын хил орчмын аймаг, ОХУ-ын Сибирийн бүс нутагтай бартерын зарчмаар худалдаа явуулж байлаа.

Оросын хил орчмын Бүгд найрамдах улсууд, муж, хязгаар болон Монголын аймаг, хотуудыг холбосон түүхэн болоод орчин үеийн нийгэм, эдийн засгийн нөхцөлөөс үүдсэн олон хүчин зүйл энэ харилцаанд нөлөөлж ирсэн. Орос, Монголын хилийн зурвас 3500 км байдгаас гадна хил орчмын ард иргэдийн хэл, соёл, уламжлал, аж төрөх ёсонд нийтлэг зүйл цөөнгүй. Орос, Монгол улс хоёулаа зах зээлийн нээлттэй бодлого явуулж, орон нутгийн бие даасан байдлыг дэмждэг нь хоёр улсын хил орчмын засаг, захиргааны нэгжүүд өөр хоорондоо шууд харилцах боломж олгож байна.

Энэ утгаараа хил орчмын худалдаа нь цаашид хоёр улсын эдийн засгийн хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх бааз суурь болох учиртай. Хил орчмын худалдаа Орос, Монголын худалдааны эргэлтийн 70 хувийг эзэлдэг. Үүнээс Эрхүү муж 55 хувийг, Бүгд найрамдах Буриад улс 10 хувь, Өвөрбайгалийн хязгаар 1,1 хувь, Алтайн хязгаар 3 хувийг тус тус эзэлж байна. Түүнчлэн Бүгд найрамдах Тува улс, Новосибирск болон Омск муж Монголын аймгуудтай идэвхтэй хамтран ажилладаг.

Орос, Монголын хил орчмын худалдааны эрх зүйн

үндсийг дараах хоёр үндсэн баримт бичиг бүрдүүлдэг. Үүнд 1993 оны “Хилийн боомт болон Монгол-Оросын улсын хилийг хялбарчилсан журмаар нэвтрэх тухай ОХУ, Монгол Улсын Засгийн газар хоорондын хэлэлцээр”, “Монголын аймаг болон ОХУ-ын муж, Бүгд найрамдах улс, хязгаарын хилийн хамтын ажиллагааны тухай хэлэлцээр” гэсэн хоёр үндсэн баримт бичиг ордог.

2014 оны 11 дүгээр сард Орос, Монгол хоёр улс визийн горимыг хөнгөвчилсөн нь хоёр улсын худалдаанд том өөрчлөлт дагуулав. Энэ шийдвэр гарснаас хойш хоёрхон сарын дотор Алтанбулаг, Хиагтын боомтоор хил нэвтэрсэн иргэдийн тоо хоёр дахин нэмэгджээ. Улмаар 2015 оны дунд үе гэхэд 373 мянга болж, 2014 оны мөн үеийнхээс 218 мянгаар өссөн байна.

Нэгэн сонирхолтой баримт дурдахад визийн горим хөнгөвчлөх Монголын талаас худалдан авагчдын урсгал нэмэгдсэнээр Бүгд найрамдах Буриад улсын худалдааны салбар 2015 онд эрс өсч, бараа эргэлтийн хэмжээгээр Сибирийн холбооны тойрогтоо эхний байр эзэлсэн тухай Буриадын Эдийн засгийн яам мэдээлж байв. 2015 онд Буриадын худалдааны эргэлт 122 тэрбум рубльд хүрсэн нь 2014 оныхоос даруй 20,5 тэрбумаар өссөн үзүүлэлт юм. Түүнчлэн Монголын худалдан авагчид, Буриадын бөөний болон жижиглэнгийн худалдааны салбарт ажиллагчдын тоо 20 хувиар өсөхөд нөлөөлжээ.

Хэдийгээр хандлага эерэг байгаа ч шийдэх асуудал цөөнгүй бий. Тухайлбал, Орос, Монгол улсад хил орчмын худалдааг зохицуулдаг хууль эрх зүйн орчин сул ▶

Хэдийгээр
хандлага
эерэг
байгаа ч
шийдэх
асуудал
цөөнгүй
бий.

► байгаа нь худалдааны чөлөөт урсгал бий болоход саад болж байна. Түүнчлэн худалдааг либералчлах, хөрөнгө, үйл ажиллагааг харилцан дэмжих, хамтарсан аж ахуйн газруудын үйл ажиллагааны үр дүнг дээшлүүлэх шаардлага байгааг судлаачид тэмдэглэж байна.

Аялал жуулчлал – ашиглаагүй боломж

Аялал жуулчлал нь хэдийгээр үйлчилгээний салбар боловч өөрийн гэсэн бүтээгдэхүүн, түүхий эд гэж бий. Энэ утгаараа манай хоёр улс дундаршгүй нөөцтэй. Орос, Монгол орон нь жуулчдын жинхэнэ диваажин. Оросын байгалийн олон янз байдал, Монголын байгалийн онгон төрх, нүүдэлчин хүн ардын амьдралын өвөрмөц хэв маяг бол дэлхийд өөр хаана ч байхгүй аялал жуулчлалын чанартай бүтээгдэхүүн гаргах бэлэн түүхий эд юм.

Гайхамшгийн цуглуулга гэж болохоор Оросын уудам газар нутагт очих газар олон. Зөвхөн Транссибирийн төмөр замаар аялахад л ямар ч жуулчин үрсэн мөнгөндөө харамсахааргүй. Гэвч Монголоос Оросыг чиглэсэн жуулчдын урсгал Буриад, Эрхүү мужаар хязгаарлагдаж байна. Монголчууд Итгэл хамбад мөргөж, улмаар Байгаль нуурын эрэгт амарч, буцахдаа Улаан-Үд хотын “Титан”, “Абсолют” зэрэг сүлжээ дэлгүүрт “шоппинг” хийдэг. Манай жуулчдын ОХУ-д аялдаг маршрут ердөө л энэ.

Монголыг зорих орос жуулчдын тоо бүр бага. Визийн горим өөрчлөгдсөн ч Монголд аялах орос жуулчдын тоо төдий л нэмэгдсэнгүй. Голдуу Эрхүү, Буриад, Читийн чинээлэг иргэд Монголд аялахаар ирдэг. Тухайлбал, Эрхүү мужийн баячууд Буриадын Түнхний районоор дамжин Хөвсгөл далайд очин загасчилж, Монголын тал нутгаар автомашин, эсвэл мориор, явган аялдаг.

Өнөөдөр оросуудын хувьд Монголд аялах нь Европт аялнаас илүү үнэтэй байна. Үүнд голлон нөлөөлдөг хүчин зүйл бол нислэгийн өртөг. Гадны жуулчдыг татахын тулд Монгол Улс иргэний агаарын тээврийн салбарын бодлогоо либералчилж, гадны нислэгийн компаниуд Монголын зах зээлд ажиллах боломж олгох хэрэгтэй гэдэгтэй эдийн засагчид санал нийлдэг. Нислэгийн үнэ хямдарвал жуулчдын тоо

нэмэгдэхэд шийдвэрлэх нөлөөтэй. Орос, Монголын хувь нийлүүлсэн УБТЗ-ын хувьд ч жуулчдыг урин дуудсан нээлттэй бодлого явуулах шаардлагатай болж байгаа юм.

Дараагийн нэг чухал алхам бол Оросын жуулчдад Монголын аяллыг сурталчлах. Өнөөдөр Улаан-Үдийн чиглэлийг эс тооцвол Монголын аяллыг санал болгодог Оросын туроператоруудын тоо нэн цөөн. Сибирийн зарим том хотод монгол аялалд зуучилдаг цөөн тооны туроператор байдаг ч Москва, Санкт-Петербург, Казань зэрэг эдийн засгийн төв болсон хотуудад Монголын чиглэлд аяллын бүтээгдэхүүн санал болгодог компани байхгүй.

Оросын жуулчдыг татахад хийх ажил их. Нэгдүгээрт, мэдээлэл түгээх. Орчин үеийн оросууд, ялангуяа залуу үе Монголын талаар тун маруухан төсөөлөлтэй байдаг. Тиймээс эн түрүүнд аяллуудаа төрөлжүүлж, жуулчдад өргөн сонголт санал болгох хэрэгтэй. Байгалийн болон түүх дурсгалын аяллын төрөлд гол гол маршрутыг тодорхойлж, аяллын зам дагуу жуулчдын тав тухыг хангасан дэд бүтцийг хөгжүүлэх хэрэгтэй. Монголын өргөн уудам нутаг говь, хангай, Тэрэлж, Хөвсгөл, Хархориноос өөр жуулчдын нүд баясгах олон газар бий. Тухайлбал, Улаанбаатараас холгүй орших Аглаг бүтээлийн хийдээс эхлээд Говь гурван сайхан, Тэрхийн цагаан нуур, Их, Бага газрын чулуу, Хэрмэн цав, Хонгорын элс, Их нууруудын хотгор зэргийг дурдаж болно. Хэрэв жуулчид нүүдэлчин амьдралын хэв маягийг биеэр мэдрэхийг хүсвэл малчдын отогт мал маллах, цагаан идээ боловсруулах үйлдвэрлэлийн үйл явцад оролцуулж, сургах үйлчилгээ үзүүлж болно. Гадны жуулчдын хувьд малчны хотонд сурсан зүйл нь гэртээ хариад гайхуулах хамгийн сайхан зүйл нь байдаг аж.

Түүнчлэн ОХУ-д бидний нийлүүлэх гээд байгаа монгол махны амтыг сурталчлах зорилгоор монгол махаар хийсэн хоолны фестиваль зохион байгуулах хувилбар ч байж болох юм. Үүнээс гадна улс орноо сурталчилсан соёлын эвент /үйл явдал/-ийн тоог нэмэх шаардлагатай. Гадны жуулчид ихээр ирдэг үе нь зөвхөн үндэсний баяр наадам байж таарахгүй. Энэ мэтчилэн жуулчин хүлээж авах хүчин чадлаа нэмэгдүүлэх цэгцтэй бодлого, ухаалаг менежмент үгүйлэгдэж байна. ■

**Гайхамшгийн
цуглуулга гэж
болохоор
Оросын
уудам газар
нутагт очих
газар олон.**

Тоон мэдээ

Монголын гадаад худалдаа болон Монгол, Оросын гадаад худалдааг сүүлийн дөрвөн жилийн хүрээнд гаргасан тоон мэдээллийн тоймыг хүргэж байна.

“Монгол Улсын иргэд, Оросын Холбооны Улсын иргэд харилцан зорчих нөхцөлийн тухай”

2014 оны 11 дүгээр сарын 14-нөөс хэрэгжиж эхэлснээс хойш гарсан зарим өөрчлөлт

	2014 он	2015 он	2016 оны эхний хагас
Монгол, Буриадын хилээр зорчсон бүх төрлийн тээврийн хэрэгсэл	71385	189854	133550
Нийт зорчсон иргэдийн тоо	186038	403709	226429
Монгол Улс, Буриад Улсын гадаад худалдааны эргэлт /мян.ам.долл/	33564,9	32220,0	15869,0
- импорт	27753,2	26109,1	13244,7
-экспорт	5811,7	6110,8	2625,2

Эх сурвалж: Монгол Улсын Гадаад харилцааны яам

Макро эдийн засгийн үзүүлэлт, гадаад худалдаа

Импортын гол нэрийн абраа, сая ам.доллороор (жил бүрийн эхний 10 сарын байдлаар)

Барааны бүлэг	2015 I-X	2016* I-X	2016 оны I-Хсарын импортын дүнд эзлэх хувь
Эрдэс бүтээгдэхүүн	786.0	561.3	20.3
Машин, механик төхөөрөмж, зурагт, цахилгаан хэрэгсэл, дүү хураагч, тэдгээрийн сэлбэг, эд анги	630.0	559.6	20.2
Авто, агаар, усан замын тээврийн хэрэгсэл, тэдгээрийн эд анги	302.5	388.4	14.0
Хүнсний бэлэн бүтээгдэхүүн	269.0	260.8	9.4
Хими, химийн үйлдвэрийн бүтээгдэхүүн	226.6	220.6	8.0
Үндсэн төмөрлөг, түүгээр хийсэн бүтээгдэхүүн	333.1	183.7	6.6
Хуванцар, каучук, түүгээр хийсэн эдлэл	121.0	115.9	4.2

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо

Макро эдийн засгийн үзүүлэлт, гадаад худалдаа

Экспортын гол нэрийн бараа, сая ам.доллороор (жил бүрийн эхний 10 сарын байдлаар)

Гол нэр төрлийн бараа	2015 I-X		2016* I-X		2016* I-X 2015 I-X		2016 оны 1-10 сарын экспортын дүнд эзлэх хувь
	Тоо хэмжээ	Үнийн дүн, сая ам.долл	Тоо хэмжээ	Үнийн дүн, сая ам.долл	Тоо хэмжээ	Үнийн дүн	
Ээсийн баяжмал, сая тонн	1.2	1 889.5	1.3	1 394.3	110.3	73.8	37.4
Нүүрс, сая тонн	11.6	468.5	18.7	609.6	161.7	130.1	16.4
Боловсруулаагүй буюу хагас боловсруулсан алт, тонн	9.5	356.6	11.0	444.9	115.6	124.8	11.9
Боловсруулаагүй газрын тос, сая баррель	6.6	327.8	6.6	270.2	99.8	82.4	7.3
Төмрийн хүдэр, баяжмал, сая тонн	4.0	187.4	5.0	200.4	125.6	107.0	5.4
Цайрын хүдэр, баяжмал, мянган тонн	82.9	100.4	106.1	119.2	128.0	118.8	3.2

ОХУ-ын Монгол Улстай хийсэн гадаад худалдааны эргэлт

2016 оны эхний 3 улирлын байдлаар, сая ам.доллороор

Бараа эргэлт	Бүгд	Үүнээс:	
		Экспорт	импорт
ОХУ бүгд	331 195,6	201 609,7	129 586,0
Үүнээс: Монгол Улстай хийсэн	661,9	635,6	26,3
Эзлэх хувь	0,2	0,31	0,02

Эх сурвалж: ОХУ-ын Холбооны гаалийн алба

ОХУ-ын Сибирийн холбооны тойргийн Монгол Улстай хийсэн гадаад худалдааны эргэлт 2016 оны эхний 3 улирлын байдлаар

Бараа эргэлт	Бүгд	Үүнээс:	
		Экспорт	импорт
Сибирийн холбооны тойрог, бүгд	22 571 462.4	18 479 382,1	4 092 080,3
Үүнээс: Монгол Улстай хийсэн	181 656,2	174 938,1	6 718,1
Эзлэх хувь	0,8	0,95	0,16

Эх сурвалж: Монгол Улсын Гадаад харилцааны яам

Монгол-Оросын гадаад худалдаа

2014-2016 онд, сая ам.доллороор

	Бараа эргэлт	2013	2014	2015
ОХУ Монгол Улс	Бүгд	1 623.6	1 610.9	1 097.9
	-экспорт	1 561.9	1 549.3	1 021.0
	-импорт	61.8	61.6	76.9
Эрхүү муж	Бүгд	318.9	143.2	55.5
	-экспорт	291.4	140.5	53.8
	-импорт	27.5	2.7	1.7
	Эзлэх хувь	19.6	8.8	5.0
Кемерово муж	Бүгд	50.0	242.4	146.1
	-экспорт	49.4	240.8	145.6
	-импорт	0.6	1.6	0.5
	Эзлэх хувь	3.1	15.0	13.3
Красноярскийн хязгаар	Бүгд	5.7	13.7	14.8
	-экспорт	5.4	13.1	14.4
	-импорт	0.3	0.6	0.4
	Эзлэх хувь	0.3	0.8	1.3

Эх сурвалж: Монгол Улсын Гадаад харилцааны яам

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо

Оросын эдийн засаг

Ирэх онд эдийн засгийн уналтаас гарна

Д.БААСАНХҮҮ (Монгол Улсаас ОХУ-д суугаа ЭСЯ-ны зөвлөх)

ОХУ нь 140 үндэстнээс бүрдсэн 146 сая хүн амтай, өнгөрсөн оны байдлаар хүн амын тоогоор дэлхийд есдүгээр байранд орсон байна. Сүүлийн жилүүдэд ядуурлын түвшин буурч байгаа ч Дэлхийн банкны сүүлийн үеийн мэдээгээр Оросын хүн амын 10.8 хувь нь ядуу байна. НҮБ-ын Хөгжлийн Хөтөлбөрийн Хүний хөгжлийн индексээр 188 орноос 50 дугаарт оржээ.

1991 оны эцсээр ЗХУ задарснаар ОХУ төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн эдийн засагт шилжсэн. 1999-2008 оны хооронд Оросын эдийн засаг жилд дунджаар долоон хувь өсч байсан. Нефть, байгалийн хийн салбарын олборлолт, уул уурхайн салбарт оруулсан хөрөнгө оруулалт нь энэ өсөлтийг бүрдүүлэгч гол хүчин зүйл болжээ.

2008-2009 оны дэлхийн эдийн засгийн хямралын улмаас ОХУ-ын эдийн засаг 2009 онд 7.8 хувиар буурсан ч түргэн сэргэсэн. 2010-2012 онд дотоодын нийт бүтээгдэхүүн /ДНБ/ дунджаар 4.1 хувь өссөн. Түүнээс хойш 2013 онд ДНБ-ий бодит өсөлт 1.3 хувь, 2014 онд 0.7 хувь болж саарсан бол 2015 онд 3.7 хувиар буурсан байна. Эдийн засгийн өсөлтийн энэ сөрөг хандлага нь АНУ, Европын холбоо зэрэг барууны орнуудаас тавьсан эдийн засгийн хориг арга хэмжээ, дотоодын хувийн хэрэглээ, хөрөнгө оруулалтын бууралтаас гадна бүтцийн өөрчлөлтийн шинэчлэлийн зогсонги байдал, хүн амын сөрөг динамикийн илрэл болно.

2015 онд ОХУ-ын ДНБ 1.3 их наяд ам.доллартай тэнцүү буюу дэлхийн нийт үйлдвэрлэлийн гурван хувийг үйлдвэрлэсэн 10 дахь том эдийн засаг байсан. ОХУ дэлхийн хуурай газрын наймны нэгийг эзэлдэг, байгалийн баялаг, түүний дотор эрчим хүчний эх үүсвэр, ой, усны асар их нөөцтэй. Газрын тос, байгалийн хийн үйлдвэрлэлээр дэлхийд хоёрдугаарт, эрчим хүчний үйлдвэрлэлээр дөрөвдүгээрт ордог. Дэлхийн эрчим хүчний хамгийн өндөр багтаамжтай орнуудын нэг юм. Нефтийн үйлдвэрлэл дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 20 орчим хувийг бүрдүүлж, нийт экспортын орлогын гуравны хоёр хувь, холбооны төсвийн орлогын 50 хувийг бүрдүүлдэг.

Орос Улс нь харьцангуй төрөлжсөн эдийн засагтай орон юм. Эдийн засагт нь үйлчилгээний салбар гол үүрэг гүйцэтгэдэг бөгөөд өнгөрсөн онд дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 62.3 хувийг бүрдүүлсэн байна. Үүний дараа аж үйлдвэр, уул уурхай, барилга, хөдөө аж ахуйн салбар орж байна.

ОХУ нь дэлхийн томоохон аж үйлдвэржсэн орны нэг юм. Нефть, байгалийн хий, уул уурхай, ховор металл боловсруулалт,

нисэх онгоцны үйлдвэр, сансрын хөлөг, зэвсэг, цэргийн техник үйлдвэрлэл, цахилгааны үйлдвэрлэл, цаасны үйлдвэр, машин тоног төхөөрөмжийн үйлдвэр, тээвэр, хөдөө аж ахуйн машины үйлдвэр зэрэг аж үйлдвэрийн гол салбарууд хөгжсөн.

2014 онд ОХУ нь дэлхийн долоо дахь том экспортлогч улс, 11 дэх том импортлогч улс болж байсан. 2015 оны нийт экспортын 62.8 хувийг уламжлалт бүтээгдэхүүн

болох түлш, шатахуун эзэлсэн. Газар зүйн байршлын хувьд 2015 онд нийт экспортын 39.9 хувь нь Европ, 20.9 хувь Ази руу гарсан бол ОХУ-ын нийт экспортын 11.7 хувийг ганцхан Голланд улс эзэлж байсан байна.

Олон улсын валютын сан, Дэлхийн банк зэрэг олон улсын банк санхүүгийн байгууллагын үнэлгээгээр энэ онд эдийн засгийн уналт 1.2 хувь болж саарах ба 2017 онд эдийн засаг сэргэж, нэг орчим хувийн өсөлттэй байх төсөөллийг гаргаад байна. Эдийн засгийн уналт үргэлжилж буй шалтгаан нь нефть, газрын тосны бүтээгдэхүүний үнийн уналт, төсвийн бодлогын зохицуулалт болон үргэлжилж буй эдийн засгийн хориг болно.

ОХУ-ын Эдийн засгийн хөгжлийн яамнаас 2035 он хүртэлх урт хугацааны Нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн төсөөллийг энэ оны 10 дугаар сард боловсруулсан. 2035 он хүртэлх төсөөллийн дагуу дараачийн 20 жилд Оросын эдийн засаг өнөөгийн зогсонги байдлыг даван туулах юм байна. Шинэ онд Оросын эдийн засаг уналтаас гарч дараачийн 20 жилд дунджаар хоёр хувь (1.7 хувиас 2.6 хувь хүртэл)-иар аажим өснө. Энэ нь дэлхийн эдийн засгийн дундаж өсөлтөөс 1.5 дахин доогуур төсөөлөл бөгөөд өсөлтийн нам түвшинд Орос улс ядуу орнуудын түвшинд очих таагүй дүр зураг харагдаж байгааг шинжээчид анхааруулж байна. Энэ хугацаанд ДНБ 1.5 дахин л өсөх бол хүн амын бодит орлого жилд 1.4 хувиар буюу 2021 онд 2013 оны түвшинд хүрч, 2035 онд уг түвшингээс 30 хувиар өсөх таамаглалтай байна.

Эдийн засгийн нөхцөл байдлыг сайжруулах урт хугацааны эдийн засгийн өсөлтийг нэмэгдүүлэхийн тулд ОХУ-ын эдийн засгийн хөгжлийн яамнаас үйлдвэрийн салбарыг дэмжих, шинэ техник, технологи, нано технологийг хөгжүүлэхэд онцгойлон анхаарч байна. Эдийн засгийн хоригийн орчинд дасан зохицох, улмаар нөлөөллийг саармагжуулах, шинэ зах зээл, түнш олох, хамтран ажиллах үйл ажиллагааг эрчимтэй явуулж байна. Оросын бизнесүүд ч хилийн чанадад стратегийн түнш хайх, хөрөнгө худалдан авах, өөрсдийн бараа бүтээгдэхүүнийг борлуулах боломжийг бүхий л талаар эрэлхийлж байна. ■

Шинэ түүхийн харилцаа Новосибирскийн цасан өвлөөс эхэллээ

Д.БЭХБАЯР

Тэд их баяртай байлаа. Оюутан цагийн гэгээн дурсамж нь сэргэж, Орос оронд сурч байсан үе нь нүдэнд нь илхэн харагдсан юм. Хоолыг нь амтархан идэж, орос хэлээр ус цас шиг ярьж, орос дуу аялан сэтгэл нь гэгэлзэн яваа монголчуудыг харахад надад сайхан санагдаж байсан. Эгээ л эх орондоо ирсэн юм шиг тийм л дотно уур амьсгалыг хэдэн өдрийн турш ОХУ-ын Новосибирск хотод харсан юм.

хоёр орны хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 95 жилийн ойн хүрээнд болж буй хамгийн том үйл явдал байв. УИХ дахь Монгол-Оросын бүлгийн дэд дарга Б.Энх-Амгалангаар ахлуулсан төр, хувийн хэвшил, урлаг спортын 200 орчим хүний бүрэлдэхүүнтэй баг Сибирийн нийслэлд айлчилсан нь сүүлийн 25 жил болоогүй томоохон арга хэмжээ байлаа. Төлөөлөгчдийн бүрэлдэхүүнд УИХ-ын гишүүн Б.Сарангэрэл, Ж.Бат-Эрдэнэ,

Д.Гантулга, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын дэд сайд Ё.Отгонбаяр, Хүнс, хөдөө ах ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн дэд сайд Ж.Сауле, гадаад харилцааны болон зам тээврийн хөгжлийн яам, Хөвсгөл, Завхан, Ховд, Увс, Баян-Өлгий аймгийн Засаг дарга нар, их, дээд сургуулийн захирал, шинжлэх ухааны доктор болон бизнесмэнүүд багтсан.

ОХУ-ын талаас Холбооны зөвлөлийн Эдийн засгийн бодлогын хорооны нэгдүгээр орлогч дарга Калашников Сергей Вячеславович ирж оролцсон юм. Новосибирск хотын удирдлагууд дөрвөн өдрийн турш монголчуудтай хамт байлаа. Тус хотын захиргаа ихээхэн сэтгэл гаргаж бэлтгэсэн нь арга хэмжээ бүрээс харагдана. Сибирийн бүсийн бизнесмэнүүд ч Монголыг

сонирхон, хамтарсан компани байгуулж, ажиллахыг хүсч буй нь илт.

Ер нь хоёр орны харилцааг шинэ түвшинд гаргах, эдийн засгийн худалдааны эргэлтийг нэмэгдүүлэхийг Монгол ч, хойд хөрш маань ч хүсч байна. Сергей Вячеславович хэлэхдээ “Бид хуучин эдийн засгийн харилцааг үргэлжлүүлэх бус үр ашигтай эдийн засгийн тогтолцоо, харилцан бие биенээ нөхдөг, баяжуулдаг, хамтран ажилладаг шинэ эдийн засгийн нөхцөл байдал бий болгох хэрэгтэй. Олон улсын интеграцчилалд эдийн засгийн ямар байр суурьтай оролцохоо хоёр орны хувьд тодорхойлох ёстой” хэмээн тэмдэглэсэн. ▶

ОХУ, Новосибирск хот

Сибирийн төв Новосибирскт өвөл хэдийнээ айлчилж, модод цагаахан өмсгөлөө өмсөн, иргэд нь дулаан хувцсандаа оржээ. “Гадаа хүйтэн ч бидний сэтгэл нартай байна”. Новосибирскт айлчилсан монголчуудын зорилго, хүсэл эрмэлзлийг бүрэн илэрхийлэх, цаашилбал хоёр орны харилцаанд шинэ хуудас нээх төдийгүй дотно харилцааг эргэн санагалзсан энэ үгийг УИХ-ын гишүүн Б.Энх-Амгалан Новосибирскийн ард иргэдэд хандан хэлсэн юм.

“Монгол, Оросын хамтын ажиллагаа – 2016” эдийн засгийн форум 10-р сарын 27-30-ны хооронд Новосибирск хотод боллоо. Энэхүү арга хэмжээ

► Тус форумын үеэр ахан дүүгийн бус түншлэлийн шинэ харилцаагаар цааш хамтран ажиллах гэдэг санааг их ярьсан. Өнөөдөр хоёр орны өндөр, дээд түвшний удирдлагуудын айлчлал ойр ойрхон болж байгаа нь томоохон ач холбогдолтой. Мөн дунд хугацаанд хамтран ажиллах хөтөлбөр, стратегийн харилцааны гэрээ байгуулсан байна. ОХУ-д визгүй зорчдог болсноор хоёр орны иргэдийн зорчих тоо эрс нэмэгдсэн. Бүс нутгийн, улмаар Хятад, Монгол, ОХУ-ын эдийн засгийн коридорын төсөл хэрэгжүүлэх зэрэг өндөр төвшний бодлого, ажлууд явж байгаа аж.

УИХ-ын дарга М.Энхболд “Новосибирскийн айлчлалаар түншлэлийн шинэ харилцааны алхмыг тавиад ирээрэй” хэмээн ажлын хэсгийн ахлагч Б.Энх-Амгаланд захижээ. Түүнийг энэ үүргээ сайн биелүүлээ гэж хамт явсан төлөөлөгчид үзэж байлаа. Монгол Улсаас ОХУ-д суугаа Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайд Б.Дэлгэрмаа “Богино хугацаанд бэлтгэсэн гэхэд төр, бизнес, шинжлэх ухаан хосолсон чуулга уулзалт амжилттай боллоо. Тохиолдлын байдлаар энэ хотыг сонгоогүй байх. Новосибирск нь ОХУ-ын шинжлэх ухааны том хот. Аж үйлдвэр, шинжлэх ухаан хөгжсөн, бүс нутгийн түвшинд хамтран ажиллах, бизнес хөгжүүлэх боломжтой газар. Форумын үр дүн гарна гэдэгт итгэлтэй байна” гэсэн юм.

Чуулга уулзалтын үеэр 20 заалт бүхий санамж бичигт УИХ дахь Монгол-Оросын парламентын бүлгийн дэд дарга, УИХ-ын гишүүн Б.Энх-Амгалан, ОХУ-ын Холбооны зөвлөлийн Эдийн засгийн бодлогын хорооны нэгдүгээр орлогч дарга Калашников Сергей Вячеславович нар гарын үсэг зурав.

“Энэ бол шинжлэх ухаан, аж үйлдвэр, эдийн засаг, бизнес, хөдөө аж ахуй, урлаг соёл, боловсрол зэрэг олон салбарт хамтран ажиллах санамж бичиг юм. Бидний ашиг сонирхол нэг цэгт огтлолцож буй учир дээрх санамж бичгийн дагуу ажлууд бодитоор

хэрэгжих болно. Улмаар бизнесийн харилцааг эрчимжүүлэх, хөгжүүлэх үүднээс гаалийн татварын талаар ярилцахаар боллоо. Асуудлуудаа эрэмбэлээд эхнээс нь шийдээд явахаар тохиролцлоо. Сибирийн, Новосибирск хотын удирдлагуудтай уулзахад Монгол Улстай эдийн засаг, бизнесийн харилцаагаа сэргээх, хамтрах сонирхол их байна. Хөрш оронд бизнесийн боломжууд ч бас их байна” хэмээн Б.Энх-Амгалан гишүүн онцолно билээ.

Улс төр, бизнесийн арга хэмжээнээс гадна Монголын урлаг соёлын үзүүлбэрүүдийг сибирчүүд шагшин хүлээж авсан. “Тал нутгийн салхи” тоглолтод Орос, Монголын бүжигчид хамтран бүжсэн нь урьдын дотно харилцааг улам сэргээж өгөв. Мөн 10 мянган хүний суудалтай спортын ордонд Орос, Монголын тамирчдын нөхөрсөг тэмцээн зохион байгуулсан. Монголын тамирчдаа Монгол Улсын хөдөлмөрийн баатар, гавьяат тамирчин Н.Түвшинбаяр ахлан оролцсон бол Оросын талаас тив дэлхий, олимпын аварга, шилдэг тамирчид оролцсон нь тэрхүү спортын ордныг үзэгчдээр дүүргэж чадав.

Мөн хүндэт зочдоор ОХУ-ын домог болсон олимпын олон удаагийн медальт 25 тамирчин Новосибирск хотноо ирж, тэмцээнийг үзэгчдийн суудлаас үзсэн нь оросууд манай хоёр орны найрамдалт харилцаанд маш их анхаарч эхэлснийг харуулж байлаа. Хөрш орнуудын харилцаанд шинэ хуудас, шинэ өнгө нэмэх шинэ түүхийн харилцаа Новосибирскийн цаст өвлөөс эхэллээ хэмээн хоёр талын төлөөлөгчид санал нэгтгэй дүгнэсэн билээ. ■

ОХУ, Новосибирск
2016.10.28

М.Энхболд: “Новосибирскийн айлчлалаар түншлэлийн шинэ харилцааны алхмыг тавиад ирээрэй” гэжээ

Удирдагч

Авилгатай тэмцэж буй В.Путиний туршлага

Х.БАТСУУРЬ (Эдийн засагч)

“Авилгатай тэмцэнэ гэдэг түр зуурын кампанит ажил биш урт хугацаанд, тууштай хэрэгжих улс төрийн бодлого юм...”.

В.В.Путин 2012 онд ОХУ-ын Ерөнхийлөгчийн ээлжит сонгуульд ялсныхаа дараа энэ үгийг хэлсэн байдаг. Чухам энэ л богинохон өгүүлбэрт Путиний амжилтын нууц бас утга учир оршиж буй юм. Тэрбээр 2000 онд анх Ерөнхийлөгчөөр сонгогдсон тэр л цаг мөчөөс эхлэн Орос гүрний доройтлын шалтгаан, өсөж өндийхийн саад тотгор нь Орос орныг балчиг намаг мэт сорон доош чангаах авилгын тор, тэр торыг нэхэгч олигархууд гэдгийг сайтар ойлгож алгуурхан боловч тууштай тэмцлийг эхлүүлсэн. Путиний авилгатай хийж буй тэмцлийг амжилтад хүргэсэн бодлогын чухал гурван онцлог нь:

Нэгдүгээрт, Авилгатай хийх тэмцлийг орой дээрээс нь эхлүүлэх буюу толгойноос нь эхэлж дарах,

Хоёрдугаарт, хууль эрх зүй дэх цоорхойг бөглөх,

зохистой өөрчлөлтийг тогтмол оруулах,

Гуравдугаарт, Хөрөнгийг байх ёстой газар нь, хууль ёсны эзнийх нь эзэмшилд байлгах.

Авилгыг устгая гэвэл орой дээрээс нь эхлүүл

Олон улсын туршлагаас үзэхэд авилгыг устгая гэвэл оройгоос нь эхлэх хэрэгтэй, ёроолд нь байдаг жижиг авилгын асуудалтай тэмцсэн нэр зүүх нь үр дүнгээ өгдөггүй гэдэг нь тодорхой харагддаг. Авилгатай тэмцэхийг зөвхөн амласаар ирсэн манай төрийн тэргүүн нараас ялгаатай нь Путин үүнийг маш сайн ойлгосон бөгөөд тэрбээр тэмцлийг “топ” оройноос нь эхлүүлсэн. Березовский, Гусинский, Ходорковский гээд авилга, хахуулийн толгой олигархуудын уналт одоо шинэ, сонин биш боловч Путиний амжилтын гараа, Орос орны хөгжин дээшлэх зам, мөрийн эхлэл байсан гэж дурсагдах учиртай. Тэгвэл өнөөдөр Улюкаев, Захарченко нар ►

Олон улсын
туршлагаас
үзэхэд
авилгыг
устгая гэвэл
оройгоос
нь эхлэх
хэрэгтэй

► ямар сонсогдож байна? Орой дээрээс нь, тийм ээ толгойг нь таствал их бие, сүүл нь ажиллагаагүй болно, ойлгомжтой тактик.

Саяхан, хэдхэн хоногийн өмнө Оросын эдийн засгийн хөгжлийн яамны сайдын алба хашиж байхдаа хоёр сая долларын авилга авч байгаад газар дээрээ гардуулсан Улюкаев гэгчийн асуудал авилга авсан төрийн ямар ч өндөр албан тушаалтанд өршөөл үгүй гэдгийг гэрчилсэн сануулга болсон. Мөн өнгөрсөн есдүгээр сарын 10-нд Оросын Дотоод хэргийн яамны харьяа Авилгатай тэмцэх газрын дарга, хурандаа Захарченкогийн байр, машинаас нийт 124 сая ам.доллартой тэнцэх доллар, евро, рубль гэсэн асар их бэлэн мөнгийг илрүүлэн хурааж Захарченког баривчилсан нь нэг талаас авилгын тор Оросын нийгэмд хаагуур хэрсэн, хэрхэн гүн нэвчсэн, ямар хэмжээтэй байгааг харуулсан бол нөгөө талаас авилгын торыг хаа ч байсан хэрчин тасалж, хэн ч байсан хуулийн дор авчирч чадах хүчтэй механизм ажиллаж байна гэдгийг тодоор харуулсан ажиллагаа болсон юм.

Улюкаев, Захарченко гэх авилгачид мөн оффшортонгууд байсан нь гайхаад байх зүйл биш бөгөөд төрийн өмчийн хувьчлалыг зүтгүүлэгч Улюкаев л гэхэд эхнэр болоод хүүгийнх нь нэр дээр Британийн Виржинийн аралд бүртгэлтэй Ronnieville Ltd гэх оффшор компанитай байсан бол Захарченко нь ойрын хамаатнуудынхаа нэр дээр Швейцарын болон гадны нэг бус банкинд, тэр дундаа Rothschild Bank, Dresdner Bank-уудад данстай байсан, мөн эдгээр дансаар их хэмжээний гүйлгээ хийгдсээр ирсэн нь илэрсэн юм.

Өнөөдөр Орост авилга ялангуяа дээд түвшин, элит гэгддэг хүрээнд эрс багассан бөгөөд сүүлийн 16 жилд Оросын нийгэм, эдийн засагт ажиглагдсан дэвшилт өөрчлөлтүүд, тухайлбал, ядуурал 28 хувиас 11 хувь болж буурсан, нэг хүнд ногдох ДНБ 11 дахин өссөн зэрэг үзүүлэлтийг бий болгоход авилгын эсрэг хийсэн амжилттай тэмцэл зохих хувь нэмрээ оруулсан нь гарцаагүй юм. Авилгыг дээрээс нь эхэлж нураах нь зөв, энэ нь үр дүнгээ өгдөг цорын ганц сайн арга гэдгийг Путиний ажиллагаа баталж буй юм.

Хууль эрх зүйн цоорхойг бөглөх, зохистой өөрчлөлтийг тогтмол оруулах шаардлагатай

Авилгатай хийж буй тэмцлийн үр дүн, улс төр эдийн засгийн нөхцөл байдлын өөрчлөлтөөс хамааран Путин хууль эрх зүй дэх цоорхойг бөглөж, зохих өөрчлөлтийг тогтмол хийж ирсэн. Эдгээрээс онцлон дурдвал, 2013 оны тавдугаар сараас хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлсэн “Хууль 79-ФЗ” буюу төрийн албан хаагч, хууль батлагч, улсын компанийн менежер, шүүгчид, тэдгээрийн эхнэр, насанд хүрээгүй хүүхдүүдийг гадаадад данстай байх, санхүүгийн ямар нэгэн хэрэгсэл эзэмших, оффшор бүртгэлтэй компанитай байхыг хориглосон хууль хамгийн үр дүнгээ өгсөн хууль болсон гэж үзэж болно. Энэ хууль

нэг талаас асуудлын орой руу, Оросын олигархууд руу чиглэсэн, төрд шургалсан баячуудыг шигшин шүүсэн ажиллагаа болж буй бол нөгөө талаас гадагш гарсан асар их баялгийг буцаан татах давхар зорилго агуулсан юм.

“Хууль 79-ФЗ” батлагдсанаар олны танил олон хүн гадаадад нуусан хөрөнгөө эх орондоо эргүүлэн авчирсан билээ. Тухайлбал, Оросын авилгын загалмайлсан эцэг Анатолий Чубайс Швейцарт гаргасан хөрөнгөө Орост буцаан оруулж ирэхээс өөр аргагүйд хүрсэн бол Ерөнхий сайдын орлогч Игорь Шувалов Британий Виржинийн арлууд дахь оффшор дансан дахь мөнгөө мөн л Орост буцаан авчирсан байна. Тухайн үед хууль батлагдсан даруйд Холбооны Зөвлөл буюу парламентын дээд танхимын Оросын тэргүүн баячуудын нэг Николай Ошанский тэргүүтэй 166 гишүүн, Дум буюу доод танхимын 15 гишүүн гадаад дахь хөрөнгөө эргүүлэн авчирсан гэсэн тоо байдаг.

Гэвч гадаад дахь хөрөнгөө эх нутагтаа авчирснаас сенатын суудлаа өгсөн нь дээр гэж үзсэн Гурьев, Молчанов, Бажанов, Ананьев зэрэг дээд танхимын гишүүд, мөн гадаад дахь хөрөнгөө авчрах хүсэлгүйгээс төрийн албанаас татгалзсан Чукоткийн амбан захирагч, алдарт олигарх Абрамович, Харилцаа холбооны яамны орлогч сайд Свердлов зэрэг төрийн өндөр албан тушаал хашиж байсан хүмүүсийг харахад “Хууль 79-ФЗ” хуульд Оросын нийгмийн дээд давхарга, олигархууд өөр өөрийнхөөрөө хандаж, хүлээн авсныг илтгэж буй юм.

Тийм ээ, хууль хүн бүхэнд таалагдах албагүй, тэр тусмаа хуулийг олигархуудын эрх ашигт нийцүүлэн батлах албагүй, тэгэх ч ёсгүй гэдгийг энэ хуулийн хэрэгжилт харуулсан төдийгүй их хэмжээний хөрөнгийг гаднаас эргүүлэн татаж төрийн албыг цэвэршүүлэх, эх оронч үзэл бий болгож төрдөө итгэх итгэлийг бэхжүүлэхэд ихээхэн хувь нэмэр болсон юм.

Хөрөнгө байх ёстой газраа, хууль ёсны эзнийхээ эзэмшилд байх нь шударга ёсны хэрэг

Путиний авилгын эсрэг тэмцлийн гурав дахь онцлог нь авилгачдыг барьж шийтгэхээс гадна тэдний хууль бусаар завшсан хөрөнгийг байх ёстой газарт нь байлгах, хууль ёсны эзнийх нь эзэмшилд өгөх арга хэмжээг шат дараалан авч буйд оршино. Улсын баялгийг гадагш зөөж гадаадад, оффшорт нуусан бол тэр байрлал тухайн баялгийн байх ёстой газар биш болж таарна. Мөн хэн нэгэн зальхай этгээд улсын үйлдвэрийг, эсвэл хэн нэгэн өөр хүний хөрөнгийг луйвардсан бол хөрөнгө хууль ёсныхоо эзний эзэмшилд очих ёстой гэсэн үг. Үүнтэй холбогдуулан ►

Путин: “Гадаад, дотоод, хаана ч авилга, хүлгайн замаар завшсан хөрөнгийг бид буцаан авчрах ёстой” хэмээн онцолсон нь түүний авилгын эсрэг тэмцлийн ээлжит нэгэн үе шат эхэлсэн гэж үзэж болно.

**Орос орныг торлоод,
дөрлөөд байсан
авилгатай хийх
тэмцэлд алгуурхан,
болгоомжтой боловч
тууштай, яван
чангарах бодлого
баримталсан нь
Путинийг амжилтад
хүргэсэн.**

► улсын сан хөмрөгт авилгачдаас буцаан авсан Лукойл компанийн хэргийг жишиг болгон дурдах нь зүй ёсны хэрэг бөгөөд өнөөдөр Оросын эдийн засгийн тулгуур болсон топ компаниудын 80 гаруй хувь нь улсын эзэмшлийн компаниуд байгаа нь “Өмч хууль ёсны эзнийхээ эзэмшилд байх ёстой” гэсэн Путиний бодлогын үр дүн юм. Дээр дурдсан “Хууль 79-ФЗ” ажиллагаа ч энэ бодлогыг хэрэгжүүлэх нэг арга хэрэгсэл байсан. Путин 2016 оны нэгдүгээр сарын 26-нд Ерөнхийлөгчийн дэргэдэх Авилгатай тэмцэх зөвлөлийн хуралдаанд оролцож хэлсэн үгэндээ “Гадаад, дотоод, хаана ч авилга, хулгайн замаар завшигдсан хөрөнгийг бид буцаан авчрах ёстой” хэмээн онцолсон нь түүний авилгын эсрэг тэмцлийн ээлжит нэгэн үе шат эхэлсэн гэж үзэж болно.

Дотоодын хууль эрх зүйн орчинд шийдэгдэх асуудлын хувьд харьцангуй боломжтой. Тухайлбал, 2015 онд Орост шүүхээр шийдэгдэж буцаан олгохоор тогтоогдсон 15.5 тэрбум рублиас одоогоор 588 сая рубль буцаан олгогдсон гүйцэтгэлтэй байгаа нь даруухан боловч цаашид улам өргөжин тэлэх дэвшил юм. Путиний хэлсэн үгнээс бид “гадаад” гэсэн үгийг онцлон анхаарах ёстой. Учир нь Оросын авилгачид, олигархууд үндэснийхээ асар их баялгийг гадаадад гаргачихаад байгаа билээ. Саяхны нэгэн судалгаагаар ойролцоогоор 800 тэрбум ам.доллар буюу Оросын одоогийн ДНБ-ий 60 хувьтай тэнцэх хэмжээний хөрөнгө оффшорт нуугдаж байгаа гэсэн бөгөөд энэ их хөрөнгө Оросын элит гэгддэг цөөн тооны хүний мэдэлд байсаар байгаа юм.

“Хууль 79-ФЗ” нь цагаа олсон ажиллагаа болсон бөгөөд үр дүнд нь гадагш гарсан асар их хэмжээний хөрөнгийг эргүүлэн татаж чадсан. Төрийн албанаас татгалзах замаар, эсвэл хууль эрх зүй дэх орон зайг ашиглан хуулийн гадна үлдэж чадлаа гэж бодож байгаа нөхдийн хувьд бол эндүүрсэн хэрэг. Путиний авилгатай тэмцэх дараачийн шатны бодлого хаагуур хэрхэн ирэхийг мэдэхгүй, гэхдээ тэр авилгад, авилгачдад орон зай үлдээхгүй.

Дүгнэлт болоод санамжууд

Путиний авилгын эсрэг хийсэн амжилттай тэмцэл Оросын нийгэм, эдийн засагт гарсан дэвшилт өөрчлөлтүүдийг бий болгосон нэгэн хүчин зүйл байсан юм. Би энд олон улсын авилгын хэмжүүр гэгддэг Транспаренси Интернэшнлийн индекс, зэрэглэлийг ашиглахыг хүссэнгүй, яагаад гэвэл энэ байгууллага асуудалд бодитой бус, улс төрийн өнцгөөс хандах хандлага ажиглагддагаас тэр. Авилга гэдэг улс орныг дотроос нь идэж аажмаар мөхөлд хүргэдэг аймшигт үр дагавартай, тиймээс авилгыг

устгах гарцаагүй шаардлага бий. Гэвч нөгөө талаас авилгын эсрэг болгоомжгүйгээр хийсэн тэмцэл нь улстөрчийг унагаж, төрийг мөхөөж, улсыг сүйрэлд хүргэх эрсдэл дагуулдгийг санах ёстой. Ийм л эрсдэл дээр тоглолт хийх, хийхийг зэхсэн гадаад, дотоодын хүчнүүд цөөнгүй байгаа гэдгийг Путин юу эс андах вэ. Өнөөдөр олон улсын түвшинд Путин болоод Орос улсын хөгжил, хүчирхэгжилтэд таагүй хандагч “недруг”-ууд цөөнгүй байгаа нь бодит зүйл юм.

Путин ба Орос улс

Хэдийгээр олон улсад үүссэн нөхцөл байдал, Оросын эсрэг барууныхны авч буй улс төр, эдийн засгийн хориг арга хэмжээний улмаас сүүлийн хоёр жил Оросын эдийн засгийн үзүүлэлтүүд хүлээгдэж буй үр дүнд хүрэхгүй, бууралттай гарч буй ч Путиний 12 жил Ерөнхийлөгч, дөрвөн жил Ерөнхий сайдын албанд засагласан 16 жилийн эхний 13 жилд нь нийгэм, эдийн засгийн гайхам өөрчлөлт, дэвшилүүд бий болсон юм. Үүнд Путин Ерөнхийлөгчөөр анх сонгогдохын өмнөх 1999 он болоод түүний засаглалын үе дэх эдийн засгийн өсөлтийн оргил үе болох 2013 оныг харьцуулахад: ДНБ 195 тэрбумаас 2.230 тэрбум ам.долларт хүрч 11.4 дахин өссөн, ДНБ-ий 78 хувьд хүрч байсан Засгийн газрын өр дөнгөж найман хувь болж буурсан, нэг хүнд ногдох ДНБ 1320 ам.доллараас 14,800 ам.долларт хүрч мөн л 11 дахин өссөн бөгөөд эдийн засгийн салбарт гарсан эдгээр гайхам үзүүлэлтээс гадна улс төр, нийгмийн зарим хүндрэлтэй асуудал амжилттай шийдэгдэж, Орос улс дэлхийн тавцанд тэргүүлэх гүрний эгнээнд буцаж ирсэн юм. Улс төрийн зорилгоор л биш бол, атаархлаар л биш бол үгүйсгэж болохооргүй ийм гайхалтай амжилтууд нь авьяаслаг, мэргэн удирдагч Путиний эх орон, ард түмнийхээ төлөө гэсэн мятаршгүй зүтгэл, чин сэтгэлийн тэмцлийн үр дүн юм. АНУ, Европын холбооноос Оросын эсрэг авч буй хориг арга хэмжээ болоод дэлхийн зах зээл дээр газрын тосны үнэ огцом унасан үзэгдэл нь нэг талаар тус улсын эдийн засагт ихээхэн хүндрэл, дарамт учруулж буй ч нөгөө талаар оросуудад өвдөлтийг мэдрүүлснээрээ тэдэнд эдийн засгийн хувьд барууныхнаас хараат байгаа байдалдаа дүгнэлт хийх, нийгэм, эдийн засгийн суурь тогтолцоо, хөгжлийн стратегийн бодлогодоо томоохон өөрчлөлт оруулах зоригтой алхам хийх боломж олгож байгаа юм.

Орос орныг торлоод, дөрлөөд байсан авилгатай хийх тэмцэлд алгуурхан, болгоомжтой боловч тууштай, яван чангарах бодлого баримталсан нь Путинийг амжилтад хүргэсэн. Гэхдээ бүрэн ялалт хараахан ирээгүй, аян зам урт, тэмцэл амжилттай үргэлжилж байна гэдгийг санах хэрэгтэй. Авилга бол түүний өргөн фронтоор хийж буй тэмцлийн зөвхөн нэг л хэсэг. Путин агуу удирдагч, авьяаслаг улстөрч, шалгарсан тэмцэгч гэдгээ нэгэнт харуулсан. Тэр бол дэлхийн хүн, зөвхөн Орос орон бус дэлхийн олон улс, ард түмнүүд түүнд итгэл найдвараа тээж байгаа. Тийм ээ, түүнд итгэж болно, мөн түүний амжилтад эргэлзэхгүй байж болно. ■

Төмөр зам

Д.Жигжиднямаа: УБТЗ бол Монгол-Оросын найрамдалт харилцааны амьд түүх юм

“Улаанбаатар төмөр зам” /УБТЗ/ хувь нийлүүлсэн нийгэмлэгийн дарга Д.Жигжиднямаатай төмөр замын өнөөгийн хөгжил, ирээдүйн төлөвийн талаар ярилцлаа.

-Энэ жил Монгол Улс, ОХУ-ын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 95 жилийн ой тохиож байна. УБТЗ бол Монгол-Оросын найрамдалт харилцааны амьд жишээ гэж хэлж болно. Энэ талаар та сэтгэгдлээ хуваалцана уу.

- ОХУ бол Монгол Улсын тусгаар тогтнолыг анх түрүүнд хүлээн зөвшөөрсөн манай их хөрш төдийгүй манай улсын хөгжилд үнэлж баршгүй их хувь нэмрээ оруулсан улс. Үүний амьд, тодорхой жишээ бол УБТЗ юм. Төмөр замгүйгээр аливаа улсын хөгжлийг төсөөлөхийн аргагүй. Энэ утгаараа Монгол-Оросын хувь нийлүүлсэн УБТЗ нийгэмлэг манай улсын хөгжилд маш том хувь нэмэр оруулсан. Өнөөдөр ч УБТЗ энэ үүргээ нэр төртэй гүйцэтгэсээр байна. Бид бүхэн Монгол-Оросын харилцааны түүхэн амьд жишээ болсон энэхүү харилцаагаа эрхэмлэн авч явах ёстой. Энэ дашрамд УБТЗ-д ажиллаж байсан болон ажиллаж байгаа орос анд нөхдөдөө Монголын үе үеийн төмөр замчдын өмнөөс баярлаж талархсан сэтгэлээ илэрхийлье.

-Та УБТЗ нийгэмлэг анх байгуулагдсан түүхийн талаар товч сонирхуулна уу.

-БНМАУ-ЗСБНХУ-ыг холбосон төмөр зам барих

тухай анхны яриа хэлцэл 1946 оноос эхэлж, дараа жилтээ нь төмөр зам барих ажил эхэлсэн түүхтэй. Улмаар 1949 оны зургадугаар сарын 6-нд хоёр улсын Засгийн газар хооронд Монгол-Оросын хувь нийлүүлсэн УБТЗ нийгэмлэг байгуулах хэлэлцээрт гарын үсэг зурснаар УБТЗ-ын түүхийн хуудас эхэлсэн. Өнгөрсөн 70 шахам жилийн хугацаанд УБТЗ-ын сүлжээ улам бүр өргөжин тэлж, хөдлөх бүрэлдэхүүн, суурь бүтэц, техник технологийн хувьд үлэмж бэхжин хөгжиж ирсэн.

Өнөөдөр УБТЗ нийгэмлэг нь 80 гаруй өртөө зөрлөг бүхий 1815 км урт төмөр замтай, 15 000 шахам ажилчин, албан хаагчтай өнөр “айл” болжээ. Монгол Улсын зам тээврийн тэргүүлэх салбарын нэг болсон УБТЗ ийм түвшинд хүрсэн нь Монгол-Оросын найрамдалт харилцааны үр шим юм. Манай улсыг үсрэнгүй хөгжил дэвшилд хүргэхэд асар их үүрэг гүйцэтгэсэн тус төмөр замыг Оросын ард түмэн барьж ашиглалтад оруулаад зогсоогүй УБТЗ-ын материаллаг баазыг бэхжүүлэх, үндэсний боловсон хүчнийг сургаж бэлтгэхэд үнэлж баршгүй хувь нэмрээ оруулсныг онцлон дурдах нь зүйтэй.

Өнөөдөр Монгол-Оросын найрамдалт харилцааны уламжлалыг хадгалан авч яваа УБТЗ цаашид ч хоёр орны харилцааг гүнзгийрүүлэн хөгжүүлэхэд бодит жишээ болсоор байх болно гэдэгт итгэл дүүрэн байна.

-Монгол Улсын төмөр замыг Ази-Европыг холбосон тээврийн гол коридоруудын нэг гэж дэлхий нийтээр харах болсон тухай бичих боллоо. Манай улсын нутгаар дамжин өнгөрөх транзит тээврийн урсгал өнөөдөр ямар түвшинд байна вэ?

-Ази, Европ тивийг холбосон төмөр замын хамгийн дөт коридорыг УБТЗ нийгэмлэг дангаараа эзэмшиж байна. Энэ бол бидний давуу тал. Гэвч өнөөдөр Монголын нутгаар дамжин өнгөрөх транзит тээврийн урсгал санасан хэмжээнд хүрэхгүй байна. Өнөөдрийн байдлаар УБТЗ-ын нийт ачаа эргэлтийн 20,3 хувийг, орлогын 23,0 хувийг транзит тээвэр бүрдүүлж байна. Жилдээ хоёр сая тонн ачаа Монголын нутгаар дамжин өнгөрч байгаагийн ихэнх хэсгийг ОХУ-аас Хятад руу тээвэрлэж байгаа мод, модон бүтээгдэхүүн эзэлж байна.

Транзит тээврийн тооцоо нь Олон улсын төмөр замуудын хамтын ажиллагааны байгууллагын гишүүн орнуудын нэгдсэн тарифын дагуу хийгддэг. Гэхдээ манай улсын хувьд транзит тээврийг нэмэгдүүлэхийн тулд үнэ тарифын ухаалаг, уян хатан бодлого барьж, үйлчилгээнийхээ чанарыг сайжруулж өөрийн нутгаар

► цөөн цагийн дотор хурдан шуурхай дамжин өнгөрөх нөхцөлөөр хангахад анхаарах нь чухал юм. Түүнчлэн манай улсын төдийгүй хөрш орнуудын тээврийн тариф ч гэсэн транзит тээврийн урсгалд нөлөөлдөг учир бид ОХУ-ын талд хөнгөлөлттэй үнэ зарлаж өгөхийг хүссэн байгаа. Бид ч транзит тээврийг хөхиүлэн дэмжих чиглэлээр олон улсын тарифаас доогуур тодорхой хэмжээний хөнгөлөлтийг ОХУ, Хятад улсад үзүүлдэг.

Саяхан БНХАУ-ын Хөгжил шинэтгэлийн хорооноос ОХУ болон Европын орнууд руу тээвэрлэж буй чингэлгийн ачааг гурван хэсэгт бүсчлэн хувааж, Хятадын төвийн хэсгийн чингэлгийн ачааг манай улсын нутгаар дамжин өнгөрүүлэх шийдвэр гарсан нь төрийн зохицуулалтаар транзит тээврийг нэмэгдүүлэх боломж байгааг харууллаа.

Дамжин өнгөрөх транзит тээвэр нь Монгол Улсад орж ирэх валютын урсгалыг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой учраас бид онцгой анхаарах болно. Бид 2016 онд 140 чингэлгийн галт тэргийг өөрийн нутгаар дамжин өнгөрүүлж байсныг 2000 хүргэх том амбицтай ажиллаж байна.

-УБТЗ-ын суурь бүтэц дээгүүр дамжин өнгөрөх нийт ачаа тээвэр нэмэгдэхийн хэрээр төмөр замын нэвтрүүлэн өнгөрүүлэх чадавхыг дээшлүүлэх шаардлагатай болно. Энэ талаар хэрхэн анхаарч, ямар зорилттой ажиллаж байна вэ? Хос төмөр замын асуудлыг ч их сөхөж ярих боллоо.

-УБТЗ-ын суурь бүтцийн хүчин чадал нь жилд 25 сая тонн ачаа тээвэрлэх хүчин чадалтай гэсэн тооцоо байдаг. Өнөөдөр УБТЗ

жилдээ 20 сая тонн ачаа тээвэрлэж байна. Ингээд үзэхээр цаана нь дахиад 5.0 сая тонн ачаа тээвэрлэх нөөц байна гэсэн үг. Гэхдээ сүүлийн үед уул уурхайн бүтээгдэхүүний үнэ дэлхийн зах зээл дээр эргээд өсч байгааг дагаад эдийн засаг сэргэвэл энэ 5.0 сая тонноос ч илүү ачаа тээвэрлэх шаардлага гарна. Тийм учраас бид нэн түрүүнд их засвар огт хийгээгүй үлдсэн 400 км замаа засах, замаа хүчжүүлж даацыг нь нэмэгдүүлэх гээд тээх, нэвтрүүлэх хүчин чадлаа нэмэгдүүлэх чиглэлээр хийх ажил их байна.

Хос төмөр замтай болох шаардлага яг өнөөдөртөө алга байна. Өөрөөр хэлбэл, ийм их хэмжээний тээвэрлэх ачаа байхгүй байна. Хөрөнгө оруулагч нар ч баталгаатай ачааны хэмжээнд тулгуурлаж хөрөнгө оруулах эсэхээ шийддэг. Гэхдээ Орос болон Европын орнуудын Хятадтай хийх худалдааны эргэлт жилдээ 650 тэрбум ам. долларт хүрч байгаа гэсэн мэдээ байна. Далайн тээврээр голчлон хийгдэж байгаа энэхүү худалдааны эргэлтийг татаж чадвал транзит тээвэр огцом нэмэгдэх юм.

-Та УБТЗ-ын дарга болоод удаагүй байгаа. Ажлаа хүлээж аваад тулгамдсан ямар асуудлуудад анхаарч байна вэ?

-УБТЗ-ын үйл ажиллагааг хэвийн, тогтвортой

явуулахад саад болж байсан тулгамдсан гол асуудлын нэг бол УБТЗ-ын импортоор оруулж ирж байгаа дизель түлшинд ногдуулж байсан онцгой албан татвар байдаг. Энэ асуудлаар УИХ-ын тогтоол гарч УБТЗ-ын импортоор оруулж ирж буй дизель түлшийг 2017 оны нэгдүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн онцгой албан татвараас чөлөөлөхөөр болсон. Гэсэн ч 2016 онд хуримтлагдсан 31,4 тэрбум төгрөгийн онцгой албан татварын өрийн асуудлыг яах вэ гэдэг асуудал үлдэж байгаа. Үүнийг шийдэхэд гол анхаарлаа хандуулж ажиллалаа. Саяхан УИХ-ын Эдийн засгийн байнгын хорооны хуралдаанаар төмөр замын асуудлыг хэлэлцэхэд энэ асуудлыг оруулж танилцуулсан. Тус байнгын хороо тогтоолын төсөл боловсруулж хэлэлцээд хорооныхоо гишүүдийн дийлэнх олонхийн саналаар баталж УИХ-аар хэлэлцүүлэхээр болсон. Энэ асуудлыг нааштайгаар шийдэж чадвал, 2017 онд УБТЗ санхүүгийн хувьд дарамтгүй хэвийн ажиллахад их тус болох юм.

-Та байгууллагынхаа ирээдүйг хэрхэн харж байна вэ?

-УБТЗ бол Ази, Европыг холбосон төмөр замын хамгийн дөт коридорыг дангаараа эзэмшиж байгаа хоёр улсын хувь нийлүүлсэн нийгэмлэг. УБТЗ-ын хувьд энэ гол замаас ашиг олох асар их боломж харагддаг. Транзит тээвэр болон дотоодын ачаа тээврийг хөгжүүлэх сайхан боломж бий. Ямар ч гэсэн ойрын 50 жилд УБТЗ-аас илүү хүчтэй өрсөлдөгч гарч ирэхгүй байх. Зах зээлд хүчтэй өрсөлдөгч байхын тулд УБТЗ өөрийн төмөр замын сүлжээг өргөтгөх, нэвтрүүлэн өнгөрүүлэх хүчин чадлаа нэмэгдүүлэх, техникийн шинэчлэл хийх зэргээр өрсөлдөх чадвараа дээшлүүлэх чиглэлээр хийж, хэрэгжүүлэх урт хугацааны цогц ажлууд байгаа.

УБТЗ тээх, нэвтрүүлэх хүчин чадлаа нэмэгдүүлэх, техникийн шинэчлэлийг 2030 он хүртэл хийх урт хугацааны хөтөлбөр боловсруулж дуусаад удирдах дээд байгууллага болох Ерөнхий хорооны хуралд танилцуулахад бэлэн болоод байна. УБТЗ-ыг хөгжүүлэх урт хугацааны энэ хөтөлбөрт төмөр замынхаа нэвтрүүлэх хүчин чадлыг үе шаттайгаар өсгөж жилд 100 сая тонн ачаа тээвэрлэх хэмжээнд хүргэхээр төлөвлөсөн.

-Одоогийн бүтэц, зохион байгуулалтыг та өөрчлөх шаардлагатай гэж үзэж байна уу?

-Монгол-Оросын хувь нийлүүлсэн “Улаанбаатар төмөр зам” нийгэмлэгийг хоёр улсын Засгийн газар байгуулаад 70 шахам жилийн хугацаа өнгөрчээ. Энэ хугацаанд бүхэл бүтэн нийгмийн тогтолцоо үндсээрээ өөрчлөгдөж, манай хоёр улс хоёулаа чөлөөт зах зээлийн харилцаанд шилжээд багагүй хугацааг туулсан байна. Тийм учраас УБТЗ-ын бүтэц, зохион байгуулалтыг зах зээлийн өнөөгийн нөхцөлд нийцүүлж өөрчлөн зохион байгуулах цаг нь болсон гэж үзэж байна. Товчхоноор хэлбэл, орчин үеийн компани болгон өөрчлөх нь зүйтэй. Энэ саналаа Ерөнхий хороондоо танилцуулах болно.

Ер нь Монгол-Оросын Засгийн газар хооронд байгуулсан 1949 оны гэрээг өөрчлөх асуудлаар бол Монгол Улсын Засгийн газраас ажлын хэсэг гараад Оросын талд холбогдох саналуудаа тавиад ажиллаж байна. ■

УБТЗ-ыг хөгжүүлэх урт хугацааны энэ хөтөлбөрт төмөр замынхаа нэвтрүүлэх хүчин чадлыг үе шаттайгаар өсгөж жилд 100 сая тонн ачаа тээвэрлэх хэмжээнд хүргэхээр төлөвлөсөн.

НК “РОСНЕФТЬ” болон “СОД МОНГОЛ ГРУПП”-ийн хамтарсан үйлдвэр Олон улсын чанарын конвенцийн шагнал хүртэв

Олон улсын нислэгийн аюулгүй байдлын шаардлагыг бүрэн хангасан чанартай, найдвартай онгоцны шатахуунаар агаарын хөлгүүдийг сумлах зорилго бүхий Монгол-Оросын хамтарсан “Мэргэван” ХХК-ийн гүйцэтгэх захирал Виктор Санжиевич Лобанов шагнал гардан авч байгаа нь.

ЛАВЛАГАА:

“НК “Роснефть” Нээлттэй хувьцаат нийгэмлэг нь (охин нийгэмлэг болох “РН-Аэро” Хязгаарлагдмал хариуцлагатай нийгэмлэгээр дамжуулан) Монголын түнш нартайгаа (“Сод Монгол групп” ХХК үйлдвэрлэлийн групптэй) хамтран 50/50 хувийн оролцоотой “Мэргэван” ХХК хамтарсан үйлдвэрийг “Чингис хаан” нисэх онгоцны буудалд 2009 онд байгуулж, орчин үеийн үйлдвэрлэлийн хүчин чадлыг суурилуулснаар Монгол Улсын нисэх онгоцны түлшний хэрэгцээг хангаж байгаа юм.

Эрх тэгш байх үндсэн дээр “РН-Аэро” Хязгаарлагдмал хариуцлагатай нийгэмлэг (НК “Роснефть” компанийн охин нийгэмлэг) болон Монголын “Сод Монгол групп”-ийн өмчлөлд байдаг “Мэргэван” ХХК хамтарсан үйлдвэр нь энэ оны гуравдугаар сарын 20-нд Женев хотноо болсон Олон улсын чанарын XVIII конвенцийн үеэр Century International Quality ERA (Зууны олон улсын чанарын) шагнал хүртлээ.

Олон улсын Сонгон шалгаруулах хороо нь “Мэргэван” ХХК-ийг өндөр түвшинд үйлчилгээ үзүүлдэг компани хэмээн тодорхойлсон байна. Ялагчдыг тодруулах гол шалгуурууд дотор чанар, тогтвортой өсөлт, үйлчлүүлэгчдийн сэтгэл ханамж, мэргэжлийн давуу чанар, шинэ санаа болон манлайлал гэсэн үзүүлэлтүүдийг багтаажээ. Олон улсын чанарын конвенци нь жил бүр олон улсын бизнесийн төлөөлөгчдийг цуглуулан, үзүүлж буй үйлчилгээнийх нь чанарт үнэлэлт дүгнэлт өгдөг билээ. Энэ жилийн ёслолын ажиллагаанд 74 орны компаниудын төлөөлөгчид оролцсон юм.

Шинжлэх ухаан

Оросын цахиурын хөндий буюу Сколково

Дэлхийн анхны технопарк буюу технологийн парк нь үсрэнгүй технологийн өлгий нутаг АНУ-ын Цахиурын хөндийд анх үүсжээ. 1950-аад оны үед Стэнфордын их сургууль санхүүгийн хүндрэлээс гарахын тулд 32 ам км талбай бүхий эзэмшил газраараа мөнгө олохоор шийдвэрлэснээр энэхүү түүх эхэлдэг. Хэдийгээр энэ газар Их сургуулийн өмч байсан ч түүнийг худалдах эрх тус сургуульд байсангүй. Тиймээс эл

Мэтт Маркс нэгэн судалгааныхаа дүнг танилцуулсан бөгөөд түүний дүгнэснээр дэлхийн энэхэн хэсэгт технологийн тэсрэлт болсон нь хууль тогтоомжтой ч холбоотой болж таарав. Тухайлбал, Калифорни нь Өрсөлдөөнөөс татгалзах тухай хэлэлцээр үйлчилдэггүй АНУ-ын цорын ганц муж аж.

Энэхүү хэлэлцээрээр аливаа хүн ажлаасаа халагдсан тохиолдолд өмнө нь эрхэлж байсан ажил, бизнестэй нь адилхан ажлын санал ирвэл хүлээж авах эрхгүй байдаг байна. Уг хуулийг зөрчвөл шүүхээс хариуцлага хүлээлгэдэг аж. Харин эл хязгаарлалтаас татгалзсанаар тус муж улс ажил албаа сонгох эрх чөлөөг эрж хайсан авьяастнуудыг татах гол төв нь болжээ.

Оросын шинэчлэлийн өргүүр шат

Өнөөдөр дэлхий даяар 700 гаруй технопарк байгаа бөгөөд Оросын хувьд АНУ-ын дараа өөрийн технопаркуудыг инновацийн бизнесийн экосистемд нэгтгэх ажлыг төрийн түвшинд эхлүүлсэн орнуудын нэг гэгддэг. Энэ зорилтыг хэрэгжүүлэх үүрэгтэй Сколковогийн багийнхан технопаркаа байгуулахдаа Сингапур, Солонгос, Хятад зэрэг олон орны алдаа оноог судалж, тэдний мэдлэг, туршлагаар зэвсэглэснээр дэлхийн технопаркуудын даацтай өрсөлдөгч болохоор зорьж байгаа аж. Тэд технологийн хөгжлийн тэргүүлэх чиглэлүүд болох био-анагаах ухаан, эрчим хүчний хэмнэлт, мэдээллийн технологи, телекоммуникац, сансрын технологи болон цөмийн эрчим хүчний чиглэлээрх инновацийг дэмжин ажиллах юм.

Инновацийн төвийн төслийн талаар тухайн үед Ерөнхийлөгч байсан Дмитрий Медведев 2010 онд анх мэдэгджээ. Тэрбээр “Сколково”-г эдийн засгийн шинэ бодлогынхоо туршилтын томоохон талбар, АНУ-ын Цахиурын хөндийтэй адил ирээдүйн хотын загвар хэмээн харж байв. “Сколково” төслийг Оросын эдийн засгийг өндөр түвшинд гаргах шинэчлэлийн өргүүр шат /лифт/ байхаар тооцон боловсруулсан гэдэг. “Орос оронд эдийн засгаа төдийгүй эдийн засгийнхаа технологийн хөгжлийг ч шинэ шатанд гаргах инновацийн лифт зайлшгүй шаардлагатай бөгөөд Оросын шинжлэх ухаан дэлхийн шинжлэх ухаантай интеграцчиглагдах ёстой” гэж Сколковогийн сайтад төслийнхөө зорилтыг тодорхойлсон байна. Харин Д.Медведев эл зорилтыг илүү тодорхой болгож “шинэ арга, технологи боловсруулах, тэдгээрийн үр дүнг **арилжин борлуулах** нөхцөл бүрдүүлэх” хэмээн томьёолжээ. Онолын хувьд Сколково нь Оросын шилдэг оюун ухаан гадагшлах урсгалыг хаах, хилийн чанад дахь гадаад, дотоодын өндөр түвшний мэргэжилтнүүдийг даллан дуудах иж бүрэн цогцолбор болох ёстой аж. Эндхийн ажилтнуудад Сколковод гэр бүлийнхээ хамт удаан хугацаагаар аж төрөх таатай орчин бүрдүүлэхийн тулд гааль, татвар, визийн гэхчлэн олон төрлийн хөнгөлөлт үзүүлж, орон сууц, нийгмийн цогц үйлчилээгээр хангах юм. ▶

Оросын анхны жолоочгүй автобус “Матрешка”

газарт Стэнфордын аж үйлдвэрийн парк байгуулах, байр саваа түрээслүүлэхээр шийдвэрлэхдээ зөвхөн технологийн компаниудад л түрээслүүлнэ гэдэг нэг чухал болзол тавьжээ. Түүнээс хойш Стэнфорд төгсөгчид ажилгүй хоцрох, тус сургууль чадварлаг мэргэжилтнээр дутагдахын зовлон үгүй болсон гэдэг.

Судлаачдын үзэж байгаагаар авьяас чадвартай хүмүүс нэг дор цуглаж, эрдэм шинжилгээний төвтэйгөө ойр байсан нь алс хэтдээ энэхүү хөндийд Google, Apple зэрэг технологийн аваргууд үүсэх урьдач нөхцөл болсон аж. Дэлхий дээрх технологийн компаниудын хамгийн цул нягтралтай газар өнөө хүртэл чухам энд л байгаа билээ. 2015 онд Массачусетсийн технологийн дээд сургуулийн дэргэдэх менежментийн Sloan сургуулийн профессор

► Ирээдүйн ухаалаг хот

Манай сэтгүүлийн сурвалжлах багийг Сколковод очих үеэр Оросын эв нэгдлийн баяр таарч орон даяар амарч байсан тул шинэ хотын өдөр тутмын амьдралын хэмнэлийг мэдрэх завшаан бидэнд тохиогоогүй билээ. Их хотоос зайдуу, ой мод, нуур усандаа ойр хөдөөрхүү нам гүм орчинд өвөрмөц хэлбэрийн хоёр барилга торойж харагдах бөгөөд ойр хавьд нь баригдаж буй барилгууд нь орон сууцны хороолол, цэцэрлэг, харин хоёр том барилга нь “Гиперкуб”, “Матрёшка” хэмээх хөгжилтэй нэртэй болохыг Сколковогийн Шинжлэх ухаан, технологийн институтын гадаад харилцааны ахлах менежер Александр Золотарев бидэнд тайлбарласан юм.

Москва орчмын Можайск районы 400 орчим га талбай бүхий энэхүү нутаг дэвсгэрт цогцлох шинэ хотын бүтээн байгуулалт өнөөдөр эхлэлийн шатандаа л явж байгаа аж. Энд 15 мянга орчим хүн оршин суухаар төлөвлөсөн бөгөөд үүн дээр 7000 хүн өдөр бүр Инновацийн төв дэх ажилдаа ирж байх юм. 2020 он гэхэд хоёр сая гаруй ам метр талбайд үйлдвэр, үйлчилгээ, оффисын болон орон сууцны барилга баригдаж, Инновацийн төвд 35 мянган хүн ажиллана хэмээн тооцоолж байна.

Ирээдүйн хотыг төлөвлөхдөө оршин суугчдынх нь ажиллаж амьдрах орчин, сургууль, цэцэрлэг, дэлгүүр, эмнэлэг зэрэг үйлчилгээний газрууд хоорондоо хэдхэн алхмын зайтай, хүмүүс нь ихэвчлэн явган эсвэл дугуйгаар зорчихоор тооцоолжээ. Барилга байгууламжийн хувьд олон давхар бус, авсаархан ч хэд хэдэн үүрэг зэрэг гүйцэтгэхүйц нягтрал сайтай, “ухаалаг”, ашигтай талбай ихтэй байх тул сколковочууд хоногийн цаг хугацаанаас үл хамааран идэвхтэй амьдрах бүхий л боломж бүрдэх аж.

Олон үндэстэн сүлэлдсэн орчин

Сколковогийн Инновацийн төвийн бүрэлдэхүүнд багтдаг Технопарк нь 96300 ам метр буюу хөл бөмбөгийн 12 талбайтай тэнцэхүйц хэмжээний талбайтай аж. Александр биднийг “Сколково” төсөл хэрэгжих уудам нутаг дэвсгэрээр машинаараа аялуулсны дараа эндхийн хамгийн анхны барилга - “Гиперкуб” хэмээх нэрэндээ таарсан шоо хэлбэрийн долоон давхар байшин дотуур дагуулан явлаа. Гиперкубд Сколковогийн түнш дэлхийн том том корпорацийн менежерүүд, төсөлд оролцогч стартап компаниудын төлөөлөгчид, Технопаркийн ажилтнууд ажилладаг бөгөөд энд зохиогддог арга хэмжээнд оролцогчдод Оросын инновацын орчны хөгжил, шинэ экосистем, түүний бүхий л элемент хэрхэн төрж, төлжиж байгааг нүдээр үзэх боломж олддог аж.

Амралтын өдөр Гиберкуб эл хульхан байсан ч эрдмийн ажилдаа шимтсэн гадаад, дотоодын цөөнгүй мэргэжилтэн ажиллаж байгаа харагдана. Эндхийн коридор, танхимуудыг дээрээс буулгадаг дэлгэцэн хананууд ашиглан тухайн арга хэмжээндээ зохицуулж томсгож багасгах боломжтой аж. Олон нийтийн арга хэмжээ зохиож болох томоохон талбай хэдхэн хормын дотор дэлгэцэн ханаар тусгаарлагдсан хичээлийн

танхимууд болж хувирахыг харав. Энэ танхимыг дахиад хэд ч хувааж, хэдэнтээ ч тэлэх боломжтой аж. Нэг лабораторийн шилэн хананы цаана баахан зөөлөн дэвсгэр давхарлаад тавьчихсан байхаар нь эндхийн ажилтнууд бас йогоор хичээллэдэг юм болов уу гэтэл энэ нь дрон туршдаг лаборатори бөгөөд дээрээс унасан дрон эвдэрч гэмтэхээс сэргийлж тэдгээрийг зөөлөвч болгон тавьжээ.

Өөр нэг лабораторид хүн гэж андуурмаар хүүхэлдэйн толгой байх бөгөөд түүний нүүрийг тэмтэрч үзтэл хүнийхээс бараг ялгагдамгүй арьстай аж. Техник технологи галзуу хурдтай хөгжиж буй өнөө үед гаднах дүр төрхөөрөө хүнтэй адилхан төдийгүй хүний бүхий л сэтгэл хөдлөлийг илэрхийлэн, жүжгийн гол дүрд тоглодог жүжигчин, олон хэлээр ТВ-ийн мэдээ уншдаг нэвтрүүлэгч андроид хүүхэлдэйнүүд бий болж байна.

Сколковогийн андроидууд одоогоор Япон, Хятадын тэдгээр хүүхэлдэйн энд хараахан хүрэхгүй ч орчин үеийн технологийн нэг гол чиглэл болох хиймэл оюун ухаан, робот техникийн салбарт тэд чамлахааргүй үр дүнд хүрчээ. Тухайлбал, саяхан “Промобот” компани гурав дахь үеийн үйлчилгээний роботуудаа танилцуулсны дараа зөвхөн Сколковод хагас цагийн дотор 35 робот худалдан авах гэрээнд гарын үсэг зурсан аж. Био-анагаах ухааны чиглэлээр л гэхэд хүний бичил хиймэл бөөр бүтээх туршилт нь амжилттай болсон, алсдаа нийтийн зорчигч тээвэрт ашиглах Оросын анхны жолоочгүй автобус “Матрешка”-г зохион бүтээсэн зэрэг нийгэмд чиглэсэн олон эхлэл энд тавигдаж байна.

Сколково үүсэн байгуулагдаад зургаахан жил болоход Сколковогийн шинжлэх ухаан, технологийн дээд сургууль “Сколтех” хэдийнэ нээгдэж, эндхийн олон стартап компани хөрөнгө оруулалт, тэтгэлэг хүртжээ. 2011 онд байгуулагдсан энэ сургууль нь бол технологийн стартапууд төрөн бойждог газар төдийгүй уг сургууль өөрөө ч нэгэн төрлийн стартап болж буй аж. Хамгийн шилдэг залуусыг Сколковогийнхоо тусгай шүүлтүүрээр шүүн элсүүлж, тэднийг технологийн стартапаар сэдэлжүүлэх, инновацийн үйл ажиллагааны дадал хэвшилтэй болгоход эндхийн багш нар онцгой анхаардаг байна. Инновацийн төвд ажиллаж амьдрах гол шалгуур нь англи хэлний мэдлэг бөгөөд Сколково нь зөвхөн технологийн хөгжил, шинэчлэлийн төв төдийгүй газар газрын эрдэмтэн мэргэжилтнүүд нэгэн дээвэр дор хуран цугласнаар олон үндэстний соёл, уламжлал сүлэлдэн нийлсэн өвөрмөц ертөнц болж байна. ■

“Орос орон өндөр хөгжсөн их, дээд сургуультай, академик шинжлэх ухаантай орон байсан, байсаар ч байх болно”.

“Сколково” сангийн ерөнхийлөгч Виктор Вексельберг

**“Mongolian Economy” сэтгүүлийн баг.
Москва хот. 2016.11.05**

Бизнес

С.В Опанасенко: Хямрал хоолны дуршилд нөлөөлдөггүй

Г.ДОРЖ

Опанасенко Сергей Васильевич. "Серж Интернэшнл" ХХК-ийн ерөнхийлөгч. 1990-ээд онд Монгол дахь ОХУ-ын худалдааны төлөөлөгчөөр ажиллаж байв. Тэрбээр эдүгээ "Милая" ресторан, кафены сүлжээ, "Корчма", "Батько Опанас", "Азия", "Гжель" ресторанууд, "Избушка" хоолны газрыг эзэмшдэг. Гадаад худалдааны мэргэжилтэй. Эхнэр, хоёр хүүхэдтэй.

-Та компанийнхаа тухай манай уншигчдад сонирхуулна уу.

-Манай компани 2000 онд байгуулагдсан. "Корчма" нэртэй анхны ресторанаа тэр жилдээ нээсэн нь одоо хүртэл амжилттай ажиллаж байна. Мэдээж, бид ресторан, кафены сүлжээтэй болж, Монголын нийтийн хоолны зах зээлд байр сууриа эзлэх том зорилго тавьсан. Тэр зорилгодоо ч хүрлээ. Энэ утгаараа манай компани энэ зах зээлийн анхдагчдын нэг гэж болно. Үйлчилгээний салбар нь хүмүүстэй хамтарч хүний төлөө ажилладаг салбар учраас бидний ажил амаргүй.

**Бизнест ашиг
орлогыг бус,
хамт олон,
үйлчлүүлэгчийн эрх
ашигийг тэргүүнд
тавих ёстой.**

Манай компани эхнээсээ "сайн, дээд түвшинд үйлчлэх" уриатай ажилласан. Бидний үйлчилгээ хүмүүст таалагдахын тулд ажилдаа сэтгэлээ шингээх хэрэгтэй байдаг. Бизнест ашиг орлогыг бус, хамт олон, үйлчлүүлэгчийн эрх ашигийг тэргүүнд тавих ёстой. Манай ресторан, кафед ирсэн хүмүүс цэвэр украин орчинг мэдрээсэй гэж хүсдэг. Хоол нь амттай, орчин нь гоё сайхан байвал тэр үйлчлүүлэгч ахиж ирэхийг хүсээд зогсохгүй бидний тухай найзууддаа ярьж өгч таарна аа даа.

Мэдээж эдийн засагт хүндрэл гарч, хүмүүсийн гар дээр бэлэн мөнгө багасахад үйлчлүүлэгчдийн хүрээ ялимгүй хумигдах тал бий. Яагаад гэвэл хоолны үнээ хэчнээн хямдрууллаа ч зарим үйлчлүүлэгчийн хувьд гэртээ хоол хийх нь ресторанд хооллосноос хямдхан тусна. Гэхдээ л хямрал манай үйл ажиллагаанд төдий л нөлөөлдөггүй. Мөн чанартаа хямрал хүний хоолны дуршилд нөлөөлж чадахгүй. Манай үндсэн үйлчлүүлэгчид бол улаанбаатарчууд.

- 2000-аад оны эхэнд өрсөлдөөн хэр байсан бэ?

-Одоогийнхоос ширүүн өрсөлдөөн байсан шүү. Яагаад гэвэл манай ресторанууд амжилттай ажиллахыг хараад дуурайдаг хүмүүс олон болсон. Манай компанид ажиллаж байсан хүмүүс өрх тусгаарлаж өөрийн гэсэн компаниа байгуулж байв. Гэвч тэд бүгдээрээ өрсөлдөөнд тэсч үлдээгүй. Харин бидний бодлого үйлчлүүлэгч татахад чиглэсэн, үйлчилгээний чанар, хүнсний аюулгүй байдалд голлон анхаардаг байсны хүчинд байр сууриа бэхжүүлж чадсан юм.

-Монголын нийтийн хоолны зах зээл дээрх өрсөлдөөний талаар та юу хэлэх вэ?

-Мэдээж, том өрсөлдөөн өрнөдөг. Хятад, солонгос, турк, энэтхэг, итали, франц, монгол гээд ресторан, кафены тоо маш олон болсон. Бид ч бас "Азия" нэртэй хятад, солонгос хоолоор үйлчилдэг ази ресторан нээсэн ч төдий л амжилттай ажиллаж чадаагүй. Ази тогооч нарыг тогтоон барихад хэцүү байв. Удалгүй ази ресторануудтай өрсөлдөөд ашиггүй юм гэж үзсэн.

-Тэгвэл энэ зах зээл Орос болон барууны зах зээлээс ямар ялгаатай гэж бодож байна вэ?

-Монголчуудын үндсэн хоол нь мах, сүүн бүтээгдэхүүн байсан үед ялгаа байсан. Харин одоо Парист хооллох, Улаанбаатарт хооллох хоёрын хооронд онцын ялгаа байхгүй. Монгол, Франц хоёр хоёулаа амттай хоолонд дуртай. Ялгаа гэж үзвэл Монголын нөхцөлд махан хоолонд илүү анхаарах шаардлагатай байдаг.

-Сүүлийн жилүүдэд Монголд гадны түргэн хоолны сүлжээнүүд борооны дараах мөөг шиг нээгдэж байна. Энэ нөхцөлд танай бодлогод өөрчлөлт орж байна уу?

-Бүгдтэй нь өрсөлдөнө гэдэг утгагүй. Гэхдээ өрсөлдөөн ширүүсч байгаа ийм нөхцөлд бид өөрсдийн онцлогийг улам товойлож, үйлчилгээг сайжруулах замаар чиг шугамаа чанд барих шаардлагатай болж

► байна. Түргэн хоол өөрийн онцлогтой. Мөн чанартаа Америк шиг хүмүүс нь үргэлж завгүй, яаруу явдаг газарт түргэн хоолны сүлжээ түлхүү хөгждөг. Харин манайх бол тухтай орчинд ойр дотныхонтойгоо амттай хоол идэх гэсэн хүмүүст зориулагдсан газар юм.

-Монгол тогооч нарын талаар та юу хэлэх вэ?

-Монгол тогооч нарт нэг ялгаа бий. Жишээ нь, боршийг аваад үзье. Энэ хоолыг бэлтгэх нь бүхэл бүтэн технологийн үйл явц юм. Гэтэл монгол тогооч нар борщ бэлдэхдээ хялбарчлах гээд байдаг нь хачирхалтай. Үр дүнд нь борщ биш, өөр хоол болчихдог. Үүнээс болж чанар нь буурдаг. Тиймээс манай гадаад тогооч нар эхлээд тэднийг сургаж, дараа нь ажлыг нь хянадаг.

-Танай компани орон нутагт салбартай юу?

-Байхгүй. Дархан, Эрдэнэт хотод, тэр байтугай Япон, Хятад, Солонгост салбараа нээхийг санал болгодог. Харамсалтай нь бидний цаг, хүч хүрэлцэхгүй байна. Эндэх ажил ундарч байхад өөр нэг газарт хүчээ тарамдах гээд байдаг. Харин ирээдүйд, нийслэлийн хэмжээнд зах зээл хангалттай гэж үзвэл орон нутагт салбараа нээх байх.

- Монголын татварын орчинг хэр таатай гэж та бодож байна вэ? Татварын албатай холбоотой ямар нэгэн хүндрэл гардаг уу?

-Энэ тал дээр Монгол өвөрмөц орон. Нэгдүгээрт, илэрхий дарамт, дээрэм байхгүй. Одоо хүртэл 90-ээд онтой адил дээрмийн бүлгүүд байдаг Оросын зарим хоттой харьцуулахад Монголд илүү эрх чөлөөтэй. Зөвхөн ажилдаа анхаарах боломжтой байдаг. Татвараар дарамталдаггүй. Манай компани татварын албатай сайн харилцаатай, шилдэг татвар төлөгчдийн нэгээр шалгарсан. Татвар төлөлтөд татварын хэмжээ бус тогтмол орлого олох нөхцөл байх нь чухал гэж боддог. Тиймээс бид орлого бага байдаг мөчлөгүүдэд илүү олон хэрэглэгч татах бодлого барьдаг.

-Харин мэргэжлийн хяналтынхантай ямар харилцаатай байна вэ?

-Боломжийн. Мөнгө салгах оролдлогууд байсан. Гэхдээ мөнгө өгч асуудлаа шийднэ гэдэг эхнээсээ буруу зам. Хэдийчинээ өгнө, төдийчинээ чамаас илүү шаардана. Тиймээс хэрэв мэргэжлийн хяналтынхан ямар нэгэн зөрчил илрүүлбэл түүнийг нь бид тэр дор нь арилгадаг. Бидний хувьд мэргэжлийн хяналтын байцаагч нартай ар, өврийн хаалга гэлгүй ажил хэргийн хувиар сайн харилцаатай байхыг хичээдэг.

-Монголын бизнесмэнүүд ярихдаа улс төр тэдний ажилд их саад болдог гэдэг. Харин таны ажилд улс төр ямар нэгэн байдлаар нөлөөлдөг үү?

-Манай компани амттай хоолонд дуртай хүн болгонтой нөхөрлөдөг гэх үү дээ. Ардчиллынхан, коммунистууд, барууныхан, зүүнийхэн гээд бүгдээрээ сайхан хоолноос татгалзахгүй. Жирийн иргэдээс эхлээд төрийн өндөр тушаалтан хүртэл манайд ирдэг. Жишээ нь, Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж нэг удаа ирж байсан. Бизнес хийж буй хүнд улс төр бол хориотой зүйл байх ёстой гэж боддог. Яагаад гэвэл улс төр хэзээ ч цэвэр, шударга байдаггүй.

-Монголын бизнесийн орчныг та хэр таатай гэж бодож байна вэ?

-Хүндрэл бол аль ч компанид байдаг зүйл. Бизнесийн

орчин аль нэг компанид хэтэрхий ээлтэй, нөгөөд нь хэтэрхий халтай байна гэж байдаггүй. Миний хувьд төр, бизнес хоёр нэг нэгнээ харилцан ойлгох ёстой гэж боддог. Төрд татвар хэрэгтэй, харин компанид орлого хэрэгтэй. Татвар нэмбэл бизнес өсөхгүй гэдгийг төр сайн ойлгодог. Тиймээс үйлдвэрлэгчид татвар төлөхийн зэрэгцээ амжилттай бизнес хийх сонирхол төрүүлэх хэрэгтэй. Энэ талаараа Монгол бол харьцангуй сайн үзүүлэлттэй.

-Энэ тухай таниас асуусны учир нь гадны хөрөнгө оруулагчид Монголын төр тоглоомын дүрмээ байнга өөрчилдөг гэж ярьдаг юм.

-Эрс өөрчилдөг гэж бодохгүй байна. Сонгуульд аль улс төрийн хүчин ялахаас хамаараад дээд албан тушаалын дарга нар, түүгээр барахгүй дунд түвшний дарга нар хүртэл солигддог. Эрх баригчид солигдох болгонд шинэ дарга ирж, түүнд компанийнхаа тухай дахин тайлбарлах хэрэгтэй болдог. Мэдээж, энэ нь төвөгтэй байдаг. Гэхдээ компанийн ажлыг үндсээр нь эргүүлэх өөрчлөлт гэж үзэхгүй байна.

-Харин одоо өөр нэгэн сэдвээр асуулт тавья. Монгол, Оросын харилцаа санасан түвшинд хүрэхгүй байна. Бизнесмэн хүний хувьд танд энэ талаар ямар бодол байна вэ?

-1990-ээд онд би Монгол дахь Оросын худалдааны төлөөлөгчөөр ажиллаж байсан. Тэр үед өмнө нь байгуулсан бүхэн нурж байснаас бус шинэ зүйл нэмэгдээгүй. ОХУ дотоод асуудалдаа түүртэж, Монголыг анхаарахдаа манатай байсан. Үүнээс болж хоёр орны харилцаа хөндийрсөн.

Өнөөдөр харахад бид Монголын зах зээлийг орхисон нь хэтэрхий бодлогогүй алхам болсон гэж боддог. Өнөөдөр аль ч салбарт өмнөх шиг хүчтэй хамтын ажиллагаа байхгүй. “Эрдэнэт”, “Монгол-росцветмет”, “Улаанбаатар төмөр зам” эдийн засгийн хамтын ажиллагааны гэрч болж үлдээд байв. Гэвч ОХУ “Эрдэнэт”, “Монголросцветмет”-д эзэмшдэг хувиа зарчихлаа. Яагаад зарсныг би огт ойлгохгүй байна. Уг нь хамтраад ажилласан бол дээр байсан юм.

Бид төрөл бүрийн чиглэлээр хамтын ажиллагаагаа сэргээх ёстой. Жишээ нь, эрчим хүч, уул уурхайн салбарт нөөц бололцоо хангалттай бий. Монгол орон нүүрсээр баялаг ч нүүрсээ түүхийгээр нь экспортлох нь хэтдээ ашиггүй. Тиймээс нүүрс боловсруулах чиглэлд манай хоёр улс хамтран ажиллах боломжтой. Цаашдаа эдийн засгийн харилцаа аажмаар тэлнэ гэж найдаж байна.

Монголд бизнес эрхлэх сонирхолтой орос бизнесмэн цөөнгүй байдаг. Гэхдээ нэгдүгээрт, мэдээлэл хангалтгүй, оросууд орчин үеийн монгол орны талаар хэтэрхий бага мэддэг, хоёрдугаарт, Монгол, Оросын аль аль нь хямралтай байна. Гэхдээ 2-3 жилийн дараа байдал дээрдэх байлгүй дээ. Яагаад гэвэл Монгол хэмээх уламжлалт сайн хөршийн харилцаатай энэ улстай бид хөндий харилцаатай байж болохгүй. ■

*Төрд татвар
хэрэгтэй, харин
компанид
орлого хэрэгтэй.
Татвар нэмбэл
бизнес өсөхгүй.*

Урлаг

Монголын урлагийн орос школ

Ж.БАЯР

Монголчууд бид үндэсний гайхамшигт урлагтай. Цангинасан сайхан ардын дуу, уран гоё бүжиг, бишрэм төгс аялгуугаараа дэлхийд магтагдаж, ертөнцөд шагшигдаж байна. Сонгодог урлагаараа ч мөн гайхуулж буй. Энэ бүх үнэ цэнийг оросууд бидэнд суулгаж өгчээ. Хувьсгалаас өмнө ардын урлаг маань айл өрхийн хэмжээнд эргэлдэж, аймаг хошуудын хооронд л түгж байв. Тэгвэл орос мэргэжилтнүүд ирснээр бид давташгүй урлагаа

ертөнцөд таниулах эхлэлээ тавьсан юм. Өөрөөр хэлбэл, тэдний тусламжтайгаар язгуурын урлагаа тайзны урлаг болгож шинэ цагийн хөгжлөө эхлүүлсэн. Энэ бол орос школд суурилсан монгол хэв маяг билээ. Үүнийг урлагт зүтгэсэн олон ахмад, урлаг судлаач олон мэргэжилтэн нэгэн дуугаар онцолж байна.

Орос орны хувь нэмэр манай ардын урлагаас аваад сонгодог урлаг: дуурь, балет, драм хүртэлх урлагийн бүх салбарын бүхий л төрөл жанрт шингээстэй. Бүжигт ч гэсэн ялгаагүй. Ардын дуу бүжгийн чуулгад л гэхэд И.Моисеевын нэрэмжит ардын бүжгийн домогт чуулгын нэрт гоцлол бүжигчин В.Багшеев ирж 13 жилийн турш олон орны бүжгийг олон янзын арга барилын хамт сургаж байв. Үүний үрээр бид бүжгийн олон сайхан багш төрүүлж,

чадварлаг бүжигчидтэй ч болсон. ЗХУ Монголд хамгийн шилдэг мэргэжилтнүүдээ илгээдэг байсны тод жишээ нь энэ юм. Үүнээс гадна хойд хөрш манай шилдэг залуусыг эх орондоо сургаж дэлхийн урлагийн

номыг дуулган, сонгодог хөгжмийн онол заасан. Ийм эрхмүүдийн том төлөөлөл бол Төрийн соёрхолт, Ардын жүжигчин Ц.Намсрайжав билээ. Тэрбээр Москва хотын П.Чайковскийн нэрэмжит Хөгжмийн дээд сургуульд удирдаач мэргэжлээр суралцсан анхны монголчуудын нэг. Сургуулиа төгсч ирээд 1957 онд Симфони найрал хөгжмийг байгуулсан нь орчин цагийн Монголын урлагийн шанг албан ёсоор татсан түүхэн мөч байлаа. Түүнээс гадна С.Гончигсумлаа, Л.Мөрдорж, Д.Лувсаншарав, Д.Мясүрэн, Б.Жамьяндагва тэргүүтэй Монголын урлагийн сод авьяастнууд бүгд ЗХУ-д боловсрол эзэмшиж сор бүтээлүүдээ туурвисан байдаг.

Одоогийн Улсын дуурь бүжгийн эрдмийн театрын суурь 1963 онд тавигдсан нь Монголын төдийгүй Ази тивд онцгой үйл явдал байлаа. Учир нь сонгодог урлагийн мэргэжлийн театрыг тивийн хэмжээнд монголчууд анх байгуулсан юм. Мэдээж, үүнд оруулсан ЗХУ-ын тус нэмэр асар их. Бүжиг дэглээч Н.Кузнецова 1940-өөд онд Монголын бүжгийн анхны ангийг байгуулсан бол Я.Романовский нь Д.Болхүү, Ц.Дашдулам, Б.Гүрбазар тэргүүтэй чадварлаг бүжигчдийг бэлтгэж, Ц.Сэвжид, Г.Долгорсүрэн зэрэг мундаг бүжиг дэглээчдийг сургасан байдаг. Хожим шавь нар нь Монголын бүжгийн урлагийн тулгуур багана, тулах хүч нь болцгоосон билээ.

Бидний хэлж заншсанаар эстрад урлаг ч үүний ижил. Тухайн вед ЗХУ-д эстрад хөгжихийн хэрээр Монголд энэ урлагийг сонирхох залуус улам олширч байлаа. Зөвлөлтийн мэргэжилтнүүд ч түүний хөгжилд том түлхэц өгснийг манай үе үеийн төлөөллүүд тэмдэглэдэг. Үүний тод жишээ бол “Баян Монгол” чуулга. 1968 онд хуучнаар Мэдээлэл, радио, телевизийн Улсын хороо дэргэд дагшаа найрал хөгжмийн чуулга байгуулагдсан нь хожим “Баян Монгол” чуулгын суурь болсон түүхтэй. Тус чуулга эстрад урлагийн эхлэл болсон төдийгүй араасаа гарах олон хамтлаг, дуучныг чиглүүлэх луужин нь байж ирсэн.

Өдгөө шинэ цаг ирсэн ч Монголын урлаг хуучин уламжлалаа хадгалан үлджээ. Урлагийн гэх тодотголтой, урлагийн сургалттай бүх сургууль хэдэн арваны турш мөрдөж ирсэн орос школоор сургалтаа явуулсаар л буй. Энэ бол Монголын урлаг зөв замаар явж ирсний илрэл, зөв замаараа урагшилж байгаагийн баталгаа юм. Өнөөдөр дэлхийд шагшигдаж буй монгол авьяастнууд ийнхүү Монголын урлаг дахь орос школоор дамжиж, тэр л барилаар бүтээлээ туурвиснаар амжилт гаргаж байгааг урлагийнхан өөрсдөө хэлж байна. ■

Орос орны хувь нэмэр манай ардын урлагаас аваад сонгодог урлаг: дуурь, балет, драм хүртэлх урлагийн бүх салбарын бүхий л төрөл жанрт шингээстэй.

Дурсамж

Б.Сэргэлэн (Балетын жүжигчин)

Би ОХУ-ын Пермь хотын Балетын академийн балетын жүжигчин, Москва хотын Эдийн засаг, нийгмийн ухааны дээд сургуулийн соёлын салбар дахь удирдлагын факультетийг нийгмийн менежер мэргэжлээр тус тус дүүргэсэн.

Монголчууд XX зууны дунд үеэс хүн төрөлхтний бүтээсэн сонгодог гэгдэх балетын урлагаас суралцан мэргэжлийн боловсон хүчнээ бэлтгэж эхэлсэн түүхтэй.

Орчин цагийн Монголын сонгодог урлагийн ертөнцөд академик боловсролын эх булгийг Оросын мэргэжилтэн, багш сурган хүмүүжүүлэгч нар тавьж, тухайн урлагийн төрлийн дэг жаяг, ёс зүй, гоо зүйн хүмүүжил, түүний нийгэмд эзлэх байр суурь, мөн чанар, ач тус, нөлөөллийн ойлголтыг монголчуудад өндөр түвшинд эзэмшүүлж чадсан гэж дүгнэдэг.

500 гаруй жилийн түүхтэй сонгодог урлагийн ертөнцөд 50 гаруй жилийн хугацаанд байр сууриа эзэлж чадсан Монголын сонгодог урлагийнхан Оросын мэргэжил нэгт салбарынхнаасаа өнөөдрийг хүртэл суралцаж, хамтын ажиллагаагаа үргэлжлүүлэн хөгжүүлж байна.

Г.Ариунбаатар (МУГЖ, Чингис хааны одонт дуурийн дуучин)

Манай улсад 1960-аад оны үед байнгын ажиллагаатай Улсын дуурь бүжгийн эрдмийн театр байгуулагдсан нь сонгодог урлагийн хөгжилд маш том түлхэц болсон. Мэдээж үүнд тухайн үеийн ЗХУ-ын мэргэжилтнүүдийн оролцоо, гавьяа маш их. Энэ үеэс л Монгол Улсын дуурийн урлагийн алтан үеийнхэн төрөн гарч уран бүтээлээ туурвиж гадаад, дотоодод нэр алдраа цуурайтуулсан. Харин би тэднийхээ залгамж халаа болж буйдаа үргэлж баярлаж явдаг. Миний хувьд Оросыг хоёр дахь эх орноо гэж боддог. Учир нь энд амьдарч, ажиллаж, уран бүтээлээ туурвиж Санкт-Петербургийн, Мариинский театр, Улаан-Үд болон ОХУ-ын эрдмийн их театруудад тоглолтоо хийж байна. Энэ нь манай улсын сонгодог урлагийн хөгжлийг бага боловч тодорхойлдог гэж боддог. Эндхийн үзэгчид миний дуулахыг сонсоод маш сайхнаар хүлээн авч, яг л эмээ өвөөг минь санагдуулам элгэмсэг ханддаг нь надад тун талархалтай санагддаг.

А.Долгор (Ардын жүжигчин)

Би Свердловскт урлагийн сургуульд долоон жил сурсан. Тухайн үеийн ЗХУ-ын багш нар монголчуудад маш их зүйл зааж сургасан, тэвчээртэй хүмүүс байлаа. Түүний хүчинд зөвхөн урлаг гэлтгүй бүх салбарт чадварлаг боловсон хүчин олширсон. Надаас гадна хөгжмийн зохиолч Х.Билэгжаргал, Б.Шарав, Н.Жанцанноров, удирдаач Н.Туулайхүү зэрэг миний үеийнхэн бүгд тухайн үеийн ЗХУ-д сурсан. Одоо би Соёл урлагийн их сургуульд багшилдаг. Тэгэхдээ Свердловскт байхдаа сурч, багшаасаа сонссон

зүйлээ амьдралынхаа турш хуримтлуулсан туршлагатайгаа хамтатгаад монгол хүний онцлогт тааруулан зааж байна. Гэхдээ гол суурь нь орос багш нарын сургалтын систем. Миний хувьд Орост мэргэжил эзэмшсэндээ үнэхээр баярладаг. Миний бие Орост боловсрол эзэмшсэний хүчинд 30 гаруй жил дуурийн урлагт хөдөлмөрлөж, 10 гаруй жил багшилж байна. Эцэст нь хэлэхэд социализмын үед Орост сурсан бүх салбарын мэргэжилтнүүд Монголын хөгжилд үнэхээр үнэлж баршгүй хувь нэмэр оруулсан гэж боддог.

Монгол судлал

Монгол миний хувьд харийн орон биш

с.отгонцэцэг

Оросын шинжлэх ухааны академи /ШУА/-ийн Дорно дахины судлалын хүрээлэн /ДДСХ/-ийн эрдэм шинжилгээний ахлах ажилтан, ШУА-ийн Социологийн хүрээлэнгийн Улс төр судлал болон улс төрийн социологийн төвийн дарга, Орос дахь Монгол Улсын соёлын элч, улс төрийн шинжлэх ухааны доктор, монгол судлаач Александр Сергеевич Железняковтой Орос дахь монгол судлалын талаар ярилцлаа.

-Орос орныг гадаад дахь Монгол судлалын өлгий нутаг гэдэг. Та Орос дахь Монгол судлалын өнөөгийн байдлын талаар товч сонирхуулна уу?

-Үнэхээр Орос Улс нь Монгол Улс, монгол хэл, уран зохиол, түүхийн академик судалгаа шинжилгээ хийж эхэлсэн Европын анхны улс байсан юм. Бараг хоёр зууны тэртээ, 1833 онд, Европ болон Америкийн янз бүрийн орны их сургууль, академиудаас хавьгүй өмнө Казанийн их сургуульд монгол хэлний тэнхим байгуулагдаж байсан бөгөөд уг танхим юуны өмнө И.Я.Шмидт, О.М.Ковалевский нарын нэртэй холбогддог. 1855 онд тус тэнхим бууриа сэлгэн Санкт-Петербургийн их сургуульд очсон юм.

Өнөөгийн байдлаар Санкт-Петербургийн их сургууль, Оросын ШУА-ийн Дорнын гар бичмэлийн хүрээлэн хоёр Санкт-Петербург хотыг одоо ч дэлхийн монгол хэл шинжлэлийн хүлээн зөвшөөрөгдсөн төв болгож байна. Энд XIX зууны дунд үеэс эхлэн монгол гар бичмэл, модон бараар хэвлэсэн бүтээлүүдийн гол гол эмхтгэл, ардын аман зохиолын бичлэгүүдийн

томоохон цуглуулгууд хадгалагдсаар байгаа билээ. Монгол судлалын нэртэй бөгөөд томоохон төв нь Москва болж байгаа бөгөөд энд эн түрүүнд нэн шинэ түүх, социологи, соёлын антропологи болон улс төр судлалын чиглэлээр ихэнхдээ Монголын судлаачидтай хамтарсан төслүүдийн хүрээнд судалгаа явуулдаг.

Орчин үеийн Монгол судлалын төвүүд Улаан-Үд, Кызыл, Элстэй, Эрхүү, Чит, Владивосток, Новосибирск, Барнаул болон Оросын бусад хотод хөгжиж байна. Монгол Улсыг судлах сонирхол залуучуудын дунд ихэссэн нь өнөө үеийн нийтлэг шинж юм. Үүнтэй уялдан их сургуулиудын монгол судлалын салбаруудын төсөвт суудлын тоо жилээс жилд нэмэгдэж байна. Орост өнөөдөр монгол судлаачдын тоо түүхэнд байгаагүй олширсон гэдгийг тэмдэглэн хэлж болох юм.

-Олон улсын монгол судлалын холбооны ерөнхий нарийн бичгийн дарга, академич Д.Төмөртоогоо хэвлэлд өгсөн нэгэн ярилцлагадаа “Монгол улс сүүлийн жилүүдэд нээлттэй болсон болохоор Монголыг сонирхох нь өнөөдрийн байдлаар буурч байгаа гэсэн нь үнэнтэй хэр нийцэж байгаа вэ?

-Ямар нэгэн хэмжээгээр академичийн зөв л дөө. Өнгөцхөн харахад Монгол Улсыг сонирхох хандлага дэлхий даяар үнэхээр буурч байгаа мэт. Гэвч ийм сэтгэгдэл нь ажиглагчид хоёр өөр объектыг хэр зэрэг анхаарч буйг хооронд нь харьцуулснаас үүсдэг. Нэг дэх объект нь, Зөвлөлтийн эвсэлд багтаж буй, геополитикийн хурц зөрчил тэмцэлд хэрэгдсэн Монгол Улс. Тэр үеийн Монгол Улсад тэгтлээ их анхаарч байсан нь дэлхийн хоёр туйлт хүчний харьцааны тулгамдсан асуудлууд болон социалист лагерь дахь Орос-Хятадын хагарлаас үүдэлтэй. Хоёр дахь объект нь, эвслээс гадуурх өнөөгийн Монгол Улс. Ийм улс, мэдээж хэрэг, улс төрийн элдэв снаархал, эргэцүүлээр хурцлагдсан онцгой их анхаарлыг өөртөө татахгүй л дээ.

-Өнгөрсөн наймдугаар сард Улаанбаатар хотноо болсон олон улсын монголч эрдэмтдийн XI их хуралд та оролцсон. Тус хурлаас ямар сэтгэгдэлтэй буцсан бэ?

-Монгол судлаачдын олон улсын сүүлийн зургаан удаагийн их хуралд би илтгэл тавьж оролцсон бөгөөд хурал бүр надад их сайхан сэтгэгдэл үлдээсэн. Их хурал бүр Монголтой холбоотой бүх зүйлийн дэлхийн түүх болон хөршүүдийнхээ хүрээлэлд эзлэх байр суурь, гүйцэтгэсэн үүргийг ойлгон ухамсарлах чиглэлд томоохон алхам болдог. Сүүлчийн их хурал нь Улаанбаатар хотод АСЕМ-ын чуулга уулзалтын

► дараахан зохион байгуулагдсан нь энэ хоёр үйл явдлыг дэлхийд хүлээн авахад үзүүлэх нөлөөллийг давхар нэмэгдүүлсэн. 1992 онд болсон VI их хурлаас эхлэн би илтгэлүүдээ Монголын соёл иргэншлийн асуудалд зориулдаг болсон. Энэ оны наймдугаар сард болсон XI их хурал дээр би «Монгол Улсын олон улсын харилцааны судалгаа» гэсэн салбар хуралдаанд «Орчин үеийн дэлхийн хамтын нийгэмлэгийн уран барилга дахь монгол соёл иргэншил» сэдвээр илтгэл тавьсан. Салбар хуралдааны үеэр надад ойр байдаг соёл иргэншлийн асуудлаар, тухайлбал, дэлхийд Монгол Улсын эзлэх байр суурийн асуудлаар бүтээлээ туурвиж буй судлаачдын тоо ихээхэн нэмэгдэж байгааг харахад маш таатай байлаа.

-2012 онд “Монгол судлалыг дэмжих сан байгуулах” тухай Ерөнхийлөгчийн зарлиг гарч, “Монгол судлалыг хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр” баталсан нь Орос дахь Монгол судлалд ямар нэгэн байдлаар мэдрэгдсэн болов уу?

-Монгол судлалыг дэмжих сангаас Санкт-Петербург хотод хадгалагдаж буй XVII зууны Монголын алдарт “Шар тууж” товчооны ховор гар бичмэлийг хэвлэхэд зориулж хөрөнгө гаргасан гэдгийг би мэдэх юм байна. Академич Ц.Дамдинсүрэнгийн охин, Оросын нэрт монгол судлаач, профессор Цендина Анна Дамдиновна энэхүү гар бичмэлийг хэвлэлд бэлтгэсэн. Өнгөрсөн 10 дугаар сард Орос болон Монгол Улсын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 95 жилийн ойд зориулсан “Орос-Монгол: түүх, XXI зууны сорилтууд, хэтийн төлөв” сэдэвт олон улсын эрдэм шинжилгээний бага хурал зохион байгуулахад Монгол Улсаас үзүүлсэн дэмжлэгийг (Монгол судлалыг дэмжих сан болон Монгол судлалыг хөгжүүлэх хөтөлбөрийн хүрээнд үзүүлсэн байж магадгүй) бид бас мэдэрсэн. Мэдээж хэрэг, энд би зөвхөн өөрийнхөө тодорхой мэдэх үйл явдлуудыг л тэмдэглэн хэллээ.

-Монгол судлалыг олон улсын хэмжээнд эрчимжүүлэх, цаашид тогтвортой хөгжүүлэхэд Монголын талаас ямар бодлого хэрэгжүүлэх нь зүйтэй гэж та үзэж байна вэ?

-Монгол судлалыг дэмжих сан байгуулж, хөтөлбөр боловсруулан зөв чиглэлд явж байна гэж бодож байна. Энэ сан болон хөтөлбөрийн үйл ажиллагааг илүү эмзэг талбаруудад чиглүүлэн дэлгэрүүлэх нь зүйтэй мэт санагдах юм. Япон, Солонгос, БНХАУ болон Тайваньд монгол судлал эрчимтэй, зарим талаар далайцтай хөгжиж байгаа учраас Монгол Улсаас эдгээр орны монгол судлалын төвүүдэд үзүүлэх дэмжлэг нь Монголын эрдэмтэдтэй хамтран ажиллах чиглэлд ямар нэгэн зорилтот ажиллагаагаар хязгаарлагдаж болох юм. Харин Европын зарим орон болон бусад орны монгол судлалын “унтарч буй төвүүдэд” илүү анхаарах хэрэгтэй болов уу. Тэндхийн залуу болон ахмад үеийн зарим эрдэмтдэд монгол судлалыг дэмжих сан илүү анхаарснаар гарах үр нөлөө нь гайхалтай жинтэй байж болох талтай.

-Та өөрийнхөө тухай, монгол судлалын талбарт хийж бүтээсэн ажлуудаасаа манай уншигчдад цухас сонирхуулна уу?

-Би Монгол Улсын Их сургуулийн монгол хэл, уран зохиолын ангийг 1975 онд төгссөнөөс хойш монгол судлалын салбарт ажиллаж байна. Эхлээд би БНМАУ-ын ШУА-ийн Түүхийн хүрээлэнгийн Монголын ажилчин ангийн түүх судлалын секторт ажиллаж байлаа. Түүхийн ухааны доктор Б.Түдэв болон түүхийн ухааны дэд эрдэмтэн А.Маамуу нар миний анхны багш нар. Дараа нь би ЗСБНХУ-ын ШУА-ийн Олон улсын ажилчны хөдөлгөөний хүрээлэнгийн аспирантурт суралцаж, 1985 онд “БНМАУ-ын нийгмийн хөгжлийн нэн чухал үе шатууд ба ажилчин анги” сэдвээр түүхийн ухааны дэд эрдэмтний зэрэг хамгаалсан.

Аспирантураа төгсөөд «Прогресс» хэвлэлийн газарт хэдэн жил ажиллахдаа В.И.Лениний бүтээлийн 12 боть эмхтгэлийг монгол хэлээр хэвлэх ажилд оролцсон. Энэ нь маш сонирхолтой цаг үе байсан бөгөөд Москвагийн хяналтын редакторууд Улаанбаатараас ирсэн нэрт эрдэмтэн, орчуулагчдын том хамт олны бүрэлдэхүүнд хөдөлмөрлөж байлаа. Бид нэлээд хариуцлагатай хэсэгт ажиллаж байсан, учир нь XIX зууны эцэс болон XX зууны эхэн үеийн Европын гүн ухааны маш хүнд бичлэгтэй бүтээлүүд дэх шинжлэх ухааны нэр томьёонуудын монгол орчуулгыг боловсруулах, төгөлдөржүүлэх ажил эрхэлж байсан юм.

1989 оноос эхлэн Оросын ШУА-ийн ДДСХ, Оросын ШУА-ийн Харьцуулсан улс төр судлал болон Оросын ШУА-ийн Социологийн хүрээлэнд ажиллаж байна. 2009 онд “Монголын нийгэмд өрнөж буй улс төрийн үйл явцуудын нийгэм-түүхийн тодорхойлолт” сэдвээр улс төрийн шинжлэх ухааны докторын зэрэг хамгаалсан.

Эрдэм шинжилгээний 100 гаруй бүтээл, түүний дотор ганцаарчилсан болон хамтарсан нэг сэдэвт зохиолууд туурвиад байна. Би олон жилийн турш Монголын соёл иргэншлийн атлас гаргах боломжийн онолын үндэслэл бүрдүүлэх гэсэн нэлээд дэвэргэн зорилтод тэмүүлж байна. Миний үзэж байгаагаар гол цөм нь Монгол Улс болох Өвөр Азийн ертөнц нь дэлхийн бүх оронд дунд сургуулиас л хүн бүр мэдэж авдаг дэлхийн бусад соёл иргэншилтэй нэг эгнээнд зэрэгцэх соёл иргэншил юм.

-Монгол судлалд тодорхой хувь нэмэр оруулсан хүний хувьд Монгол орон монголчуудыг гадны хүнээр нүдээр харахад сайн, муу юу бодогддог бол?

-Энэ асуултад би товчхон хариулж чадах байна. Миний хувьд Монгол Улс, монголчууд харийн улс, харийн ард түмэн биш ээ. Би орос хүн, өөрөөр хэлбэл, гадаадын иргэн хэдий ч монгол үндэс угсаагаараа бахархдаг, (миний эцэг – монгол хүн). Монгол Улсад мэргэжил нэгт нөхөд, анд нөхөд болон хамаатан садангуудынхаа дунд байхдаа би юм бүхнийг хөндлөнгийн нүдээр харж чадахгүй гэдгээ мэдэрдэг. ■

Москва. 2016.11 сар

Би олон жилийн турш Монголын соёл иргэншлийн атлас гаргах боломжийн онолын үндэслэл бүрдүүлэх гэсэн нэлээд дэвэргэн зорилтод тэмүүлж байна.

Зүүн гар талаас МАВСУЗ-ын дэд ерөнхийлөгч Д.Цогзолмаа, ОХУ-аас Монгол Улсад суугаа ЭСЯ-ны Элчин зөвлөх И.Н.Аржаев, Орос /Зөвлөлт/-т сургууль төгсөгчдийн олон улсын зохицуулах зөвлөл /ИНКОРВУЗ/-ийн ерөнхий нарийн бичгийн дарга А.В.Добровольский /4 дэх хүн/ нар

Найрамдал, хамтын ажиллагааны сар

Монголын 60 мянган боловсон хүчинг Орост бэлтгэжээ

С.ОТГОН

Монгол Улс ОХУ-тай дипломат харилцаа тогтоосны 95 жилийн түүхэн ойн хүрээнд ОХУ болон ЗХУ-д сургууль төгсөгчдийн Азийн үндэсний холбоодын дөрөвдүгээр чуулга уулзалт 10 дугаар сарын 4-8-нд Улаанбаатар хотноо боллоо. Жил бүр манай хоёр орон найрамдлын сарын аян зохиодог уламжлалтай бөгөөд энэ удаагийн буюу 56 дахь жилийн аяны хүрээнд хоёр тал янз бүрийн төвшинд олон талт арга хэмжээ зохион байгуулсны эхнийх нь

Азийн зургаан орны төлөөлөгчид оролцсон энэхүү чуулга уулзалт байв.

“Бүх талын хамтын ажиллагаа, өнөөгийн байдал, хэтийн төлөв” сэдэвт уг уулзалтын хүрээнд Оросын шинжлэх ухаан, соёлын төвд “ОХУ-д боловсрол эзэмших эрэлт хэрэгцээ, боловсролын салбарын цаашдын хамтын ажиллагааны асуудлууд” сэдэвт онол - практикийн бага хурал

болж, ОХУ, БНХАУ, Вьетнам, Балбын вант улс, Индонези, Монголын 100 гаруй төгсөгчид оролцсон юм.

Монголоос Орост сургууль төгсөгчдийн холбоо (МАВСУЗ)-ны холбооны дэд тэргүүн Д.Цогзолмаа “Монголын үндэсний боловсон хүчнийг бэлтгэхэд

Орос орны гүйцэтгэсэн үүрэг, түүний өнөөгийн байдал, хэтийн төлөв” сэдэвт илтгэлдээ “Ардын хувьсгал ялсны дараахан буюу 1921 оны наймдугаар сард Монголын Засгийн газрын шийдвэрээр анхны 15 монгол залуусыг Москва хотноо Дорно дахины хөдөлмөрчдийн коммунист их сургууль буюу КУТВ-д сургахаар илгээсэн нь найрамдалт хоёр орны соёл, боловсролын солилцооны эхлэл болсон билээ. Энэ үеэс ЗСБНХУ-ын их, дээд сургуулиудад Монголын төдийгүй гадаадын олон орны оюутан залуус сурч эхэлсэн бөгөөд зөвхөн 1922-1926 онд л гэхэд Монголын эрэгтэй, эмэгтэй 400 гаруй мэргэжилтэн Зөвлөлтөд сургууль төгсөн бэлтгэгдсэн”-ийг тэмдэглэсэн юм.

1921 оноос хойш ЗХУ-д, дараа нь ОХУ-д сургууль төгссөн монголчуудын тоо одоо 60 мянгаар тоологдож байгаа бөгөөд эдгээр төгсөгчийн 40 мянга нь өнөөдөр амьд сэрүүн аж төрж байгаа аж. Мөн Монголын эрдэмтдийн 60 гаруй хувь, инженер техникийн мэргэжилтнүүдийн 50 гаруй хувь нь ЗХУ болон ОХУ-д бэлтгэгдсэн боловсон хүчин байдаг. Өнөөгийн байдлаар ОХУ-ын 126 их, дээд сургуульд Монголын 4000 оюутан сурч байгаа бөгөөд Орос (Зөвлөлт)-ын боловсролын систем ийнхүү Монголын үндэсний боловсон хүчний бүхэл бүтэн арми бүрэлдэн төлөвшиж, улс орныхоо ардын боловсролыг хөгжүүлэх үйлсэд асар их хувь нэмэр оруулж ирснийг монголчууд өндөр үнэлж, гүн талархдаг билээ. ■

Монголын эрдэмтдийн 60 гаруй хувь, инженер техникийн мэргэжилтнүүдийн 50 гаруй хувь нь ЗХУ болон ОХУ-д бэлтгэгдсэн боловсон хүчин байдаг.

Дурсамж

Анхны наймын нэг

с.цэцэг

Ардын хувьсгал ялсны дараахан 1921 оны наймдугаар сард Монголын Засгийн газрын шийдвэрээр Москва хотноо суралцахаар анхны 15 монгол залуус багахан хэмжээний цэвэр алт нэжгээдийг өвөртлөн умрыг зорьж байсан түүхтэй. Тэгвэл одоогоос яг 50 жилийн өмнө, 1966 оны 11 дүгээр сарын 22-нд 10 жилийн дунд сургуулиа дөнгөж төгссөн дөрвөн хөвгүүн, дөрвөн охины бүрэлдэхүүнтэй найман орос хүүхэд Монголд сурахаар Улаанбаатарт хөл тавьжээ.

Эх орны дайны дараа Зөвлөлтийн цөөн тооны оюутан, аспирант богино, дунд хугацаагаар Монголд сурч байсан ч дээрх багийн хувьд дипломын бүрэн хугацааны сургалтад хамруулахаар ЗХУ-аас Монголд албан ёсоор илгээсэн анхны оюутнууд байсан юм. Тэдгээрийн нэг нь ЗСБНХУ-ын Сайд нарын зөвлөлийн харьяа Телевиз, радиогийн улсын хороо /Гостелерадио/-ны Радиогийн Гадаад хэлний нэвтрүүлгийн хэлтсийн Монгол хэлний нэвтрүүлгийн редакцид ажиллаж байсан Александр Агеевич Жуков юм. Бид түүнийг Москва дахь Монголын Элчин сайдын яаманд урьж, социализмын үед монгол айл бүрийн чих тавин сонсдог байсан “Москвагаас ярьж байна” нэвтрүүлгийг хэрхэн бэлтгэдэг байсан талаар нь сонирхсон билээ.

Монгол Улс бол социалист орнууд дотроо Зөвлөлтийн оюутнуудыг эх орондоо бүрэн хугацаагаар сургахаар хүлээн авсан анхны улс. Монголын туршлагад үндэслэн ЗХУ 1967 онд Европын социалист орнууд, Кубад хүртэл оюутнуудаа илгээж эхэлсэн. Тухайн үед Монголд ажиллаж байсан, цэргийн алба хаагчид, Зөвлөлтийн ажилтан албан хаагчдын хүүхдүүд Улаанбаатарт сурдаг байсан л даа. Харин бидний хувьд монгол хэлийг тухайн орчинд нь сургаад ирээдүйд энэ чиглэлээр ажиллах боловсон хүчин бэлтгэхээр ОХУ-аас албан ёсоор илгээсэн анхны найман хүүхэд байлаа.

Тэр үед бүх том асуудлыг дээрээс шийддэг байсан ёсоор бидний хувь заяа ч ЗХУ-ын Коммунист Намын Төв Хорооны шийдвэрээр Монголтой холбогдсон юм. Тухайн үед социалист, капиталист хоёр ертөнцийн хооронд үзэл суртлын ширүүн тэмцэл өрнөж байсан болохоор социализмын давуу тал, Зөвлөлт орныг дэлхийд сурталчлан таниулахад онцгой анхаарч байв. Энэ зорилгоор дэлхийн олон хэлээр телевиз, радиогийн нэвтрүүлэг хийх гадаад хэлтэй боловсон хүчин бэлтгэх үүргийг Гостелерадиод өгсөн бөгөөд тэндхийн

ажилтнууд дунд сургууль төгсөгчдөөс дуу хоолой сайтай, сурлагаар гайгүй хүүхдүүдийг шилж сонгож байжээ. Тухайн үед Гостелерадио телевиз, радиогийн нэвтрүүлгийн нэгдсэн удирдлагатай, радио нь Гадаад нэвтрүүлгийн хэлтэстэй байсан бөгөөд 60 гаруй орны хэл төдийгүй нутгийн аялгуугаар нэвтрүүлгээ цацдаг, нэвтрүүлдэг хэл, нэвтрүүлэх цагийнхаа тоогоор “Америкийн дуу хоолой” радиотой өрсөлддөг хүчирхэг байгууллага байв. Энэтхэгт л гэхэд тэндхийн хүн амын ярьдаг хэд хэдэн хэлээр, Хятад руу бол шанхай, бээжин аялгаар, мөн Өвөрмонголд ч нэвтрүүлгээ цацдаг байсан.

Манай сургуулийн захирал Логунова Анна Семеновна тэр үеийн Зөвлөлт-Монголын найрамд-

Гэрэл зургийг Ж.Баяржаргал

лын нийгэмлэгийн тэргүүн, маршал Семен Буденныйн орлогчоор ажиллаж байсан тул сургуулиасаа тохирох хүүхэд, ялангуяа нэвтрүүлэгч болох хүүхэд хайж байжээ. Урлаг, уран сайханд дуртай, уралдаан тэмцээнд оролцдог, сургуулийнхаа радиогийн нэвтрүүлэгч байсан надад “Гадаад явж сурмаар байна уу?” гэсэн ангийн багшийн маань гэнэтийн үг итгэмээргүй сайхан сонстож билээ. Тэр үед хэр баргийн хүн гадаад явдаггүй, тэгээд ч би театрын чиглэлээр суралцахаар Бүх Оросын кино урлагийн дээд сургууль /ВГИК/-ийн шалгалтад ороод бүдэрчихсэн байсан тул бүтэн зургаан жил өөрсдөөс нь хол байхыг зөвшөөрөхгүй байсан эцэг эхдээ зөрүүдтэн зүтгэсээр байгаад Монгол явахаар болсон юм. Тэгэхэд би 17-хон настай байлаа. ▶

Монгол Улс бол социалист орнууд дотроо Зөвлөлтийн оюутнуудыг эх орондоо бүрэн хугацаагаар сургахаар хүлээн авсан анхны улс.

Аль нэг орны хэл, соёлыг судлахаар тухайн ард түмэнд хайртай болдог юм билээ. Монголын уртын дууг дөрвөн хананы дотор сонсох, тухайн дуу төрсөн хөдөө талд нь сонсох хоёр тэс өөр.

► Бид Улаанбаатарт нэг жил хэлний бэлтгэл хийхдээ Лхагва гэдэг ганцхан багштай байсан. Тэр манай оюутны байранд амьдардаг, уншлагын том танхимд биднийг цуглуулан хичээл заадаг байв. Ямар боловч гэр орноосоо 1500 км-ийн алсад байсан бидэнд анхандаа өвлийн жаварт хацраа хайруулах, уруул осгоруутаж хагарахаас аваад өвдөж хавдах, гэр орноо санах гэхчлэн бэрхшээл тохиолддог байсан ч төдөлгүй хоол унд, орчин нөхцөлдөө идээшин дасаж билээ. Бид МУИС-ийн хэлбичгийн факультетийн монгол хэл, уран зохиолын ангид монгол оюутнуудтай таван жил мөр зэрэгцэн суралцаж, манж хэлний Ш.Лувсанвандан зэрэг аугаа багш нараар хичээл заалган, оюутны байранд монголчуудтай хамт амьдардаг байсны хувьд заримдаа үүнийг оросоор юу гэж хэлдэг билээ гэж бодтолоо “монголжиж” байлаа. Их сургуулийн захирал Н.Содномоос аваад монгол багш нар бидэнд сайн ханддаг ч чанд шаардлага тавьдаг байв.

Сургуулиа төгсч ирээд сэтгүүлчийн ажилд дурлаж, Радиогийн хороонд ажилд оров. Жил ажиллаад цэргийн албанд мордохдоо Монголд хуваарилахыг гуйгаад дийлсэнгүй, Казахстанд нэг жил алба хаав. Армиас халагдаад Радиогийн хороондоо буцаж орсноор амьдралын маань 40 жил энэ л байгууллагатай холбоотой явж ирсэн. Монгол нэвтрүүлгийн редакцид намайг анх очиход дарга нь монгол хэлний нэвтрүүлгийг анх санаачилсан Михаил Разговоров гэдэг хүн байв. Манай редакцид нэрт сэтгүүлч Игорь Кунавин, ЗХУ-ын их, дээд сургуульд монгол хэлний анги төгссөн Майя Дубровина зэрэг 20 гаруй хүн ажилладаг байв.

Тэрбумаар тоологдох сонсогчтой хятад нэвтрүүлгийн редакцтай харьцуулахад сонсогчдоосоо хавьгүй олон захидал хүлээн авдгаараа бид бахархдаг байлаа. Ялангуяа орос дуу, хөгжим сонсох хүсэлтэй өсвөр насныхан бидэнд захидал их бичдэг байсан бөгөөд “Арлекино” дуу гарсны дараа түүнийг сонсох хүслээ илэрхийлээгүй захидал ер нь байдаггүй байсан гэхэд хилтэхгүй. Бид улс төр, эдийн засаг, ХАА, шинжлэх ухаан, техникийн мэдээлэл, залуучуудад зориулсан нэвтрүүлэг их бэлтгэдэг байсан.

Мөн томоохон тэмдэглэлт үйл явдлыг угтан тухайн сэдвээр асуулт-хариултын уралдаан зарлахад сонсогчид маань хариулгаа ердийн захидлаар илгээхээсээ илүү гэрэл зургийн цомогтой, уран чамин гоёж чимэглэсэн илгээмж хэлбэрээр, бараг урлагийн бүтээл ирүүлдэг байсан бөгөөд тэр бүхэнд ЗХУ, Зөвлөлтийн ард түмнийг чин үнэнээсээ хайрлан хүндлэх сэтгэл шингэсэн байдаг нь биднийг үнэхээр догдлуулдаг байж билээ. Тэр үед Монголын бүх айл радиотой байсан болохоор хожим нь зарим монгол хүн миний дуу хоолойг “Юун танил хоолой билээ?” хэмээн гайхах үе ч гардаг байлаа.

Аль нэг орны хэл, соёлыг судлахаар тухайн ард түмэнд хайртай болдог юм билээ. Жишээ нь, ямар нэгэн дуу л гэхэд өөрийн “төрсөн” газартай холбоотой

байдаг. Монголын уртын дууг дөрвөн хананы дотор сонсох, тэр дуу төрсөн хөдөө талд нь сууж байгаад сонсох хоёр тэс өөр. Нэг удаа наадмаар Архангайд байж байхдаа уртын дуу уудам талаар нэл уянгалахыг сонсоод “Ямар сайхан дуу вэ!” хэмээн өөрийн эрхгүй биширч билээ. Европ төрхтэй хүн төрөлх хэлээр нь чөлөөтэй ярьж хөөрөхөд монголчууд их дуртай. Орос, монгол хүмүүс ахуй нөхцөл, ёс уламжлалаараа ялгаатайгаас бус зан чанар, сэтгэлгээний хувьд адил төстэй тал нь илүү гэж би боддог. Монголчууд бол нөхөрлөлдөө үнэнч хүмүүс. Хааяа жаахан зальжин загнах гэвч атгаг хорон санаа өвөрлөдөггүй нээлттэй ард түмэн. Сэтгэлд нь нийцэхгүй зүйл гарвал шууд л хэлчихдэг нь сайхан. Энэ хоёр зан чанарыг монгол, орос хүмүүсийн хувьд нийтлэг зүйл гэж би боддог.

“Үзэл суртлын фронтод насан туршдаа ажиллалаа. Амаргүй фронт байсан ч энэ бол миний л амьдрал, өөр юугаар ч сольшгүй амьдралын минь зам юм даа” хэмээн Монголын радио сонсогчдод зориулсан “Москвагаас ярьж байна” нэвтрүүлгийн орчуулагч, хөтлөгч, сурвалжлагч, тусгай сурвалжлагч, редакторын алба хашиж явсан Жуков гуай яриагаа өндөрлөсөн юм. ■

Оросын дуу хоолой

Москвагаас ярьж байна

“Москвагаас ярьж байна” хэмээн айл болгоны хойморт залрах хүлээн авагчаар ЗХУ-ын нийслэлээс мэндчилдэг байсан баргил дуу хоолойг монголчууд сайн мэднэ. Орос орны тухай мэдээ, мэдээллийг Монголын сонсогчдод хүргэдэг байсан энэ хүнийг ►

► *Н.Лхагвасүрэн гэдэг. Ялангуяа хөдөөгийн малчид түүний дуу хоолойг андахгүй. Чихэнд хоногшсон энэ дуу хоолой 20 жилийн турш радио долгионоор Москва хотоос цацагдсан юм. Н.Лхагвасүрэн ОХУ-д нийт 30 гаруй жил ажиллаж амьдарч байгаа билээ. Түүнтэй товч ярилцлаа.*

–“Оросын дуу хоолой” радиод ажиллаж байсан үеэ дурсана уу. Та энэ радиод 20 жил ажилласан шүү дээ.

–Би 1993-2013 он хүртэл Москвагийн радиод ажилласан. Манай монголчууд “Москвагаас ярьж байна радио” гэдэг. Энэ хугацаанд “Москвагаас ярьж байна” нэвтрүүлгийн эхлэл үгийг миний дуу хоолойгоор тасралтгүй нэвтрүүлсэн. Нэвтрүүлэг орой 08:30 цагаас явдаг байсан. “Оросын дуу хоолой” радио нэвтрүүлгийг хөдөөгийн малчид илүү их сонсдог болохоор малчид маань үнээ малынхаа ажлыг дуусгаад оройн хоолоо идэн амрах үеийг тааруулж энэ цагийг сонгосон. Анхандаа хоёр цагийн нэвтрүүлэг байснаа хожим төсөв хөрөнгөөс хамаараад хугацааг нь нэг цаг болгосон. Үүний 30 минут нь МҮОНР-аар, үлдсэн 30 минут нь өөр долгионоор явдаг байлаа. Тухайн үед монголчуудад ОХУ, Тусгаар улсуудын хамтын нөхөрлөл, дэлхий дахинд болж байгаа үйл явдлыг цаг тухайд нь мэдээлдэг гадаадын цор ганц эх үүсвэр нь “Оросын дуу хоолой” радио байсан. Би тус радиод анх нэвтрүүлэгч хийж байгаад хожмоо орчуулагч-нэвтрүүлэгч болсон.

–“Москвагаас ярьж байна” бол Орос, Монголын найрамдлын гол гүүр болж байсан нэвтрүүлэг. Танд ямар мэдрэмж төрдөг байсан бэ?

–Социализмын үед 100 хэлээр 160 оронд нэвтрүүлэг явуулдаг байсан. Намайг ажиллаж байх үед 42 хэлээр нэвтрүүлэг хийж байгаад сүүлдээ 32 хэлээр нэвтрүүлэх болсон. Бид маш шуурхай ажиллана. Нэвтрүүлгээ бичүүлээд дуусчихсан байтал радиогоор цацахаас тавхан минутын шинэ мэдээ гарч ирвэл даруй орчуулаад нэвтрүүлгээ ахиж бичүүлнэ шүү дээ. ЗХУ-ын үед жинхэнэ үзэл суртлын зэвсэг нь байсан даа. Өнөөдөр ч ялгаагүй хамгийн түрүүнд Орос улсаа сурталчилна. Сонсогчдоос манай радиод маш их захидал ирнэ. Тэр дагуу бид нэвтрүүлгээ бэлтгэж явуулдаг байсан. Ер нь Орос Монголын ард түмний найрамдлыг бэхжүүлэхэд “Оросын дуу хоолой” радио асар том үүрэг гүйцэтгэсэн.

–“Москвагаас ярьж байна” гэх үг, таны дуу хоолой брэнд болсон. Сонсогчдоос танд хандаж захидал их ирж байв уу?

–Зөвхөн надад ч биш, нэвтрүүлэгчдийн нэр дээр захидал олон ирнэ. Миний нэрээр хаягласан захидал ирнэ. Гэхдээ хөдөөгийн малчид, хөдөлмөрчид хамгийн их сонсдог. Харин Улаанбаатар, Эрдэнэтэд “Оросын дуу хоолой радио сонсогчдын клуб” гэж байсан. Тэдэнтэйгээ маш сайн холбоотой ажилладаг. Монгол хэлний редакци жил бүр уралдаан зарлаж

шалгаруулна, редакцийн дарга маань өөрөө Монголд очиж Оросын шинжлэх ухаан соёлын төв дээр шагналаа гардуулж өгдөг сайхан уламжлалтай байлаа.

–Өнөөдөр энэ нэвтрүүлгийг зогсоосон. Учир нь юу бол?

–Харамсалтай нь зогссон. 2013 оны 12 дугаар сарын 29-нд Монгол хэлний редакци хаагдсан. Учир нь улсын өмчит “Оросын дуу хоолой” радио болон “Риа Новости” агентлагийг нэгтгэн зохион байгуулаад “Россия сегодня” гэдэг нэртэй олон улсын мэдээллийн агентлаг байгуулсан. Тэгэхдээ зөвхөн Монгол ч биш хэд хэдэн хэлний редакцийг хаасан.

–Та ид амьдралынхаа олон жилийг Орост өнгөрүүлжээ. Оросын ард түмний талаар юу хэлэх вэ?

–Би ЗХУ-ын Ленинград хотод долоон жил сурч төгссөн. Одоо Москвад 24 жил амьдарч байна. Ингэхээр миний амьдралын бараг тал нь Орос оронд өнгөрчээ. Ер нь Оросын ард түмэн монголчуудад хайртай. Хаана ч явсан, нэг такси бариад суухад л жолоочийнх нь аав ээж юм уу ах дүү, найз нөхөд Монголд байсан болж таардаг. Асуудаг зүйл нь “Монголчуудын амьдрал ахуй ямар байгаа вэ?” гэж их сонирхоно. Настай хүмүүс нь Монголыг маш сайхнаар дурсдаг. Би 30 гаруй жил энд амьдрахдаа “Монголд муухай байсан” гэж хэлж байсан орос хүнтэй огт таарч байсангүй. 1990-ээд онд хоёр орны харилцаанд хэсэгхэн завсар гарсан. Гэхдээ оросууд дэлхийн II дайнд монголчууд ямар өгөөмөр тусламж үзүүлснийг мартдаггүй. Оросуудын хувьд хамгийн анхны ганц холбоотон нь Монгол Улс байсан шүү дээ. Нэг жишээ хэлэхэд эх орны дайны үед таван шинелийн нэг нь монгол хонины ноосоор хийсэн байсан гэдэг.

–Таныхаар бол оросууд гэж хэн бэ?

–Оросууд ер нь монголчуудтай адил сайхан сэтгэлтэй, хүнлэг чанараа гээгээгүй улс. Би Орост олон жил амьдарч байгаа ч харь оронд, хүний газар амьдарч байна гэж ерөөс бодогддоггүй. Сүүн цагаан сэтгэлтэй сайхан ард түмэн.

–Та одоо Монголынхоо Элчин сайдын яаманд хэвлэлийн аташше хийж байна. Хоёр орны цаашдын харилцааг хэрхэн харж байна вэ?

–“Оросын дуу хоолой” радиод 20 жил ажилласны дараа Элчин сайдын яаманд хэвлэл мэдээлэл хариуцан ажиллах сайхан аз завшаан таарсан. Өмнөх ажил шигээ л ард түмнүүдийнхээ найрамдлыг бэхжүүлэх, зөв ойлголцох үйлсэд зүтгэж байна. Энэ 95 жилийн хугацаанд хоёр улсын харилцаа ялангуяа улс төрийн хүрээнд өндөр түвшинд хүрсэн. Цаашдаа ч улам гүнзгийрэн, шинэ шатанд гарч, дэвшиж, дээшилнэ гэдэгт итгэж байна. ■

“Оросын дуу хоолой” радио нэвтрүүлгийг хөдөөгийн малчид илүү их сонсдог болохоор малчид маань үнээ малынхаа ажлыг дуусгаад оройн хоолоо идэн амрах үеийг тааруулж энэ цагийг сонгосон.

“Mongolian Economy” сэтгүүлийн асуулт

Орос боловсрол танд юу өгсөн бэ, Монгол дахь нөлөө нь юу байсан гэж боддог вэ?

Н.Энхболд /УИХ-ын гишүүн, УИХ-ын Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны дарга/

-Би Москвагийн Хэвлэлийн дээд сургуульд тав, Намын дээд сургуульд нэг жил сурч амьдралынхаа тодорхой үеийг ЗХУ-д өнгөрүүлсэн. Орос улсад сурч боловсорч, мэргэжил мэдлэг эзэмших үедээ би гэргийтэйгээ танилцаж, гэр бүлээ зохиож байлаа.

Энэ ард түмэнтэй холбоотой олон сайхан дурсамж бий.

Оросын ард түмний Монгол Улсад оруулсан хувь нэмэр асар их. XX зууны эхэн үед Монгол оронд ирсэн судлаачид монголчуудыг мөхөж магадгүй үндэстэн гэж үзэж байлаа. Хувь заяаны эрхээр болон тухайн үеийн дэлхийн улс төр, нийгмийн нөлөөгөөр Орос оронтой олон жил ойр дотно

явж, Оросоор дамжин Зүүн Европын орнуудтай монголчууд нөхөрлөсөн. 1950-1990 оны түүхийн богинохон хугацаанд Монгол Улс дэлхийн тавцанд цоо шинэ улс болон гарч ирсэн. Мэдээж, том гүрний хувьд Орос улсын гео стратегийн сонирхол байсан нь

ойлгомжтой. Гэхдээ хоёр орны ашиг сонирхол олон зүйл дээр нэгдэж, тэр нь Монголд ашигтайгаар туссан гэж боддог.

Орос, Монгол хоёр орны харилцаа олон зуун жилийн түүхэндээ сүлэлдэж ирсэн шигээ цаашдын хувь заяа нь ч тодорхой хэмжээнд бие биеэсээ хамаарч байх барилдлагатай. Өнөөдөр манай хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, Гадаад бодлогын үзэл баримтлалд ОХУ-тай хамтын ажиллагаагаа бэхжүүлэх нь тэргүүн зорилт хэмээн тодорхойлсон байдаг. Ард түмний дунд ч “Бидний хамгийн ойр дотно түншлэх улс аль вэ?” гэсэн санал асуулгад 70 хүртэлх хувь нь байнга ОХУ гэж хариулдаг.

Хуучин бид ах дүүгийн харилцаатай явж ирсэн бол өнөөдөр эрх тэгш, бие биеэ хүндэтгэсэн, аль аль талдаа ашигтай төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлж, хамтарч ажиллах цаг үе ирээд байна. Монгол Улс хөрштэйгөө найрсаг, сайн харилцаатай байх нь ирээдүйн хөгжил дэвшлийн үндэс юм. Ийм байсаар ирсэн, цаашид ч харилцаа улам батжина гэдэгт итгэлтэй байдаг.

Д.Рэгдэл /Монгол Улсын Шинжлэх ухааны академийн ерөнхийлөгч/

-Монгол Улсад орчин үеийн шинжлэх ухаан 95 жил хөгжиж байна. Үндсэндээ орчин үеийн шинжлэх ухаан бий болох үйл явц 30 жил үргэлжилж, энэ хугацаанд ЗХУ-ын эрдэмтэд Монголын шинжлэх ухааны салбарыг удирдан чиглүүлж байсан. Энэ хамтын ажиллагааны хүчинд 1950-аад оны үеэс монгол судлаачид эрдмийн зэрэг хамгаалж, чухал хэрэгтэй салбаруудын лабораториуд байгуулагдсан юм. Ингээд 1961 он гэхэд эрдэм шинжилгээний хэд хэдэн хүрээлэн байгуулах хэмжээний судлаачидтай болсон байлаа. Тэр судлаачид нь мөн л ЗХУ-д сурч, дадлагажсан.

Тэр үед социализм байгуулалт эрчтэй өрнөж байсан учраас улсын хөгжилд шинжлэх ухааны хувь нэмэр чухал гэж төр, засгаас үзэж Шинжлэх ухааны

академийг таван хүрээлэнтэйгээр байгуулж, өөрсдөө удирдан зохион байгуулах болсон. Энэ цагаас хойш шинжлэх ухааны хөгжил нэлээд хурдассан. Хүрээлэнгүүд байгуулагдсанаар Зөвлөлтийн шинжлэх ухааны дэмжлэг тусалцаа улам нэмэгдэж, судалгааны гол гол чиглэлүүдэд эрдэмтдийн тэнцүү солилцооны шугамаар ажиллаж байлаа. Энэ нь хоёр орон эрдэмтдээ солилцож, тэдний зардал санхүүг нь дааж ажиллуулдаг. Үр дүнд нь 1990-ээд он гэхэд судлаачдын чадавхиар Ази тивдээ нэлээд дээгүүрт орох болсон.

Өнөөдөр Монгол Улс эрдэмтдийн бүтээлийн тоо, чанарын үзүүлэлтээр тивдээ 19 дүгээрт орж байна. Товчхондоо онолын суурь судалгаагаар бид дэлхийд гологдохооргүй болсон. Тэгэхээр дэлхийн шинжлэх ухааны газрын зурагт Монгол Улс тэмдэглэгдэж байгаа нь Оросын шинжлэх ухааны ач юм. Цаашид шинжлэх ухааны салбарын хөгжилд ОХУ-тай хэрэгжүүлэх хамтын ажиллагаа чухал байр суурь эзэлнэ.

П.Цагаан (МГИМО Монгол төгсөгчдийн холбоо ТББ-ын ерөнхийлөгч)

-Монголчуудын алдсан эрх чөлөө, тусгаар тогтнолоо XX зуунд сэргээн мандуулахад Орос улс чухал үүрэг гүйцэтгэсэн. Түүнчлэн Монгол Улсын зөвхөн 95 жил биш, XX зууны ялалт амжилт, зовлон

бэрхшээлийг хамтдаа туулалцсан ард түмэн гэж би боддог. 1911 онд Богд хаант Монгол Улсыг зарлан тунхаглахад хаант Орос улс, 1921 онд Ардын хувьсгал ялахад коммунист Орос тусалж байсан. Өнгөрсөн зуунд манай хоёр ард түмэн хоёул коммунизм байгуулах туршилтад орж, ихээхэн хэлмэгдсэн. 1939 оны Халхын голын дайн, 1945 оны

чөлөөлөх дайнд хоёр орны цэргүүд мөр зэрэгцэн тулалдаж, Дэлхийн II дайнд Монголын ард түмэн байгаа бүхнээрээ тусалж, жирийн иргэд ч дайнд оролцож явлаа.

Мөн манай төр нийгэм, соёл урлаг, шинжлэх ухаан гээд бүх салбарын сор болсон хүмүүсийн олонх нь ОХУ-д боловсрол эзэмшсэн байдаг. Энэ нь нэг талаасаа түүхэн цаг үеийн нөлөө. Тэр үед зөвхөн орос хэлээр дамжиж гадаад ертөнцтэй харилцдаг байсан учраас хөгжлийн түлхүүр болж өгсөн.

Миний хувьд ОХУ-ын Олон улсын харилцааны

дээд сургуульд 1980-1985 онд суралцсан. Улс эх орныхоо төлөө хийж бүтээсэн бүх ажил үйл, амжилт бүтээл минь энэ сургуульд олж авсан мэдлэг боловсролоос үүдэлтэй. Манай сургуулийг төгсөгчдөөс төрийн сайд, Ерөнхий сайд, Элчин сайд хийж байгаа хүн олон байгаа. Хамгийн анхны төгсөгч зургаан оюутны нэг бол нэрт эрдэмтэн, Монгол судлаач, Монгол Улсын Хөдөлмөрийн баатар, академич Ш.Бира гуай өнөөдөр энх тунх аж төрж байна.

Иймээс би сургуулиараа үргэлж бахархаж явдаг. Сургуулийнхаа 70 жилийн ойд монголчууд хамгийн өргөн төлөөлөлтэй, 30 гаруй хүний бүрэлдэхүүнтэй оролцоод ирсэн. Мөн энэ жил монголчууд тус сургуульд суралцаж эхэлсний 70 жилийн ой тохиож, Монгол Улсад суугаа ОХУ-ын Элчин сайд И.К.Азизовой хамтран ойн арга хэмжээ зохиолоо.

Түүхэн ой гэдэг өнгөрснөө эргэж харах, цаашид юу хийхээ төлөвлөх торгон мөч байдаг. Тэгэхээр бид ирэх 100 жилд өнгөрсөн хугацааныхаа сайн талуудыг улам бататган бэхжүүлж, саар, гунигтай түүхээ давталгүй урагшлах хэрэгтэй.

ОХУ, Монгол Улс хоёр дипломат харилцаа тогтоосны 95 жилийн ойг тохиолдуулан хоёр орны найрамдал, хамтын ажиллагааг бэхжүүлэхэд хүчин зүтгэсэн бүх хүмүүст чин сэтгэлийн талархал илэрхийлье.

Г.Чулуунбат ("Лавайн эгшиг" радиогийн нэвтрүүлэгч)

Москвагийн радиод 1972-1979, 1987-1992 онд 10 гаруй жил мэргэжилтнээр ажилласан. Энэ хугацаанд Москвагийн радио Монголын ард түмэнд сурган хүмүүжүүлэх чиглэлийн, мөн соёл боловсрол, төрөл бүрийн мэргэжлийн талаар олон сайхан нэвтрүүлэг хийж илгээж байлаа. Монголын ард түмний үр сад тэнд сурч боловсорч, мэргэжил эзэмшиж эх орондоо ирээд бүтээн

байгуулалтад оролцон ажиллаж байсан, одоо ч ажиллаж байгаа, цаашид ч мөн ажиллана гэдэгт би итгэж байна.

Моксвагийн радио анх гуравхан хэлээр

нэвтрүүлэг цацдаг байгаад хожим 76 хэлээр нэвтрүүлдэг 76 редакц ажилладаг болсон. Учир нь Монголын редакци орчуулга, уран чадвар, сахилга батаар ямагт тэргүүн байранд явж байсан. Тэр олон редакцийн студид орж ажиллах, нэвтрүүлгээ бэлтгэх цаг хугацаа нь нарийн хуваарьтай. Монгол хэлний редакцийн хувьд ямар ч үед цаг хоцордоггүй, хугацаа хэтрүүлдэггүй, хийж байгаа нэвтрүүлэг нь үргэлж чанартай гардаг байлаа. Тийм учраас Монголын мэргэжилтнүүдийг тэргүүн байр эзлүүлж ЗСБНХУ-ын тэргүүлэгчдийн шийдвэрээр Михайл Сергеевич Горбачевын гарын үсэгтэй одонгоор шагнуулж байлаа. Энэ одонг Монгол хэлний редакци төдийгүй Монголын сонсогч ард түмэнд өгсөн шагнал гэж бодож, нандигнан хадгалж явдаг юм.

М.Оюунчимэг /МУХАУТ-ын дарга/

-Би Орос, Монголын социалист ард түмний харилцаа элгэмсэг дотно байсан үеийн хүмүүжилтэй хүн. Бас орос 23 дугаар сургууль төгссөнөөрөө их бахархдаг. Бүх багш маань орос, бид орос орчин, стандартад суурь боловсрол эзэмшсэн. Орос хэл сурна гэдэг бол гайхамшиг. Багаасаа орос хэл сурсан болохоор орос хэлээр дамжиж дэлхийн уран зохиол, түүхэнд шимтгэж, номоор дамжин их зөв хүмүүжилтэй болж төлөвшсөн.

Дунд сургуулиа төгсөөд Москвагийн Гадаад хэлний дээд сургуульд таван жил сурч төгссөн.

Амьдралынхаа мартагдашгүй нандин үеэ тэнд өнгөрүүлснээ их азтай гэж боддог. Тиймээс Оросын ард түмэн надад маш ойрхон байдаг. Социализмын үед Монголд ажиллаж байсан мэргэжилтэн, багш нараар орос хүн гэдэг ямар найрсаг, тусч, эелдэг ард түмэн гэдгийг монголчууд мэднэ.

Бизнесийн салбарт МУХАУТ ОХУ-ын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимтай болон мужуудын танхимуудтай нягт хамтын ажиллагаатай. 13 жилийн өмнө гурван талт хамтын ажиллагааны уулзалтыг манай талаас санаачлан эхлүүлж өнөөг хүртэл тогтмол зохион байгуулж байна. Түүнчлэн салбар танхимууд маань маш өргөн хүрээнд хамтран ажиллаж, олон арга хэмжээ зохион байгуулж байгаа.

Б.Наранбаатар /МУИС-ийн Сэтгүүл зүй, олон нийтийн харилцааны тэнхимийн дэд профессор, доктор/

-Миний хувьд дээд боловсролоо ОХУ-д эзэмшсэн. Оросын шинжлэх ухаанд “дурласан” сэтгэл минь намайг Москвад 10 жил уяж, докторын (Ph.D) зэргээ хамгаалсан. Ер нь шинжлэх ухааны аль ч салбарт орос эрдэмтдийн үүрэг, оролцоо, байр суурь өндөр үнэлэгдэж ирсэн. “Ямар ч орос хүнийг сайн судалбал монгол цус гарч ирнэ” гэдэг шиг аль ч салбарын суурь

онол, үзэл баримтлал, эсвэл хувьсал, эргэлт хийсэн нээлтүүдийг “төнхвөөс” орос язгуур цухуйна гэдэгт итгэлтэй байна. Ялангуяа мэдээллийн технологи,

харилцаа холбооны хөгжлийн давалгаанд бүхий л юм үзэгдлийг интернэт, элдэв ноу-хаутай холбон “чамирхдаг” өнөөгийн даяаршилд ч орос ухаан үнэ цэнээ алдаагүй, алдах ч үгүй биз. Учир нь Оросын уламжлалт шинжлэх ухаан суурь сэтгэлгээнд чиглэж, аливаа асуудлын гүнд нэвтрэн судалдаг бөгөөд академик түвшинд сургалтын практик, шинжлэх ухааны голдрилоо хадгалж чаддаг. Орчин үеийн барууны шинжлэх ухаан аливаа юм, эд хэрэгслийг сайжруулан, төгөлдөршүүлэхэд чиглэж, сургалтын түвшинд зөвхөн амжилтын түүх, тохиолдлын кейсийг эзэмшүүлдэг бол орос боловсрол хүнд тухайн салбарын үндсэн философи, суурь сэтгэлгээг төлөвшүүлдэг.

О.Бүянхишиг /Оросын үндэсний шинжилгээ, судалгааны их сургуулийн Уул уурхайн дээд сургуулийн оюутан/

-Москвад тав дахь жилдээ суралцаж байна.

Оросууд монголчуудад гадаадын бусад иргэдийг бодвол илүү сайн, хүндэтгэлтэй ханддаг гэж ажигласан. Ялангуяа дэлхийн II дайны талаар мэддэг ахмад настууд илүү ээлтэй хандаж, тусалж дэмжих тохиолдол цөөнгүй. Ер нь орос хүмүүс нэг сайн нөхөрлөсөн хүндээ юу ч болж байсан маш их итгэдэг, сайхан сэтгэлтэй, өрөвч хүмүүс.

Харин залуу үе нь Монгол гэж ямар орон байдгийг тэр бүр мэддэггүй.

ОХУ, тэр дундаа Москва хотод суралцаж байгаа минь надад маш их давуу тал болж, олон боломж нээж өгдөг. Жишээ нь, хичээлээс гадуур олон форум, хурал, сонсголд хамрагдах, олон төрлийн курс, дугуйланд бага зардлаар, заримдаа бүр үнэгүй хамрагдах боломжтой. Монголд тэр бүрчлэн үзээд байдаггүй сонгодог урлагийн тоглолт, уран зургийн бүтээлүүдийг хөнгөлөлттэй болон үнэгүй үзэх гэх мэт оюутан хүн зөвхөн хичээл сургууль гэхээс гадна өөрийгөө олон талаас нь нээн хөгжүүлэх боломжийг бүрэн олгож өгдөг. Энэ олон боломж олгож, шинэ санаануудыг дэмжиж урамшуулдаг нь залуусыг амьдралд идэвхтэй, шинэ зүйлийг эрэлхийлэгч болгодог байх.

Плекхановын их сургууль
Оросын шилдэг боловсролын
110 жилийн ой

Г.В.ПЛЕХАНОВЫН НЭРЭМЖИТ ОРОСЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИХ СУРГУУЛЬ УЛААНБААТАРЫН САЛБАР

Бүтэн зууныг хальсан арвин түүхтэй энэ Их сургууль өнгөрсөн хугацаанд Орос, Монгол төдийгүй хилийн чанадад амжилттай ажиллаж буй өндөр боловсролтой мянга мянган мэргэжилтнийг бэлтгэж иржээ. Оросын эдийн засгийн их сургууль төгсөгчдийн дунд ОХУ болон Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүд, алдартай улс төрч, эдийн засагч, бизнесийн томоохон бүтцүүдийн удирдагчид, нийгмийн нэрт зүтгэлтнүүд бий.

Оросын эдийн засгийн их сургууль Москва болон ОХУ-ын хотууд, хилийн чанад дахь 46 салбарт сургалтаа явуулдгийн нэг нь Монгол дахь салбар юм. Бид Оросын дээд боловсролын баялаг уламжлалыг нандигнан хадгалахын сацуу идэвхтэй үйл ажиллагаа өрнүүлж байна.

210351, Монгол Улс, Улаанбаатар,
Энхтайваны өргөн чөлөө 131
www.rea.mn
Утас: (976) 11-450-679, (976) 11-450-596
Цахим шуудан: ulan-bator@rea.mn

“Mongolian Economy” сэтгүүлийн сурвалжлагч баг RT телесүвгийн удирдлагатай үүлэж туршлага солилцлоо

Гэрэл зургийг Ж.Баяржаргал

Сэтгүүл зүй

Мэдээлэл дэх Оросын орон зай

Ж.БАЯРЖАРГАЛ

ОХУ олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслийн дэлхийн зах зээл дэх том тоглогчийн нэг хэдийнэ болжээ. Телевизийн салбарт “Russia today” хүч түрэн гарч ирж байгаа бол мэдээлэл, онлайн чиглэлд олон улсын мэдээллийн “Россия Сегодня” агентлаг чухал орон зайг эзлэн байна.

“Russia today”-г зорин явах зуураа CNN, Fox, BBC-тэй адил айхавтар том талбайд аварга том байгууламжтай байх хэмээн төсөөлж байлаа. Зорьсон газраа ирснийг маань жолооч дуулгахад нэгэн бүсгүй уриалагхнаар угтан авлаа. “Russia today” телевизийн олон нийтийн харилцаа хариуцсан ахлах мэргэжилтэн Анна Беликова гэнэ. “Телевизээ танилцуулах ажилдаа шууд орё” гэсээр нэг давхар байшин өөд дагууллаа. Өөр зүйл төсөөлөн ирсэн хүн чинь жижиг

байшинг хараад ихэд гайхлаа. RT гэсэн лого ч эргэн тойронд алга. Байгаа нь эгнэн зогсох машинууд л

харагдах. Гайхах, гонсойх зэрэгцэн явсаар телевизийн студи руу орлоо. Энд харин гайхах гэдгийг жинхэнэ утгаар нь үзлээ, эерэг талаас нь. Биеийн тамирын заалтай ойролцоо хэмжээтэй павильонд телевизийн ажилтнууд, студи, төхөөрөмжүүдийг хоолой унших өрөө, эфирийн өрөө, редакторуудын өрөөтэй нь хамтад нь багтаажээ. Хоолой унших өрөөг бүр арваар нь эгнүүлээд байгуулчихаж. Өрөө бүрийн үүдэнд оочир /очередь/ дугаартай. Юун том байшин, том талбай. Жижиг орон зайг яаж үр дүнтэй ашиглаж, хэрхэн сайн контент гаргахыг тэдний үлгэрлэл бэлхнээ илтгэв. Энэ бол ганц редакцийн л жишээ. Бидний аз болоход англи хэлний сувгийн шууд эфир түр завсарлажээ. Энэ хооронд сэтгүүлчид мэдээллээ гялалзтал бэлтгэж байна. Мэдээгээ бичих нь бичиж, хоолойгоо унших нь уншиж, хөтлөлтөө сургуулилах нь сургуулилаад л. Сэтгүүлчийн амьдрал ёстой л буцалж, бургилж байна. Ийм орчинд ажиллаж үзэх юм сан гэсэн бодол зурсхийснийг нуух юун. Тиймээс бид бүгдийг үзэж, бүхнийг мэдрэхээр шийдэв. Индэрт гарч хөтлөгчийн суудалд суулаа, техникт нь дөхөж суфлёр, камеруудыг шинжлээ. Том улсын том телевизийн төхөөрөмж аргагүй л өөр юм. ▶

Ipsos компанийн судалгаагаар л гэхэд 100 гаруй оронд мэдээллээ түгээдэг Russia Today телевизийн өдөр тутмын үзэгчийн тоо 35 сая хүнд хүрсэн байна.

► Студийн бэкграунд дэлгэц бол бүр ч өөр. Нүдэнд үзэгдэхгүй, гарт мэдрэгдэхгүй лид гэрлээр бүтсэн төдийгүй гэрэл ойлгохгүй, гэрэлд цохигдохгүй супер технологитой аж. Англи гэлтгүй, араб, испани, франц хэлний редакциуд бүгд ийм тоноглолтой юм байна. Редакцийн бүтэц нь ч адил, студийн зохион байгуулалт ч ижил. Харин олон орны сэтгүүлчдийг нэгэн дээвэр дор цуглуулж, нэгтгэн удирдана гэдэг менежментийн асар том ур ухаан шаардах нь мэдээж билээ.

Англи хэлний редакцийнх нь бусдаасаа ялгарах нэг онцлог бол RT International сувгаас гадна RT America, RT UK гэсэн сувгуудад мэдээлэл бэлтгэдэг болохыг “Russia today” телесувгийн Ерөнхий захирал Алексей Львович Николов дуулгасан. А.Николов RT-д 2005 оноос ажиллаж ирсэн мэргэжлийн сэтгүүлч, бэлтгэгдсэн боловсон хүчин ажээ. Тэрбээр телевизийнхээ бодлогыг “Дэлхийд өрнөж байгаа үйл явдлыг үнэнээр нь хүргэх” хэмээн тодорхойлсон. Өдгөө тус телевизийн үзэгчийн тоо дэлхийн толгой мэдээллийн телевизүүдийн хэмжээнд хүрсэн төдийгүй зарим үзүүлэлтээрээ топ тавд багтах болжээ. Ipsos компанийн судалгаагаар л гэхэд 100 гаруй оронд мэдээллээ түгээдэг “Russia Today” телевизийн өдөр тутмын үзэгчийн тоо 35 саяд хүрсэн байна. Энэ амжилтаа улам ахиулах зорилготой байгаа гэнэ.

Тэгвэл “Россия сегодня” медиа групп “Russia Today”-гээс ялгаатай. Хуучин цагийн цуутай агентлаг “РИА Новости”-гийн суурин дээр 2013 онд байгуулагдсан мэдээллийн нэгдсэн агентлаг. Том ч барилгатай юм. Толгой эргэм олон өрөө, зах нь харагдахгүй шахам том том заалтай. Орос орны гол хэвлэлийн хурлуудыг “Россия сегодня” байрандаа зохион байгуулдаг. Тиймээс гадаад, дотоодын томоохон телевиз, нөлөө бүхий хэвлэлийн ажилтнууд бүгд тэнд бужигнаж байна. Телевизээр харсан

сэтгүүлчид ч явж харагдана билээ. Оросын улс төр, нийгмийн амьдралыг дэлхий нийтэд түгээхийг зорилгоо болгосон “Россия сегодня” мэдээллийн төв цэг байх нь арга ч үгүй биз ээ. Дотоод бүтцийн хувьд ч агуу юм байна. Шинэчлэн зохион байгуулагдсанаасаа хойш бүр ч олон салбарыг өөртөө нэгтгэх болсныг Олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэлтэй харилцах ажил хариуцсан ахлах мэргэжилтэн Ольга Румянцова мэдээллээ. Үүний нэг жишээ нь төрөлжсөн агентлаг, вэб сайтууд юм. Тухайлбал, Прайм агентлаг эдийн засаг, санхүүгийн чиглэлийн мэдээллээр дагнан ажиллаж байна. Тус агентлагийн гүйцэтгэх захирал Олег Ананьевын танилцуулснаар Прайм нь эдийн засаг, санхүүгийн өдөр тутмын мэдээллийг түгээхээс гадна нөхцөл байдлыг үнэлсэн, чиг хандлагыг тандсан хандлага бүхий задлан шинжилсэн нийтлэлүүдэд онцгой анхаардаг. Мөн эдийн засгийн сэдэв хөндөн бичдэг Оросын тэргүүлэх хэвлэл, вэб сайтуудыг мэдээллээр хангахын зэрэгцээ өөрсдийн судалгаа шинжилгээ, анализ үндэслэлийг тусгасан сонин сэтгүүл эрхлэн гаргадаг байна. Ийм замаар олон улсын зах зээлд орон зайгаа хэдийнэ бэхжүүлж, өдгөө Dow Jones Newswires зэрэг дэлхийн мэдээллийн шилдэг агентлагтай хамтран ажиллах болжээ. Энэ бүх жишээнээс харахад мэдээлэл дэх Оросын орон зай үнэхээр том юм байна. ■

“Russia today” телевизийн ерөнхий захирал Алексей Николов

Прайм агентлагийн гүйцэтгэх захирал Олег Ананьев

“Russia Today” телевизийн өдөр тутмын үзэгчийн тоо 35 сая

Дахин хэзээ ч давтагдахгүй 52 жилийн түүхийн гэрч болсон цом

Спорт

“Спартак”-т өнгөрүүлсэн цөөн хором

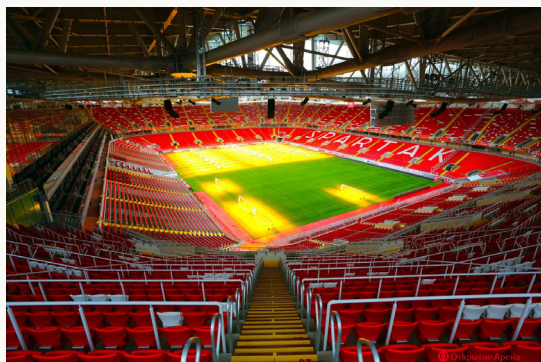
ЖАЛСРАЙН БАЯРЖАРГАЛ

Фёдор хэмээх нэрийг сонссон монголчууд шууд л Черенков гэсэн алдрыг дуудах нь мэдээж.

Монголчууд бид оросуудаар дамжуулан дэлхийн спорттой танилцсан төдийгүй олон арван орос мэргэжилтнээр нь олон зуун шилдэг тамирчдаа сургуулилуулсан. Тиймдээ ч дэлхийн амжилтыг хангалттай гаргаж ирлээ, олимпийн медалийг чамлахааргүй хүртэж байна. Тэгэхээр Монгол-ОХУ-ын харилцааны чухал салбарын нэг бол яалт ч үгүй спорт. Тиймээс бид Москва хотыг зорихдоо Оросын спортын амьдралаас сурвалжлахыг зорьсон. Тэр дундаа хөлбөмбөгийн “Спартак” багийг нь чухалчилсан. Улсынхаа аваргаар 21 удаа шалгарсны дээр гайхалтай уран тоглолт, гайхамшигтай ухаалаг шийдлүүдээрээ Буурал тивийн бузгай багуудыг сандаргаж

явсан агуу клуб юм. Ялангуяа Олег Романцевын удирдлагад байсан 90-ээд онд “Реал”, “Интер”, “МЮ” зэрэг толгой багуудыг ялан ид шидийг үзүүлж, ид хаваа гайхуулсан билээ. Чухам тэр өдрүүдэд “Спартак”-ийг дэмжих монгол залуусын эгнээ улам өргөжсөн байдаг. Бидний зорилго ч биелж, Оросын ард түмний шүтээн клубт зочилж, цэнгэлдэх хүрээлэнгээр (стадион) нь аяллаа.

“Спартак” өнгөрсөн жил “Открытый” нэртэй аварга том стадион барьж, хамгийн сүүлийн үеийн тоноглол, нэн дэвшилтэт технологиор өвч тоногложээ. Гаднаас нь харахад л ганган гэж жигтэйхэн. Клубийнхээ уламжлалт улаан-цагаан өнгөөр бүрхэгдсэн нь ирсэн зочин үүх түүхийг нь нэвт “үнэртэх” нөхцөл бүрдүүлэх мэт. Үнэртэхээс ►

“Открытый” цэнгэлдэх хүрээлэн үзэгчээр байнга дүүрэн байдаг.

► ч аргагүй аж. Цэнгэлдэхийнхээ чанх өмнө домог болсон хөлбөмбөгчнийхөө хөшөөг босгожээ. Фёдор хэмээх нэрийг сонссон монголчууд шууд л Черенков гэсэн алдрыг дуудах нь мэдээж. Тэр бол өнөөдөр “Барселона” багийн моодонд оруулсан хөлбөмбөгийн тики-така хэмээх тоглолтын арга барицыг тэртээх 1980-аад онд Орост идээшүүлэхэд үнэтэй хувь нэмэр оруулсан эрхэм юм.

Мөн цэнгэлдэх дотроо хөшөө байрлуулсан нь сонин байлаа. Ийм өвөрмөц шийдэлтэй цэнгэлдэх хүрээлэн дэлхийн хөлбөмбөгт хуруу дарам л бий. Тэрхүү хөшөөг ах дүү Старостины дурсгалд зориулжээ. Тэд бол цуутай багийн суурийг 1922 онд тавьж, их амжилтынх нь түүхийг тэр цагаас бичсэн эрхмүүд л дээ. Энэ тухай болон өөр бусад түүхийн талаар спортын түүх судлаач А.Матвеев бидэнд дэлгэрэнгүй ярьж өглөө. Тэрбээр спортын нэртэй сэтгүүлч. 1990-ээд оноос хойш монголчуудын шимтэн уншиж буй “Спорт-Экспресс” сонины толгой тоймчдын нэг бөгөөд 2008 оноос “Спартак”-тай хувь заяагаа холбожээ. Дөлгөөн зантай, уриалагхан ааштай спортын том тоймчоор зааварчлуулахад бидэнд нэн таатай байлаа. Мань хүн ч баяртай байгаа харагдана. Алс холын Монголын сэтгүүлчид “Спартак”-ийг зорьж ирээд өөрийг нь шууд таньж байхад хэн хүнгүй л баярлаж таарна. Бид хөлбөмбөгчин И.Титов, дасгалжуулагч О.Романцевын талаар ярилцсаар цэнгэлдэх рүү орлоо.

Гайхалтай орчин. Талбай дээр гарлаа. Яг л зурагтаар гардаг өнөөх зулзаган зүлэг. Нөгөөх усан ногоон өнгө. Дээш харлаа, 40 мянган үзэгчийн сандал ярайн байх. Ногоон талбай, олон үзэгч, уухайн түрлэг... Хөлбөмбөгийн ертөнцөд шингэсэн мэт сайхан мэдрэмж. Гадаадын бишгүй л олон цэнгэлдэхэд очиж байлаа. Гэхдээ орчин үед барьсан энэхүү байгууламж үнэхээр анги юм байна аа. Үзэгчийн тав тухыг хангах, хөлбөмбөгийн уур амьсгалыг бүрдүүлэхэд онцгой анхаарчээ. Ийм стадионд бүгд л таагдаж таар аа. А.Матвеевын дуулгаснаар “Открытый” нээгдсэнээсээ хойш үзэгчээр байнга дүүрэн байгаа гэнэ. Цэнгэлдэхэд орох тасалбарын үнэ нь

суудлын байрлалаас хамаараад янз янз. Хямд нь байна, өндөр үнэтэй нь ч байх. VIP суудал бүр ч үнэтэй, нэг улирлын багц нь 60 сая төгрөг. Гэтэл чухам VIP суудал нь цэнгэлдэхийн ихэнх орлогыг бүрдүүлнэ. Бүр VIP суудал нь олддоггүй гэнэ.

Цэнгэлдэхийн интерьерийн чансааг судалж дуусаад арын өрөөгөөр нь шагайлаа. Хувцас солих өрөө бол хөндлөнгийн этгээд байтугай дарга нарт ч орох хориотой эд. Онцгой нөхцөлд, онцгой үед л нээлттэй. Тэгвэл тэр онцгой үед нь бид ирж таарлаа. “Спартак”-ийн бүх тоглогчийн тоглолтын хувцас, пүүзнүүд хувцасны өрөөнд ярайтал өрөөстэй байж байна шүү. Хэдхэн хоногийн өмнө “ЦСКА”-г 3:1-ээр бут ниргэхдээ өмссөн өмсгөл нь яг л мөн дөө. Ялалт байгуулчихаад Д.Глушаков ингээд л сууж байсан байх даа гэж төсөөлсөөр түүний сандал дээр суулаа. Хажууд суусан жаахан орос хүү нүдээ аньжээ. Юу бодсоныг нь асуухад “Тоол оруулчихаад 40 мянган хүний өмнө гүйж байгаа мэтээр төсөөллөө” гэж байна. Нөгөө буланд орос залуус К.Промесын цамцыг барьж тавин, Д.Комбаровын пүүзийг углаж үзэн байна. Оросууд ийнхүү аяглаж байгааг харахад “Спартак” аргагүй л ард түмний шүтээн клуб ажээ.

Спартакчуудын өөр нэг бахархал нь музей. А.Матвеев биднийг тийш залж явахдаа хамгийн сүүлийн үеийн өндөр технологиор тоногложоо дуулгасан. Үнэхээр ч музей гэдгийг бүрэн утгаар нь байгуулжээ. Клубийн нь он оны түүх, үе үеийн тоглогчдын мэдээллийг дүрс бичлэг, электрон самбараас бүрэн авч болж байна. Бүр тусгай театрт ч үзэж болох нь. Товчхондоо, ганц товчлууур дараад л хүссэн хүнээ олж, дуртай мэдээллээ хүртэх нь ээ.

Гэхдээ нэг зүйл миний анхаарлыг гойд татлаа. Хийц гэж чамин, үзэмж гэж ванлий ЗХУ-ын цом. 1989 оны 10 дугаар сарын 23-нд Валерий Шмаров тоглолтын сүүлчийн минутад Киевийн “Динамо”-д гоол оруулснаар “Спартак” ЗХУ-ын сүүлчийн аваргаар шалгарсан түүхтэй. Дахин хэзээ ч давтагдахгүй 52 жилийн түүхийн гэрч болсон тэрхүү цомыг ширтэн зогсох гайхалтай. “Спартак”-аар амьсгалсан богино хугацааны аялал маань ч мартагын аргагүй сайхан байлаа. ■

Г.В.ПЛЕХАНОВ-ын нэрэмжит Оросын эдийн засгийн их сургуулийн Улаанбаатар дахь салбар

Оросын боловсролын цорын ганц цогцолбор сургууль

Г.В.Плекхановын нэрэмжит Оросын эдийн засгийн их сургууль (ОЭЗИС) нь 1907 онд Худалдааны дээд сургууль нэртэй байгуулагдсан, Оросдоо анхны эдийн засгийн дээд сургууль бөгөөд 1919 оноос Улс ардын аж ахуйн дээд сургууль, 1991 оноос Эдийн засгийн академи гэж нэрлэгдэж байв. 2010 онд статус нь Их сургууль болж дээшилсэн юм. Энэ бол эдийн засаг, бараа судлал, техник, технологийн чиглэлээр өндөр мэргэжлийн боловсон хүчин бэлтгэх, давтан сургах сургалт, эрдэм шинжилгээний том төв юм. 2017 оны 2-р сард тус их сургуулийн 110 жилийн ой болно.

Г.В.Плекхановын нэрэмжит ОЭЗИС-ийн эрхэм зорилго нь олон улсын боловсролын орчин үеийн стандарт, орос дээд сургуулийн шилдэг уламжлалд нийцсэн чанартай дээд боловсрол олгоход оршино.

Плекхановын сургуулийн салбарууд нь зөвхөн орос орны өнцөг булан бүрт төдийгүй хилийн чанадад ч ажилладаг. Г.В.Плекхановын нэрэмжит ОЭЗИС нь 70 гаруй жилийн турш Монгол Улсад үндэсний боловсон хүчин бэлтгэхэд тусалж ирсэн түүхэн туршлагадаа тулгуурлан 1999 онд Улаанбаатар хотод салбар сургуулиа байгуулсан юм.

Тус салбар сургууль нь Монголын газар нутагт Оросын боловсролын стандарт хөтөлбөрийн дагуу ОХУ-аас уригдан ирсэн багш нар орос хэлээр сургалт явуулж ОХУ-ын мэргэжлийн диплом олгодог цорын ганц их сургууль юм. Мөн Оросын ерөнхий боловсролын аттестат олгодог хоёрхон сургуулийн нэг бөгөөд орос хэлний нэг жилийн бэлтгэл ангитай Оросын боловсролын бүхэл бүтэн цогцолборын хэмжээнд үйл ажиллагаагаа явуулж байна. 2016-2017 оны хичээлийн жилд нийт 1200 гаруй суралцагч, 140 гаруй багш, ажилтантай ажиллаж байна.

Манай салбар сургуульд Оросын боловсрол эзэмшүүлэх сургалтыг дараах чиглэлүүдээр явуулж байна:

- Хүүхдүүдийг 5 наснаас нь орос сургуулийн 1-р ангид орох бэлтгэл ангид сургаж эхэлнэ.
- Оросын боловсролын стандарт, хөтөлбөрийн дагуу 1-11-р ангитай ерөнхий боловсролын сургуульд сургана.
- Манай салбар сургуульд элсэх хүсэлтэй боловч орос хэл мэдэхгүй Монгол Улсын болон бусад орны иргэдэд зориулж нэг жилийн хугацаатай хэлний бэлтгэл факультетэд ОХУ-ын их, дээд сургуулиудын орос хэлний бэлтгэл ангийн сургалтын хөтөлбөр, төлөвлөгөөний дагуу хичээллүүлэн, төгсөгчдөд сертификат олгож байна.
- Эдийн засагч мэргэжлээр бакалаврын зэрэгтэй боловсон

Фалилеева Н.В.
(Г.В.Плекхановын нэрэмжит
ОЭЗИС-ийн Улаанбаатар дахь салбар
сургуулийн захирал)

хүчнийг өдрийн ангид 4 жилийн хугацаатайгаар суралцуулна.

- "Г.В.Плекхановын нэрэмжит ОЭЗИС-ийн "Олон улсын эдийн засаг, бизнес" мэргэжлийн магистрын сургалтыг үргэжлүүлэх бэлтгэл ажил хийгдэж байна.

Г.В.Плекхановын нэрэмжит ОЭЗИС-ийн салбарын хувьд дээд боловсрол олгох сургалтын гол онцлог, давуу тал нь хичээлийг Москвагаас Их сургуулийн профессор багш нар томилолтоор ирж зааж, сургалтын төлбөрийг 4-5 дахин хямд тогтоон, оюутнуудыг аливаа чирэгдэлгүй эх оронд нь сургаж, төгсөгчдөд Москвад төгсөгчидтэй ижил Г.В.Плекхановын нэрэмжит ОЭЗИС-ийн диплом олгож байна.

Плекхановын сургууль бол диплом нь ЮНЕСКО-д хүлээн зөвшөөрөгдсөн, боловсролын диплом харилцан хүлээн зөвшөөрөх тухай Европын орнуудын гэрээнд нэгдсэнээрээ онцлог давуу талтай.

Улаанбаатарын салбарт суралцаж, Плекхановын их сургуулийн нэр хүндтэй диплом авах энэ азтай боломжийг монгол оюутнуудаас гадна Монголтой хил залгаа ОХУ-ын бүс нутаг, тусгаар тогтносон орнууд, Хятад, Өмнөд Солонгосын иргэд ашиглах боломжтой юм.

Манай салбар байгуулагдсан цагаасаа хойш 15 удаагийн төгсөлт хийж, нийт 540 гаруй оюутан төгсгөсний ихэнх нь Монгол Улсын бараг бүх банкинд үр бүтээлтэй ажиллаж, зарим нь гадаадын өндөр хөгжилтэй орнуудын их, дээд сургуульд дараагийн шатны сургалтанд хамрагдаж байна. 2011-2013 оны хичээлийн жилд анхны 13 магистрант олон улсын эдийн засаг, бизнесийн мэргэжлээр төгсгөсөн. Орос хэл сайн мэддэг, Плекхановын дипломтой мэргэжилтэнд боломжийн ажил хаана ч олддог.

Манай цогцолбор сургуулийн бүрэлдэхүүнд орос ерөнхий боловсролын дунд сургууль зонхилох байр суурь эзэлдэг. Энэ сургуульд Москва, Киев, Новосибирск, Иркутск, Томск, Улаан-Үд зэрэг хотоос уригдан ирсэн туршлагатай, мэргэжлийн үр чадвар сайтай 70 гаруй багш ажилладаг.

Өнгөрсөн 17 жилд 739 хүүхдийг 11-р анги төгсгөн, Оросын ерөнхий боловсролын аттестат олгосноос 70 гаруй хувь нь өндөр хөгжилтэй орнуудад, үүний дотор ихэнх нь ОХУ-ын хамгийн нэр хүндтэй их сургуулиудад Засгийн газрын зардлаар суралцсанд бид зүй ёсоор бахархдаг.

Манай сургуулийн нэг чухал онцлог бол хичээлийн бүс цагаар хүүхдүүдийн оюун ухаан, авьяас чадвар, бие бялдрыг хөгжүүлэхэд ихээхэн цаг, хүч хөрөнгө зарцуулж ажилладаг. Үүний

үр дүнд хот, дүүргээс эхлээд олон улсын чанартай уралдаан, тэмцээнүүдэд манай оюутан, сурагчид тогтмол амжилттай оролцож байна.

Салбар сургууль нь зөвхөн монгол хүүхдүүдэд орос хэл сургаж, Оросын боловсрол эзэмшүүлэх төдийгүй Монгол Улсын томоохон их, дээд сургуулиуд, эрдэм шинжилгээний байгууллагуудтай идэвхтэй хамтран ажиллаж, боловсрол, шинжлэх ухааны хүрээнд Орос, Монголын харилцаа, хамтын ажиллагааг хөгжүүлэхэд бодитой хувь нэмрээ оруулж байна. 2009 онд ОХУ-ын Ерөнхийлөгч Д.А.Медведев Монгол Улсад айлчлах үедээ манай салбарыг түшиглүүлэн Русский мир сангийн төвийг нээсэн нь орос хэл, соёлын ололтыг түгээн дэлгэрүүлэхэд тэмдэглэлт үйл явдал болсон юм.

Г.В.Плехановын нэрэмжит ОЭЗИС-ийн Улаанбаатарын салбарын тухай Монгол Улсад төдийгүй ОХУ-д ч бүх түвшинд

сайн мэддэг. 2014 оны 9-р сард ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.В.Путин Монгол Улсад айлчлах үедээ “Улаанбаатарт ОХУ-ын гол тэргүүлэх их сургуулиудын нэг болох Плехановын нэрэмжит салбар амжилттай ажиллаж байгаа”-г өндөр үнэлсэн юм.

Тус салбар 12000 м² талбай бүхий хичээлийн байртай, орчин үеийн ном, сурах бичгээр хангагдсан номын сан, мэдээлэл зүйн кабинетууд, биеийн тамирын болон бүжгийн хичээлийн заалтай, Москвад их сургуулийн профессор багш нарын уншиж буй лекц болон ОХУ-ын аль ч хотоос мэдээллийг телемостоор дамжуулан шууд хүлээн авч сонсох танхим, багш, сурагчдын цайны газар, их эмчийн кабинет зэрэг материаллаг бааздаа түшиглэн сургалт, хүмүүжлийн ажлаа зохион байгуулдаг.

Тус салбар эрх зүйн дараах баримт бичгүүдийн үндсэн дээр сургалтын үйл ажиллагаагаа явуулдаг:

- 2015 оны 11-р сарын 30-нд ОХУ-аас олгосон боловсролын үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл, *сер 90Л01, №0008810, регистрийн №1789*
- ОХУ-ын магадлан итгэмжлэлийн гэрчилгээ, 2015 оны 12-р сарын 28, *сер 90А01, №0001709, регистрийн №1615*
- Мэргэжлийн дээд боловсролын үйл ажиллагаа эрхлэх тухай Монгол Улсын БСШУ-ны яамны тусгай зөвшөөрөл, *№990146 2016 оны 3-р сарын 17*
- Ерөнхий боловсролын сургалт эрхлэх тухай БСШУЯ-ны тусгай зөвшөөрөл *№1320041004 2013 оны 7-р сарын 1*

МАНАЙ ХАЯГ:
210351, Монгол улс, Улаанбаатар хот,
Энхтайваны өргөн чөлөө 131
И-мэйл: ulan-bator.pk@rea.ru
Утас: +976-95-40-17-57
45-05-96; 45-06-79

Веб-сайт: www.rea.mn
Бидний цахим хаяг:
Контакт: https://vk.com/pleshka_mongolia
Файсбук: <https://www.facebook.com/groups/pleshka/>
Нэг ангийнхан: <https://ok.ru/group/54923587944448>
Инстаграм: <https://www.instagram.com/ubpleshka/>

